

▲ KÜRD xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır. Heydər Əliyev

DIPLOMAT

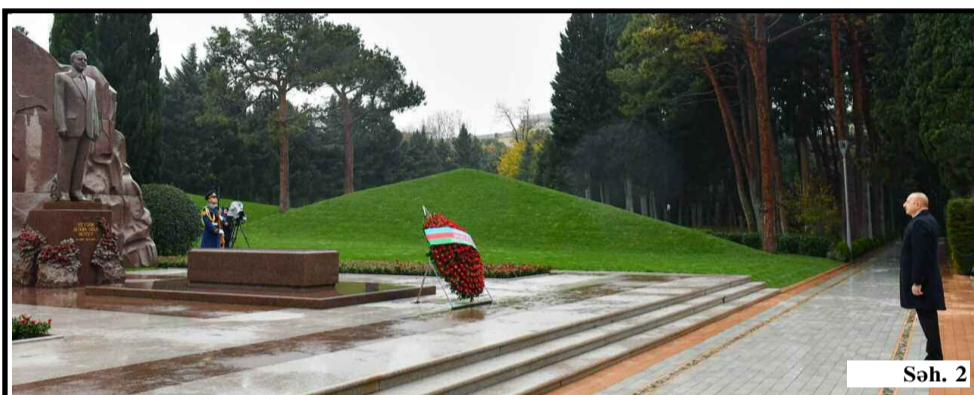
№ 46 (558) 10-16 dekabr, Çileyə pəş, sal. il 2023
Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename civakî û siyasî

Qiyməti: 40 qəpik
Həjaye:

HEYDƏR ƏLİYEV 20 ANIM GÜNÜ 12 dekabr 2003

12 DEKABR ÜMUMMİLLİ LİDER, BÖYÜK HEYDƏR ƏLİYEVİN ANIM GÜNÜDÜR

Prezident İlham Əliyev Ümummilli Lider Heydər Əliyevin məzarını ziyarət edib

ULU ÖNDƏR HƏR ZAMAN BİZİMLƏDİR

Dünya ümummilli lider Heydər Əliyev haqqında

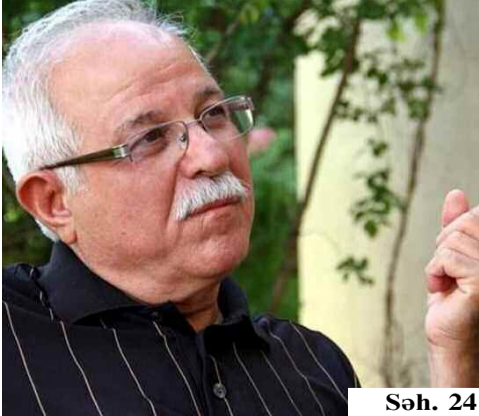
Müstəqil Azərbaycan ulu öndər Heydər Əliyevin möhkəm təməl üzərində ucaldığı əzəmətli abidədir

AZƏRBAYCANIN XİLASKARI

GÜLLƏ ATMADAN HAKİMİYYƏTƏ GƏLƏN DÜNYA SİYASƏTÇİSİ

XALQIMIZIN ÜMUMMİLLİ LİDERİ HEYDƏR ƏLİYEV DÖVLƏTİMİZİN MÜSTƏQİLLİYİNİ ƏBƏDİLƏŞDİRDİ

KQB generalı Titkov: "Qorbaçov Əliyevdən qorxurdu"

İbrahim Guçlu: Divê namzedên Bakurê Kurdistanê zimanê Kurdî bizanin

Nevîyê wî bang kir: 'Li Şêx Seîd xwedî derkevin'

Berdevkê Amerîkayî hişyarî da İraqê

Ez û Kovan Xankî û 7 Pirs Li Dor Helbestvaniya Apo Osman Sebrî

Prezident İlham Əliyev Ümummilli Lider Heydər Əliyevin məzarını ziyarət edib

Müasir müstəqil Azərbaycan dövlətinin memarı və qurucusu, dünyaşöhrətli siyasi xadim, xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin vəfatından 20 il ötür.

Dekabrın 12-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Fəxri xiyabana gələrək xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin məzarını ziyarət edib.

Prezident İlham Əliyev Ulu Öndərin məzarı önünə əklil qoydu.

Azərbaycanın Dövlət Himni səsləndirildi.

Dövlətimizin başçısı İlham Əliyev Ulu Öndərin ömür-gün yoldaşı, görkəmli oftalmoloq-alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın da xatirəsini ehtiramla andı, məzarı üzərinə gül dəstələri qoydu.

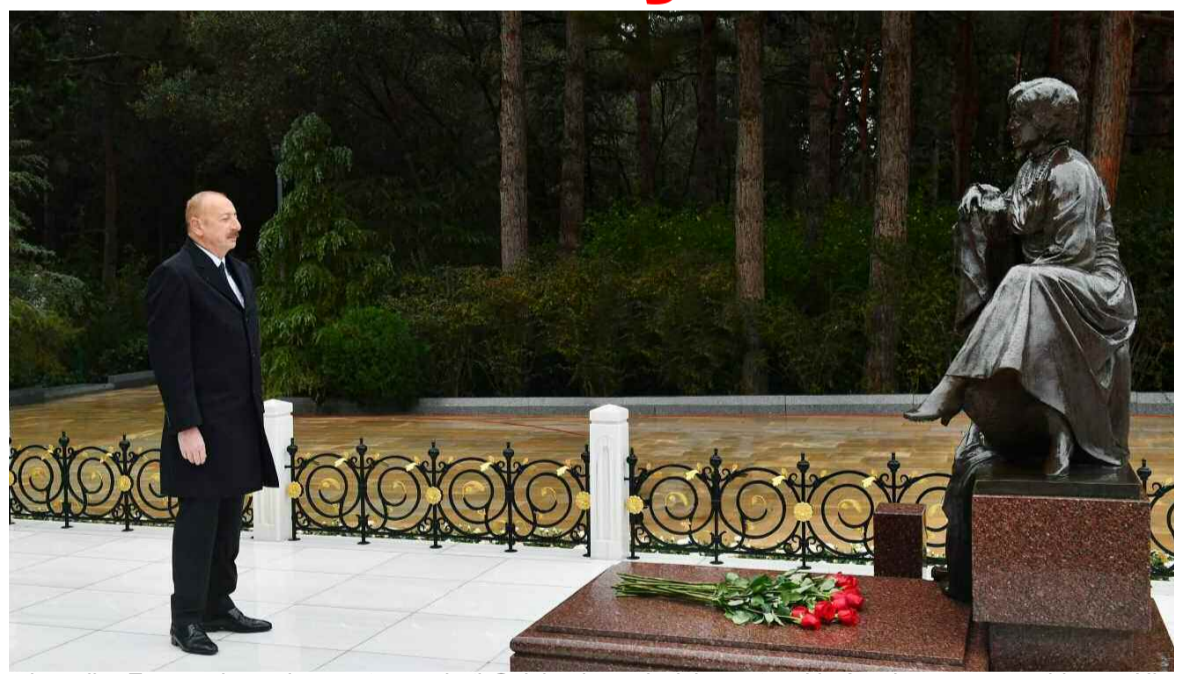
Tanınmış dövlət xadimi Əziz Əliyevin və professor Tamerlan Əliyevin də xatirələri yad edildi, məzarları üstünə gül dəstələri düzüldü. Azərbaycanın ən yeni tarixinin bütöv bir dövrü Ulu Öndər Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Müstəqilliyimizin dönməz xarakter alması, milli şüurun dirçəlişi, iqtisadiyyatın inkişafı, ordu quruculuğu bu dövrün əsas mahiyyətini təşkil edir. Ümummilli Liderin Azərbaycana bəxş etdiklərini tarix boyunca ondan əvvəl heç kim bacarmayıb. Məhz bu dahi şəxsiyyət ölkəmizdə qüdrətli ordu yaratdı, iqtisadiyyatı dirçəlti, Azərbaycanın müasir tarixində misilsiz işlərə imza atdı.

Xalqımız Ulu Öndərin xilaskarlıq və quruculuq mis-siyasını unutmur və heç vaxt unutmayacaq. Ötən əsrin 90-cı

illərində çox ağır, böhranlı vəziyyətə düşər olmuş Azərbaycan xalqı xilasına, bugünkü tərəqqisinə görə özünü Heydər Əliyevə borclu sayır. Hər il dekabrın 12-də və mayın 10-da Fəxri xiyabanda yaşanan böyük izdiham Ulu Öndərin xatirəsinə əbədi ehtiramdan xəbər verir. Azərbaycan xalqı Heydər Əliyev ideologiyasına da, ideallarına da sadıqdır. Bunun davam etdirilməsi sosial çağırışıdır. Məhz bu çağırışa cavab olaraq Prezident İlham Əliyevin 2022-ci il 29 sentyabr tarixli Sərəncamına əsasən Ulu Öndərin anadan olmasının 100 illiyi münasibətilə 2023-cü il ölkəmizdə "Heydər Əliyev İli" elan edildi.

Sərəncamda da qeyd olunduğu kimi, Heydər Əliyev dönəmi Azərbaycan tarixinin, mədəniyyətinin, elminin, təhsilinin qızıl dövrünə çevrildi. Bu gün Azərbaycan Ümummilli Liderin müəyyən-ləşdirdiyi yolla inamla irəliləyir. Xalqımız Ulu Öndərin layiqli davamçısı, Prezident, Silahlı Qüvvələrimizin Müzəffər Ali Baş Komandanı İlham Əliyevə inanır və onu dəstəkləyir. Bu inam və dəstəyin, həmrəyliyin ən bariz nümunəsi 44 günlük Vətən müharibəsində qazanılan Zəfər, bu gün isə Qarabağda və Şərqi Zəngəzurdə aparılan möhtəşəm bərpa və quruculuq işləridir.

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin ən böyük arzusu Qarabağın düşmən tapdağından azad edilməsi, ərazi bütövlüyümüzün bərpası idi. Ulu Öndərin illər öncə böyük uzaqgörənliklə dediyi bu sözlər yada düşür: "Qarabağ məsələsini həll

edəcəyik. Zaman lazımdır, vaxt lazımdır. Azərbaycan torpaqları heç vaxt onun əlindən gedə bilməz. Bizim işğal olunmuş torpaqlarımız mütləq qaytarılacaqdır. Nəyin bahasına olur-olsun". Dahi şəxsiyyətin bu arzusunu və vəsiyyətini onun layiqli davamçısı, Azərbaycan Prezidenti, Silahlı Qüvvələrimizin Müzəffər Ali Baş Komandanı, qüdrətli sərkərdə İlham Əliyev yerinə yetirdi, ölkəmizin ərazi bütövlüyü hərbi-siyasi yolla bərpa olundu. Üçrəngli Bayrağımız yenidən bütövləşən Vətən torpağında qururla dalğalanmağa başladı.

İşğaldan azad edilmiş Qarabağ və Şərqi Zəngəzur hazırda yenidən qurulur, ərazilər minalardan təmizlənir, sürətlə genişmiqyaslı bərpa və yenidənqurma işləri aparılır. Dövlətimizin başçısı, qalib sərkərdə İlham Əliyev böyük və müdrik xalqımıza bu il sentyabrın 19-da

növbəti Qələbənin sevincini yaşadı. Dövlət Bayrağımızı əzəli və əbədi torpaqlarımızda - Xankəndidə, Xocalıda, Xocavənddə, Ağdərədə, Əsgəranda ucaltmaqla xalqımızın arzularını çin etdi. Müstəqil Azərbaycanın suverenliyi tam bərpa olundu.

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev bu gün cismən aramızda olmasa da, onun parlaq ideyaları Azərbaycanın inkişaf yolunu işıqlandırmaqdadır. Ulu Öndərin yolu əzmlə davam etdirilir və ölkəmizi inamla irəli aparır. Bu gün ölkəmizin milli maraqlarını qətiyyətlə müdafiə edən Prezident İlham Əliyev uzaqgörən və titanik fəaliyyəti ilə Azərbaycanı dünya miqyasında, o cümlədən Türkdünyasında və bölgədə qüdrətli dövlətə, söz və nüfuz sahibinə, etibarlı tərəfdaşa çevirib. Əminliklə söyləmək olar

ki, Azərbaycan var olduqca Ulu Öndər Heydər Əliyevin ideyaları yaşayacaq və daha da inkişaf etdiriləcək.

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev bu gün cismən aramızda olmasa da, onun parlaq ideyaları Azərbaycanın inkişaf yolunu işıqlandırmaqdadır. Ulu Öndərin yolu əzmlə davam etdirilir və ölkəmizi inamla irəli aparır. Bu gün ölkəmizin milli maraqlarını qətiyyətlə müdafiə edən Prezident İlham Əliyev uzaqgörən və titanik fəaliyyəti ilə Azərbaycanı dünya miqyasında, o cümlədən Türkdünyasında və bölgədə qüdrətli dövlətə, söz və nüfuz sahibinə, etibarlı tərəfdaşa çevirib. Əminliklə söyləmək olar ki, Azərbaycan var olduqca Ulu Öndər Heydər Əliyevin ideyaları yaşayacaq və daha da inkişaf etdiriləcək.

ULU ÖNDƏR HƏR ZAMAN BİZİMLƏDİR

Nə qədər ki, müstəqil Azərbaycan dövləti var, Azərbaycan xalqı var, Ümummilli lider, Ulu Öndər Böyük Heydər Əliyev də ürəklərdə yaşayacaqdır!

Unudulmaz xatirələr

Hər bir insan arzu edər ki, dahi, möhtərəm və mötəbər dövlət rəhbərləri ilə görüşsün. Belə fürsətlərdən biri də mənə qismət oldu. Və mənə dünya siyasətçilərinin öndərləri sırasında olan Ümummilli Lider, Böyük Öndər, müdrik insan, dövlət rəhbəri Heydər Əliyev cənabları ilə görüşmək nəsbib oldu. O gün mənim həyatımın ən xoş günlərindən biri idi. O günü mən hər zaman xoş xatirələr kimi anıram və yeri düşəndə o görüş barədə dostlara fəxrlə danışırım.

-1992-ci ilin dekabr ayı idi. Hər yerdə hərc-mərclik hökm sürürdü. Cəbhədə itaətsizlik, özbaşınalıq yaranmış, günü-gündən torpaqlarımız əldən gedir, şəhidlərimizin sayı artırdı. Azərbaycan yas içində idi. Ölkəmizin hər yerində yasxanalar qurulmuşdu.

Hər gün cəbhədən xoşagəlməz xəbərlər gəlirdi. Heç kim heç kimin ərizəsini oxumaq istəmirdi. Demək olar ki, ölkə idarə olunmurdu.

O zaman faşist Səddam Hüseyin zülmündən qaçıb Araz çayını keçərək Naxçıvana pənah gətirən və hakimiyyətdə olan sərişdəsiz cəbhəçilərin əlinə düşən bir qrup kürd və türkman qaçqınlarının həbs olunduğunu eşitdim, hansı ki, əksəriyyəti qadın-uşaq, yaşları yetmiş haqlamış qocalar və ona qədər orta yaşlı kişiler idilər. Hətta həmin günlərdə bir qadın iki qız övladı dünyaya gətirmişdi, birinin adını Azərbaycan, digərinin adını isə Kürdüstan qoymuşdular. O vaxtkı səbatsız dövlət rəhbərlərinin ucbatından, Naxçıvan sərhədçiləri onları saxlamış və 6 aya qədər həbs etmişdilər.

Havaların çox soyuq olmasına baxmayaraq, biz Naxçıvan MR-na getdik. Ora gecə saatlarında çatdıq, məsələ ilə bağlı Milli Məclisin sədri Heydər Əliyev cənablarına müraciət etdik, onunla görüşmək istədiyimizi bildirdik. Vasif Talıbov cənabları, Heydər Əliyev cənablarının bizi qəbul edəcəyini bildirdi.

Gecə saat 24.00 idi. Qarabağ məsələsi barədə kiminləsə telefonla söhbət edirdi. Qapı yarıaçıq olduğundan hərdən qulağımıza

Qarabağla bağlı sözlər çatırdı.

Bizi içəri dəvət etdilər. Naxçıvan Kürd Mədəniyyət Mərkəzinin sədri Nizami Aliyevlə qapını döydük, içəri daxil olduq. Naxçıvanda heç bir yerdə elektrik işığı olmadığından

MTN-nə dəvət etdilər. Axşam saat səkkizə qədər bizi sorğuladılar. MTN-nin əməkdaşları günorta yeməyinə getsələr də biz yeməksiz qaldıq. Axşam saat səkkizdə MTN-nin iki əməkdaşı ilə birlikdə qaçqınlar

otaqda neft lampası yanırdı, otaq yarıqaranlıq idi, sol tərəfdə neft sobasının istisi hiss olunurdu. İş otağının baş tərəfində dəyirmi masa var idi. Heydər Əliyev cənabları, masanın arxasında əyləşmişdi. Biz içəriyə daxil olanda o, yerindən qalxıb bizə tərəf gəldi. Bizimlə bir-bir görüşüb xoşgəldiniz dedi və qolumuzdan tutaraq masaya tərəf apardı. Bizi oturtduqdan sonra, özü keçib kresloya əyləşdi. Üç saata qədər bizimlə çox sakit, səmimi söhbət etdi. Mavi gözlərində müdriklik, sonsuz mərhəmət görünürdü. Bizi diqqətlə dinlədi, işimizlə bağlı məlumat alandan sonra, tapşırıqlar verdi və dedi: "Qaçqınlarla görüşün, əgər onlar bu qışı Naxçıvanda qalmaq istəyirlərsə, biz onları kəndlərdə yerləşdirə bilərik, qaçqınlarla görüşdən sonra vaxt tapıb mənim yanıma gələrsiniz".

Sonra Bəylər müəllimə tapşırırdı ki, gecdi, maşın olmaz, qonaqları aparın. Biz nə qədər təkid etsək də o, razı olmadı.

O, böyük insanın hər işə belə diqqətlə yanaşması məni valeh etdi. Öz-özümə düşünürdüm; görəsən onda işə belə maraq, həvəs hardandır. "Heç bir dövlət məmuru gecənin bu vaxtına qədər qalıb işləməz." Səhəri günü bizi Naxçıvan

ların saxlandığı hərbi hissəyə getdik. Hərbi hissənin həyəti işıq olmadığından zillə qaranlıq idi. Bir azdan dar dəhlizə keçdik. Dəhliz qaranlıq olsa da dəhlizin sonunda zəif lampaya işığı görünürdü. Geniş bir otağa keçdik, bizi Şahmurad, Şahmərdan və bizi dindirən MTN-nin əməkdaşlarından biri və tanımadığım daha bir neçə mülki geyimli adamlar qarşıladı. Yenə sorğu suallar başladı, sonda o qərara gəldilər ki, qaçqınlarla kürd dilində danışmayaq. Aralarında olan türkmanlar kürd dilini də bildirdilər, onların vasitəsi ilə öyrəndik ki, onlar tranzit bir ölkə kimi Azərbaycandan Rusiyaya, oradan da Avropaya getmək istəyirlər.

Qaçqınların istəklərini öyrəndikdən sonra "qonaqlı" otağa gəldik və qaçqınların istəklərini onlara bildirdik. MTN-nin əməkdaşlarından biri mənə tapşırırdı ki, Bakıya qayıdanda nazirliyə gedim. Səhəri günü, qaçqınların problemləri ilə bağlı, Ulu Öndər Böyük Heydər Əliyev cənablarına məlumat vermək üçün yenidən onunla görüşməyə getdik, işin bütün incəlikləri ilə maraqlandı, soruşdu və bizə dedi: "Siz gedin, mən münasib yoldaşlara tapşırıram, onları azadlığa buraxıb, yola salarlar". Səhəri günü qaçqınlar

heqiqətən hissə-hissə Bakıya göndərildilər və oradan da Moskvaya yola salındılar. O, ölməz insanla görüşdüyüm üçün özümü xoşbəxt sayıram. Yuxarıda qeyd etdiyim kimi o dövrlərdə Azərbaycanda böyük hərc-mərcliklər baş alıb gəldirdi. Bunu gören xalq, xalqımızın dahi oğlu, əzəli və əbədi Milli Liderimiz Heydər Əliyev cənablarını Bakıya dəvət etdi. Heydər Əliyev yenidən hakimiyyətə gəldi və tariximizi, dinimizi, dilimizi, mədəniyyətimizi, parçalanmaq üzrə olan Vətənimizi bizə qaytardı. O, Azərbaycan xalqını, Azərbaycan dövlətini məhv olmaqdan, dünya xəritəsindən silinməkdən birdəfəlik xilas etdi. Ölkəmizdə yaşayan milli azlıqlar Heydər Əliyevi, onun apardığı dünyəvi siyasətini böyük məhəbbətlə sevirilər və dəstəkləyirlər. Bu sevgi, bu məhəbbət xalqımızın ürəyində əbədi qalacaq.

Çünki xalqımız və ölkəmiz üçün tale yüklü anlarda düşmənlərimiz etnik azlıq amilindən istifadə etmək istəyirdilər. Azərbaycan xalqının ayrılmaz hissəsi olan azsaylı xalqları fəlakət qarşısında idilər. Məhz Heydər Əliyev onları bu fəlakətdən xilas etdi. Xalqımız onun xidmətlərini heç vaxt unutmayacaq, daim Heydər Əliyevin siyasətini dəstəkləyib və dəstəkləyəcək. Biz Heydər Əliyevin ideyalarının həyata keçməsi üçün ömrümüzün sonuna kimi çalışacağıq və onun ideyalarını yaşatmaq üçün möhtərəm prezidentimiz İlham Heydər oğlu Əliyev cənablarına möhkəm dəstək olacağıq. O, ölümü ilə xalqlarımızı birləşdirdi və onun məzarı millətimizin ziyarətgahına çevrildi. Bu gün Ulu Öndərimizin anım günündə minlərlə insan axını onun məzarını ziyarət etmək üçün sübh çağından əllərində gül-çiçək güllü-gülüstanə dönmüş Fəxri Xiyabana axın edir, Milli Liderimizi anırlar. "Günəşdən nur doğar", deyiblər. Doğrudan da bu gün xalqımız Heydər Əliyevdən doğan nurun, İlham Heydər oğlu Əliyevin ətrafında birləşərək Öndərimizdən miras qalan Vətənimiz Azərbaycanı inamlı addımlarla qabaqcıl ölkələr sırasına aparırlar. O, hər zaman, hər an bizimlədir, çünki onun xalqımıza bəxş etdiyi tükənməz sərvətlər hər yerdədir. Xalqımızı azadlığa çıxaran, ona xoşbəxt gələcək bəxş edən, Ümummilli liderimizə Uca Tanrıdan rəhmət diləyirik.

Tahir Süleyman

Dünya ümummillî lider Heydər Əliyev haqqında

Heydər Əliyev Cənubi Qafqazda uzun müddət ərzində ən əsas şəxsiyyət olmuşdur. Bu günlərdə Amerika Birləşmiş Ştatları və Azərbaycanın bəhrələndiyi dostluq əlaqələrinin qurulmasında və Azərbaycanın müstəqilliyinin qorunmasında onun şəxsi səyləri həyati əhəmiyyət daşıyıb. Məhz onun rəhbərliyi altında Amerika Birləşmiş Ştatları və Azərbaycan, Əfqanıstan və İraqdakı əməliyyatlar da daxil olmaqla, terrorizmə qarşı mübarizədə tərəfdaş olmuşlar. Dağlıq Qarabağ faciəsinin sülh danışıqları vasitəsilə ədalətli və uzunmüddətli həllinə nail olmaq sahəsində onun nümayiş etdirdiyi qətiyyət regionda sülh və sabitliyin saxlanmasında mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdir. Eyni zamanda, onun mövqeyi və göstərdiyi səylər Azərbaycanın iqtisadi inkişafını möhkəmləndirən böyük həcmli xarici sərmayələrin cəlb olunmasında əsas rol oynamışdır. Bu nailiyyətlər milyonlarla azərbaycanlının həyatını yaxşılaşdırmış və Azərbaycanın iyirmi birinci əsrə müasir dövlət kimi daxil olmasına imkan yaratmışdır.

Corc BUŞ,
Amerika Birləşmiş Ştatlarının prezidenti.

Bütün dünyada layiqli hörmət və böyük nüfuz qazanmış görkəmli dövlət xadimi həyatdan getmişdir. Uzun illər ərzində Heydər Əlirza oğlu Əliyevin səmərəli fəaliyyəti xalqlarımızın ümumi tarixi ilə bilavasitə bağlı olmuşdur. O, Rusiya və Azərbaycanın strateji tərəfdaşlığının təməlini qoymuş, dostluğumuzun və qarşılıqlı anlaşmamızın möhkəmlənməsinə böyük şəxsi töhfə ver-

mişdir.

Onun vəfatı Müstəqil Dövlətlər Birliyi, bütün beynəlxalq birlik üçün əvəzsiz itkidir.

Vladimir PUTİN,
Rusiya Federasiyasının prezidenti.

Bu qeyri-adi şəxsiyyət Azərbaycanı çiçəklənmə yoluna gətirib çıxarmışdır. Müxtəlif görüşlərimiz zamanı, xüsusilə Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ətrafında müzakirələr apararkən, münaqişənin sülh yolu ilə həllində onun cəsarətini, müdrikiyini və qətiyyətini yüksək qiymətləndirdim.

Jak ŞİRAK,

Fransa Respublikasının prezidenti.

Heydər Əliyev Azərbaycanın böyük lideri idi. O, böhranlar dövründə öz ölkəsinə sabitlik gətirdi. Azərbaycan xalqı onun qoyduğu irs ilə fəxr edə bilər.

Onun Prezident kimi fəaliyyəti dövründə ölkələrimiz arasında münasibətlərdə tərəqqi yarandı və Azərbaycan Avropa ilə əlaqələrini daha da yaxınlaşdırdı. Onun 1998-ci ilin iyulunda Britaniyaya uğurlu səfəri, xüsusilə də, Dauning küçəsi 10 ünvanında yerləşən iqtisadi sahədə bizim görüşümüz yaxşı yadımdadır. O, Azərbaycanla Birləşmiş Krallıq arasında hazırda mövcud olan güclü əlaqələrin təməlini qoydu. Fəxr edirik ki, Britaniya şirkətləri tərəfindən qoyulan böyük sərmayələr vasitəsilə Birləşmiş Krallıq Azərbaycanın gələcək tərəqqisinə töhfələr verir.

Toni BLEYER,

Böyük Britaniyanın Baş naziri.

Heydər Əlirza oğlu Azərbaycan Respublikası üçün, MDB-nin inkişafı üçün, Qazaxıstan və Azərbaycan xalqlarının çoxəsrlik

dostluğunun möhkəmlənməsi üçün çox işlər görmüşdür.

Nursultan NAZARBAYEV,
Qazaxıstan Respublikasının prezidenti.

Heydər Əliyevin simasında Azərbaycan Respublikası uzun illər ərzində ölkənin bütün həyatına dərin və nüfuz etmiş və Azərbaycanın tarixində əbədi yer tutmuş böyük dövlət xadimini itirmişdir. Onun adı ölkənin müstəqilliyinin bərqərar olmasında qazandığı tarixi nailiyyətlərlə daim bağlı olacaqdır.

Gerhard ŞRÖDER, **Almaniya Federativ Respublikasının federal kansleri.**

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə müstəqil Azərbaycan Respublikası son illər dünya birliyində layiqli yer tutmuşdur. Azərbaycanda hüquqi dövlət quruculuğu, iqtisadi islahatların uğurla həyata keçirilməsi sahəsində görülən işləri diqqətlə izləyir və onları dəstəkləyirəm.

II İohan Pavel, **Roma papası.**

Heydər Əliyev XX əsrin görkəmli liderlərindən biri kimi müasir demokratik Avrasiyanın yeni tarixinin bugünkü qurucularındandır.

Çingiz Aytmatov,

Qırğızıstan xalq yazıçısı.

Heydər Əliyev böyük şəxsiyyətdir. O, mənim dostum, qardaşımdır. Onun yeri həmişə ürəyimin başındadır.

Butros-Butros Qali,

BMT-nin sabiq Baş katibi.

Ümummillî lider Heydər Əliyevin əziz xatirəsi qəlbimizdə əbədi yaşayacaqdır

12 dekabr 2003-cü il tarixi xalqımız tərəfindən unudulmaz Ulu öndər Heydər Əliyev anım günü kimi hər il ehtiramla yad olunur.

Ulu Öndər Heydər Əliyev 1923-cü il mayın 10-da Azərbaycan Respublikasının Naxçıvan şəhərində anadan olmuşdur.

1939-cu ildə Naxçıvan Pedaqoji Texnikumunu bitirdikdən sonra Azərbaycan Sənaye İnstitutunun (indiki Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti) memarlıq fakültəsinə daxil olmuş, lakin ikinci Dünya müharibəsinin başlanması təhsilini başa çatdırmağa imkan verməmişdir.

Ulu öndər Heydər Əliyev 1941-1944-cü illərdə əvvəlcə Naxçıvan Muxtar Respublikası Xalq Daxili İşlər Komissarlığında arxiv şöbəsinin məxfi hissəsinin müdiri, sonra isə Naxçıvan MSSR Xalq Komissarları Sovetində ümumi şöbənin müdiri vəzifələrində işləmişdir.

1944-cü ilin may ayında Naxçıvan Vilayət Partiya Komitəsi tərəfindən dövlət təhlükəsizliyi orqanlarında işə göndərilən ulu öndər

Heydər Əliyev 1949-1950-ci illərdə SSRİ Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsinin Leninqraddakı (indiki Sankt-Peterburq) Rəhbər Kadrların Hazırlığı Məktəbində təhsil aldıqdan sonra 1950-ci ildə Azərbaycan SSR Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsində bölmə rəisi təyin edilmişdir.

1957-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indiki Bakı Dövlət Universiteti) Tarix fakültəsinə bitirən ulu öndər Heydər Əliyev 1958-ci ildə Azərbaycan SSR Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsinin əks-kəşfiyyat şöbəsinin rəisi, 1964-cü ildə DTK-nın sədr müavini təyin edilmişdir.

1966-cı ildə Moskvada DTK-nın F.E.Djerzinski adına Ali Məktəbinin rəhbər heyətinin təkmilləşdirilməsi kurslarını müvəffəqiyyətlə bitirən Heydər Əliyev 1967-ci ildə Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti yanında Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsinin sədri vəzifəsinə təyin edilmiş və həmin ildə də ona general-mayor rütbəsi verilmişdir.

Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin 1969-cu il iyulun 14-də keçirilmiş plenumunda

o, Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi seçilən Heydər Əliyev 22 il Azərbaycan SSR Ali Sovetinin və SSRİ Ali Sovetinin deputatı olmuşdur. 1974-1979-cu illərdə isə SSRİ Ali Soveti İttifaqı Sovetinin sədr müavini vəzifəsində, 1982-ci ilin dekabrında isə Siyasi Büronun üzvü seçilən Heydər Əliyev SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini vəzifəsinə təyin edilmişdir.

Heydər Əliyev 1987-ci ilin oktyabrında Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi Siyasi Bürosunun və şəxsən baş katib Mixail Qorbaçovun yeritdiyi siyasi xəttə etiraz olaraq tutduğu vəzifələrdən istefa vermişdir.

1990-cı ilin yanvar hadisələrindən sonra Bakıya qayıdan Heydər Əliyev Naxçıvana gedərək, 1991-ci il sentyabrın 3-də Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Sovetinin sədri seçilmiş və müvafiq qanunvericiliyə əsasən həm də Azərbaycan Respublikası Ali Soveti sədrinin müavini olmuşdur.

Ulu öndər Heydər Əliyev 1992-ci il noyabrın 21-də Yeni Azərbaycan Partiyasının Naxçıvanda keçirilmiş təsis konfransında partiyanın sədri seçilmişdir. 1993-cü ilin may-iyun aylarında ölkədə vətəndaş müharibəsi təhlükəsi yaranmış zaman, Azərbaycan xalqı Heydər Əliyevin hakimiyyətə gətirilməsi tələbini irəli sürmüş və ölkənin o dövrdəki rəhbərliyi onu Bakıya dəvət etməyə məcbur olmuşdur.

XALQIMIZIN ÜMUMMİLLİ LİDERİ HEYDƏR ƏLİYEV DÖVLƏTİMİZİN MÜSTƏQİLLİYİNİ ƏBƏDİLƏŞDİRDİ

28 may - Azərbaycanın tarixinə əbədi həkk olunmuş əlamətdar gündür.

Yüz illik müstəmləkə zülmünün acısını dadmış Azərbaycan xalqı 1917-ci il fevral burjuva-demokratik inqilabını digər məzlum xalqlar kimi və imperiyanın bütün demokratik qüvvələri ilə birlikdə, sevincle qarşıladı. 1918-ci il aprelin 9-da Zaqafqaziya Demokratik Federativ Respublikası öz müstəqilliyini elan etdi, bu da mürəkkəb siyasi vəziyyətdə bölgənin üç əsas millətinin iradəsinə ifadə etməyə qadir olmadı.

1918-ci il mayın 26-da gürcü nümayəndələrinin seymi tərək edib, müstəqil Gürcüstan Demokratik Respublikası elan etmələrindən sonra, tamamilə yeni siyasi vəziyyət yarandı. Həssas və mürəkkəb vəziyyəti dərinlən öyrənən seymın Azərbaycan deputatları, mayın 27-də Azərbaycan Milli Şurasını yaratdılar. Şuranın Sədrliyinə Türk Demokratik Federalistlər Partiyasından - M.Ə.Rəsulzadə, müavinliyinə isə H.Əliyev seçildi.

"Qafqaz Sərdarının" Tiflisdəki sarayında toplanmış Milli Şuranın 28 may tarixli iclasında 24 səsle (2 nəfər əleyhinə) Azərbaycanın müstəqilliyi haqqında İstiqlal Bəyannaməsi elan edildi. 1920-ci il fevralın 11-i və 12-də Bakı Komitəsi bolşevik "Hümmət" və "Ədalət" təşkilatlarının I qurultayı oldu və Azərbaycan Kommunist (bolşevik) partiyası təşkil olundu. Yeni yaranmış kommunist partiyası fevralın 12-də Moskvaya bildirdi ki, o, Azərbaycanın müstəqilliyinin əleyhinədir. Bu zaman Azərbaycanın müstəqilliyi Stalin və Kirov tərəfindən tanınmaması ilə suveren Azərbaycanın dövlətinə qarşı silahlı müdaxiləyə hazırlıq özünlün son mərhələsinə daxil oldu. Digər tərəfdən, Parlament və hökumətin öz daxilində parçalanması baş

ULU HEYDƏR OĞLUSAN
Azərbaycan adını yüksəklərə qaldıran,
Dövlətini qoruyan, millətinə yarıyan,
Bu firavan ölkəni caynaqlardan saldıran,
Hər kəsə ümid verən Tanrımızdan sonrasın,
Millət üçün yaranan Ulu Heydər oğlusan.

Müstəqil ölkəmizi zirvələrə ucaltmış,
Xalqın üçün yaşadın, insanları yaratmış.
Millətini çox sevdiyin, xanları yaratmış,
Hər kəsin sevimlisi, şərəfli bir adısın,
Xalqımızın baş tacısın, Ulu Heydər oğlusan.

Tariyel Cəlil

verdi. N.Yusifbəyovun başçılıq etdiyi kabinet işçiləri istefaya çıxdı. Bütün bunlar Azərbaycan Demokratik Respublikasının zəifləməsinə şərait yaratdı. 1920-ci il aprelin 26-dan 27-nə keçən gecə 72 minlik XI Qızıl ordu hissələri suveren Azərbaycanın ərazisinə daxil olaraq sürətlə Bakı üzərinə yeridi. Aprelin 27-də Azərbaycan Demokratik Respublikasının Parlamentinin son iclası oldu. Kəskin müzakirədən sonra yaranmış vəziyyəti qiymətləndirən Azərbaycan Parlamenti nahaq qan tökülməsinə yol verməmək üçün güzəştə getmək haqqında qərar çıxartdı. Lakin, bu şərtlərə məhəl qoymadan XI qızıl Ordu 28 aprel tarixdə Bakını və Azərbaycanı işğal etdi. Nəticədə, 1920-ci il aprelin 28-də Azərbaycanda Azərbaycan K(b)P başda olmaqla, bolşevik hökuməti yarandı. 1920-ci ilin aprelindən Azərbaycan torpaqları qarət olunmağa başlandı, 48 min insan qırmızı terrorun qurbanı oldu. Nəhayət Azərbaycan xalqı öz müstəqilliyini 2-ci dəfə 1991-ci ilin sonunda yenidən əldə etdi. 1993-cü ilin iyun ayının 15-də hakimiyyətə qayıdan xalqımızın Ümummillî Lideri Heydər Əliyev Dövlətimizin Müstəqilliyini əbədləşdirdi. 28 may Respublika günü Azərbaycanın tarixi səhifəsinə yazıldı və hər il Dövlət bayramı olaraq Xalqımız tərəfindən qeyd olunur.

Keçilən bütün yolun əyrisi var, badi var,
Hamı eyni ölçülməz, yaxşısı var, yadı var,
Xalqımızın şərəfli, tükənməyən adı var,
Ürəklərdə yaşayan, Əliyevlər soyusan,
Tarixlərə yazılan, Ulu Heydər oğlusan.

Şair Cəlil diləyir, ürəkdə bir arzudur,
Allah səni qorusun, dünya boyu yaşa, dur.
Əvəzsiz bir lidərsən, yenə yarat, yenə qur,
Azərbaycan xalqının, sevincinin dadısın,
Xoş günləri bəxş edən, Ulu Heydər oğlusan.

GÜLLƏ ATMADAN HAKİMİYYƏTƏ GƏLƏN DÜNYA SİYASƏTÇİSİ

Dünyanın inqilab sistemi, siyasətçiləri Azərbaycan xalqının xilaskarı, Ulu Öndər, Böyük Heydər Əliyev cənablarının inqilabından,

yüz ilə yaxın davam edən qardaş qırğınına son qoyacaqdır.

Səddam kimi diktator qan tökərək hakimiyyətə gəldi, gedən günə qədər həmvətənləri-

hövzəsində olan şəhər, rayon və kəndlərimizin əhalisinin durumunu göz önünə götürmək kifayətdir.

Gəncəbasarın işğalı, Avropa qapılarının, Avropa bazarının üzümüzə bağlanması demək olardı. Biz məcburi yenə də keçmiş "ağamız" olan rus çinovniklərinin boyunduruğu artına yalvararaq, xahiş edərək keçməli idik.

Hələ mən Əlikram Hümmtovun "Talış-Muğan" Respublikasından, onun gələcəkdə İran İslam Respublikasına birləşməsindən, Sürət Hüseyinovun "xanlığından", şimaldan rusların ləzgilərin "Sabval" təşkilatının əli ilə Siyezənə qədər ərazi iddiasından, Balakən, Qax, Qəbələ kimi strateji bölgələrə göz tikənlərdən danışmıram.

Dünya dövlətlərinin rəhbərləri humanistliyi, uzaqgörənliyi, əfv etməyi, bağışlamağı Azərbaycanın cavan prezidenti İlham Əliyev cənablarından öyrənməlidirlər. İlham Əliyev cənabları neçə-neçə ömürlük həbsə məhkum olunmuş insanları əfv etdi, ümitsiz ailələri sevindirdi və Azərbaycandakı münaqişə ocaqlarını uzaqgörən siyasəti ilə aradan götürdü. İlham Əliyev cənablarının humanist siyasəti Türkiyə, İran, Suriya kim ölkələrin dövlət rəhbərlərinə nümunə olmalıdır.

Hörmətli prezidentimiz, İlham Əliyev cənablarının operativ təşkilatçılığı sayəsində "Bakı-Tibilisi-Ceyhan" neft kəməri, Bakı-Ərzurum qaz kəməri vaxtında səmərəli çəkilməsi sayəsində, yüzlərlə ölkələri Azərbaycana bağladı. Bu inkişafa görə, indi dünya dövlətləri istəsələr də, istəməsələr də bizi dəstəkləməkdədirlər.

Xəyalım mənə o illərə apardı, Ulu Öndərlə olan görüşüm yada düşdü....

1992-ci ilin dekabr ayı idi. Hər yerdə hərc-mərclik hökm sürürdü. Cəbhədə itaətsizlik, özbaşınalıq yaranmış, günü-gündən torpaqlarımız əldən gedir, şəhidlərimizin sayı artırdı. Azərbaycan yas içində idi. Ölkəmizin hər yerində yasıxanalar qurulmuşdu. Hər gün cəbhədən xoşagəlməz xəbərlər gəlirdi. Heç kim, heç kimin ərizəsini oxumaq istəmiridi. Demək olar ki, ölkə idarə olunmaz xaosa çevrilmişdi.

Yuxarıda qeyd etdiyim kimi, o dövrlərdə Azərbaycanda böyük hərc-mərcliklər nəticəsində vətəndaş müharibəsinin başlamasına zəmin yaranmışdı, qardaş qırğını başlamışdı. Bunu görən xalq, xalqımızın dahi oğlu, əzəli və əbədi milli liderimiz Heydər Əliyev cənablarını Bakıya dəvət etdi. Heydər Əliyev yenidən ha-

nın ayrılmaz hissəsi olan azsaylı xalqları fəlakət qarşısında idilər. Məhz vaxtında hakimiyyətə xalq tərəfindən gətirilən Heydər Əliyev cənabları onları bu fəlakətdən xilas etdi.

Üç saata qədər o müdrik insanla söhbət etdik. Olduqca sakit, səbr və təmkinlə bizi dinlədi. Müdrik, qayğılı, mavi okeanlar kimi sonsuz, dərin və mənalı gözləri ilə sanki insanların qəlbinə, düşüncəsinə oxuyurdu. Zaman keçdikcə, həqiqətən onun nə qədər uzaqgörən siyasətə malik olduğunu daha çox dərk etdim. O, Azərbaycanımızın inkişafı və dirçəldilməsi üçün bir çox müqavilələr və kontraktlar bağlayıb, dəyərləli görüşlər keçirib. Bu müqavilələrlə o, Azərbaycanımızı dünya dövlətlərinə tanıtdı, dünya dövlətlərini Azərbaycana bağladı və dünya səhmdarlarını Azərbaycana sərmayə qoymağa sövq etdi. Azərbaycanımız üçün çox dəyərləli olan bu müqavilələrdən biri də "Bakı-Tibilisi-Ceyhan" əsrin müqaviləsidir. Bu müqavilənin imzalanmasını düşünəndə, insana yalnız iqtisadi mənfəət və neft ixracatı gəlir. Lakin bu məsələ barədə dərinləndirəndə düşünəndə görürük ki, müdrik insan, xalqımızın ulu öndəri, Heydər Əliyev bu müqavilə ilə Azərbaycan, Gürcüstan, Qa-

böyük siyasətindən dərs almalı və örnək götürməlidirlər. Beləki, Ulu Öndər, Böyük Heydər Əliyev güllə atmadan, xalqın xahişi və tələbi ilə hakimiyyətə gəldi, Azərbaycanı və Azərbaycanda yaşayan azsaylı xalqları böyük fəlakətdən xilas etdi.

Bəli Ümummilli lider, Böyük Heydər Əliyev mülki geyimdə təyyarədən düşdü və ilk işi qardaş qırğını baş verən Gəncəbasara getdi, silahsız, qorumasız. Qısa müddətdə ölkənin sabitliyini pozan bütün silahlı qüvvələrə elə siyasi gediş etdi ki, onlar silahları ilə birlikdə gəlib "torbaya" girdilər və bir də ayıldılar ki, cəzaçəkəmə məntəqələrindədirlər. Heç kimin təsəvvür etmədiyi qısa bir vaxtda atəşkəs elan etdi və respublikada sabitliyi yaratdı. Böyük humanistlik edərək, ömürlük həbsə məhkum edilən o silahlı dəstələrin rəhbərlərini azadlığa buraxaraq dedi: "Siz gedin ailələrinizi idarə edin, sizlər dövləti idarə etməyə qadir deyilsiniz".

Bəli bir güllə atmadan hakimiyyətə gəldi və yasıxanaları toyxanalarla əvəz etdi, Azərbaycanı dünyaya tanıtdı, indiki sabitlik, inkişaf göz qabağındadır.

Görürsünüz, Suriyada neçə illərdir qardaş qırğını gedir, Mustafa Kamalın Cümhuriyyətin yaranmasında edilən qətiyyətlər və yaranan gündən bu günə gədər qardaş qanı axıdır. İnanıq ki, Türkiyənin indiki baş naziri Rəcəb Təyyib Ərdoğan cənabları, Heydər Əliyev siyasətindən dərs alaraq Türkiyədə

nin qanını tökdü və başına gələnlər hamıya məlumdur.

Belə diktatorların sayını artırmaq olar.

Lakin bunlardan fərqli olaraq, dünya siyasətçiləri öndərlərindən olan, Ulu Öndər, Böyük Heydər Əliyev bir güllə atmadan hakimiyyətə gəldi və müdrik siyasəti nəticəsində Azərbaycanımızı inkişaf etmiş ölkələr sırasına çıxardı. Bəli, dünya siyasətçiləri, rəhbərləri Ulu Öndər, Böyük Heydər Əliyev siyasətini öyrənib və bəhrələnmədirlər.

Zaman keçdikcə, Ulu Öndər, Böyük Heydər Əliyev siyasətinin dərinliyini daha aydın görmək olur. Təsəvvür edin, əgər Ulu Öndər, Heydər Əliyev hakimiyyətə vaxtında gəlməseydi, atəşkəs müqaviləsi bağlanmasaydı, ermənilər Azərbaycan torpaqlarına olan təcavüzünü bir az da genişləndirərək, özlərinin dediyi kimi, Gəncəbasar da daxil olmaqla, Kürə qədər işğal edə bilsəydilər. Bir anlığa təsəvvür edin, Gəncəbasarın köçkünləri, erməniyə girov düşənləri, Gürcüstan, Rusiyaya qaçanları, malı-mülkü bir anın içində əlindən çıxaraq girov, qaçqın-köçkün halına düşən xalqın durumu necə ola bilərdi? Onsuz da problemlər içində yaşayan Borçalı mahalındakı soydaşlarımızın durumunu, Türkiyənin Azərbaycanla və türk dünyası ilə əlaqəsinin kəsildiyini düşünərək nəticəni ağla gətirmək kifayətdir. Ermənilərin əlinə düşəcək Mingəçevir su anbarının suyu buraxılıbsaydı, bir an başımıza gələcək faciələrin böyüklüyünü düşünmək lazımdır. Kür çayı

"Bakı-Tibilisi-Ceyhan" əsrin dünyəvi sülh müqaviləsi

Bizi bütün bu bəlalardan Heydər Əliyevin uzaqgörən siyasəti qurtardı. Onun uzaqgörən siyasəti, həyata keçirdiyi dünyəvi layihələr, böyük dövlətlər, beynəlxalq birliklər, təşkilatlar tərəfindən dəstəkləndi, ölkədə siyasi sabitlik yarandı və dövlətimiz quruculuq yoluna qədəm qoydu. Son illər əhalinin, ölkəmizin rifahı yaxşılaşdı, yüzlərlə parklar salındı, yollar abadlaşdırıldı, əfsanəvi körpülər tikildi, yeni kəndlər, qəsəbələr inşa edildi.

kimiyyətə gəldi və tariximizi, dinimizi, dilimizi, mədəniyyətimizi, parçalanmaq üzrə olan Vətənimizi xilas etdi.

O, Azərbaycan xalqını, Azərbaycan dövlətini məhv olmaqdan, dünya xəritəsindən silinəkdən bərdəfəlik xilas etdi. Ölkəmizdə yaşayan milli azlıqlar Heydər Əliyevi, onun apardığı dünyəvi siyasətini böyük məhəbbətlə sevirilər və dəstəkləyirlər. Bu sevgi, bu məhəbbət xalqımızın ürəyində əbədi qalacaq. Çünki xalqımız və ölkəmiz üçün taleyüklü anlarda, düşmənlərimiz etnik azlıq amilindən istifadə etmək istədilər. Azərbaycan xalqı-

zaxıstan, Türkmənistan, Türkiyə, Avropanın bir sıra dövlətlərini, eləcə də ABŞ-ni və bu ölkələrlə əlaqəsi, bağlılığı olan ölkələri biri-birinə bağlayıb və sazişsiz, müqaviləsiz bu ölkələr arasında sanki sülh müqaviləsi imzalayıb. Bu ölkələr bundan belə biri-birinin müdafiəsinə qalxmağa, bir-birinin sözünü deməyə, arxa durmağa, yardım etməyə məcburdurlar. Çünki Ulu Öndərin uzaqgörən siyasəti sayəsində bu ölkələr özləri də bilmədən biri-birinə bağlandı və özü də elə güclü qüvvə ilə bağlandı ki, bu bağlılığı heç bir qüvvə poza bilməz.

(davamı səh.9-da)

HEYDƏR ƏLİYEV 20

ANIM GÜNÜ

12 dekabr 2003

GÜLLƏ ATMADAN HAKİMİYYƏTƏ GƏLƏN DÜNYA SİYASƏTÇİSİ

(Əvvəli səh. 8-də)

Hörmətli prezidentimiz İlham Əliyev cənabları vaxtında "Bakı-Tbilisi-Ceyhan" neft kəmərinin inşasına başladı, onunla bərabər "Bakı-Qars" qaz kəmərinin bünövrəsini qoydu və həyata keçirdi. Azərbaycanımız üçün həyati əhəmiyyəti olan "Bakı-Axalkalaki-Qars" dəmir yolunun müqaviləsinə qol çəkdi və Gürcüstan, Türkiyə rəhbərləri ilə birlikdə, bu proyektin təməlini qoydu və başa çatmaq üzrədir. Bu müqavilələr bir çox ölkələrə böyük həyati əhəmiyyət kəsb etsə də, hər zaman bizi və bizim kimi ölkələri "boyunduruq"da saxlayan Rusiya kimi hegemon ölkələrə sərfəli deyildi. Neçə illərdir ki, Qarabağ məsələsini meydana atan və həllinə əngəl olan Rusiya, günü-gündən qüdrətlənən, güclənən və Avropa birliyinə, NATO-ya yaxınlaşan Azərbaycanı və Gürcüstanı işğal etmək üçün yeni yollar axtardı və Qarabağ kimi, babaları Nikolayın dövründən yandırılan ocağın odu artırıldı. Gürcüstanın səbirsiz prezidenti Saakaşvilinin ucbatın-

şayan Rusiya, əsrlərdir həzm etdiyi Bakı neftinin Avropaya nəqlini sindirə bilmirdi. Ona görə də Gürcüstanı işğal etmək istədi ki, bəlkə Azərbaycan və Azərbaycan nefti onun ixtiyarına keçsin və Azərbaycan yenidən Rusiyanın boyunduruğuna girsin.

Lakin Rusiya hələ də başa düşmək istəmir ki, ölməz Ümummilli lider Böyük Heydər Əliyev cənabları Azərbaycan Respublikası, Azərbaycan xalqı üçün elə bir iqtisadi-siyasi yol qoyub gedib ki, bundan belə istəsələr də Azərbaysanı Rusiyanın əsarəti altına sala bilməyəcəklər. Necəki Rusiya Gürcüstanı işğal edə bilmədi və Gürcüstandan çıxarılarəkən Osetiyanı və Abxaziyanı işğal edərək, müstəqil dövlət elan etdi. Özü də düşünmədən başını bəlaya saldı.

Onda görəsən Rusiya yüz illərdir öz azadlıqları uğrunda mübarizə aparan çeçen xalqının və Çeçenistanın, Tataristanın, Başqırdstanın və digər muxtar vilayətlərin müstəqilliyini niyə vermir və niyə tanımır? .Deməli, inamla deyə bilərik ki, ölməz

ti, hörmətli İlham Əliyev zəkası sayəsində "Bakı-Tbilisi-Ceyhan" əsrin müqaviləsi Gürcüstanı işğal olmaqdan xilas etdi. Və bu müqavilə sayəsində Azərbaycanla Gürcüstan arasında birdəfəlik sabitliyin təməl daşının qoyulması deməkdir və Gürcüstan məsələsi

buna sübutdur. Bütün dünya ictimaiyyətinin gözü qarşısında Bakı-Tbilisi-Ceyhan" əsrin müqaviləsinə imza atmış ölkələr və bi-

si etdilər və işğalçı rus ordusunu Gürcüstandan çıxartdılar. Və Gürcüstanın NATO-ya üzv olması məsələsi sürətləndirildi. Bu məsələləri görən ermənilər də bu həqiqəti görür və Azərbaycanla olan konfliktin həlli yollarını axtarırlar. Artıq ermənilər də görür ki, Rusiya onları çıxılmaz bəlaya salıb və bu bəlanın həlli torpaqların qayıdışı və qonşuluqda sülh şəraitində yaşamaqdır. Ona görə də "Bakı-Tbilisi-Ceyhan" əsrin müqaviləsini, "Bakı-Tbilisi-Ceyhan" əsrin dünyəvi sülh müqaviləsi adlandırsaq daha düzgün olar.

Bəli, danılmaz faktdır ki, bu gün minlərlə müxtəlif dünya ölkələrinin şirkətləri, səhmdarları Azərbaycanda bünövrə salıb çalışırlar. Azərbaycanımız gündü-gündən qüdrətlənir, inkişaf edir, gözəl binalar ucaldılır, əvəzolunmaz yollar salınır, əfsanəvi körpülər qurulur, fabriklər və zavodlar açılır. Ölkəmizin hansı guşəsinə gedirsən get gözəl parklar, istirahət zonaları, abad yollar görünür. Respublikamızın bütün şəhər, qəsəbə və kəndlərində yeni, gözəl göz oxşayan binalar tikilir, ucqar rayonlarımıza qaz və rahat yollar çəkilir. Küçələrimizdə,

timiz İlham Əliyev cənablarının bu siyasəti nəticəsində nəinki təkə Azərbaycan, eləcə də Qafqazda sülh və əmin-amanlıq bərpa olacaq və dünyanın qüdrətli ölkələri bizimlə dostluq və əməkdaşlıq etməyə çalışacaqlar.

Xalqımız Respublikamızda baş verən ictimai-siyasi hadisələri görür, dəyərləndirir və lazımcınca qiymətləndirir.

Həmişə məlumdur ki, hörmətli prezidentimiz İlham Əliyev cənabları, istər ölkə daxilində, istərsə də dünya dövlətləri arasında, apardığı müdrik siyasəti nəticəsində dünya dövlətləri gündü-gündən qüdrətlənən Azərbaysanımla, onun rəhbəri hörmətli prezidentimiz İlham Əliyev cənabları ilə hesablaşırlar və ona hörmət və qayğı ilə yanaşırlar belə yanaşma xalqımız üçün, Respublikamız üçün fəxrdir.

Bəli, bu gün hörmətli Prezidentimiz İlham Əliyevin xoş sədələri respublikamızın hər yerindən gəlir. Əyalətlərimizin inkişafı üçün, inamla demək olar ki, hər gün bir neçə parklar, yeni məktəb binaları, xəstəxanalar, idman kompleksləri, fabriklər və zavodlar, müxtəlif elm ocaqlarının açılışını edir. Bu işlər inkar edilməz-

dir. Xalqın gözü tərəzidir deyiblər. Biz inanırıq ki, xalqımız ölməz Ulu Öndər Böyük Heydər Əliyev cənablarının siyasətini həyata keçirən, hörmətli prezidentimiz İlham Əliyev cənablarına arxa olacaqlar.

İnamla demək olar ki, prezidentimiz İlham Əliyev cənablarının indiki siyasəti nəticəsində Vətənimiz günü-gündən çiçəklənir, gözəlləşir və dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin ön sıralarında özünə yer tutub.

Biz inanırıq ki, xalqımız Ulu Öndərin xidmətlərini heç vaxt unutmayacaq, daim Heydər Əliyev siyasətini dəstəkləyəcək! Azərbaycan xalqı Böyük Heydər Əliyev ideyalarının həyata keçirilməsi mənasına, ömrümüzün sonuna kimi çalışacağıq və onun ideyalarını yaşatmaq üçün, möhtərəm prezidentimiz, İlham Əliyev cənablarına yaxın dəstək olacağıq. Hörmətli prezidentimiz İlham Əliyev cənablarının indiki xarici və daxili siyasəti nəticəsində Vətənimiz günü-gündən çiçəklənir, gözəlləşir. Biz inanırıq ki, Vətənimiz Azərbaysan dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin ön sıralarında olacaqdır və hörmətli preziden-

dir. Xalqın gözü tərəzidir deyiblər. Biz inanırıq ki, xalqımız ölməz Ulu Öndər Böyük Heydər Əliyev cənablarının siyasətini həyata keçirən, hörmətli prezidentimiz İlham Əliyev cənablarına arxa olacaqlar.

İnamla demək olar ki, prezidentimiz İlham Əliyev cənablarının indiki siyasəti nəticəsində Vətənimiz günü-gündən çiçəklənir, gözəlləşir və dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin ön sıralarında özünə yer tutub.

Hazırladı:

Tahir SÜLEYMAN

dan ocağa benzin töküldü. Nəticədə, Rusiya Gürcüstanı işğal etmək istədi. Böyük arzularla ya-

Ümummilli liderimiz Böyük Heydər Əliyev dühası və Azərbaycan Respublikasının preziden-

lavasitə bu proyektə bağlı olan şirkətlər qalxdı, Rusiyaya beynəlxalq qanunlar çərçivəsində tə-

HEYDƏR ƏLİYEV 20 ————— ANIM GÜNÜ ————— 12 dekabr 2003

ÖMRÜNÜ-GÜNÜNÜ XALQINA HƏSR EDƏN DAHİ İNSAN

1993-2003-cü illərdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti olmuş Heydər Əliyev oğlu Əliyev 1923-cü ildə Naxçıvanda anadan olub. 1939-cu ildə Pedoqoji texnikumu, 1957-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin tarix fakültəsini bitirib. 1941-1944-cü illərdə Naxçıvan MSSR-də SSRİ-nin Daxili Məsələlər Üzrə Milli Komissarlığında, 1944-cü ilin mayında isə Dövlət Təhlükəsizlik Orqanlarında çalışmağa başlayıb. 1964-cü ildə Heydər Əliyev Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti yanında Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin sədr müavini, 1967-ci ildən isə Komitənin sədri təyin edilib.

1969-cu ilin iyul ayından Heydər Əliyev Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin I katibi seçilib.

1982-1987-ci illərdə SSR Nazirlər Soveti sədrinin I müavini vəzifəsinə yüksəlib, eyni vaxtda, 1986-cı ildən SSRİ Nazirlər Soveti Sosial-İnkişaf Bürosunun sədri olub. 8-11-ci çağırışlarda SSRİ Ali Sovetinə deputat seçilib.

1987-ci ildə təqaüdə çıxsada, 3 ildən sonra yenidən siyasətə qayıdıb. 1990-cı ilin yanvarında Bakıda qanlı hadisələr dövründə Heydər Əliyev Azərbaycan SSR-nin Moskvadakı nümayəndəliyinə gələrək Qorbaçov siyasətinə qarşı kəskin çıxış edir. 1991-ci ilin iyulunda isə Heydər Əliyev Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası sıralarından çıxır.

Vətənə qayıdan Heydər Əliyev 1991-ci ildə Naxçıvan MR-nin Ali Məclisinin sədri seçilir. 1993-cü ilin yayında Azərbaycanın Prezidenti Əbülfəz Elçibəy başda Sürət Hüseynov olmaq-la qiyamçıların təzyiqi

altında Bakını tərk edərkən Heydər Əliyev paytaxta gəlir və Azərbaycan Ali Sovetinin sədri seçilir və bir neçə gün sonra Ali

amanlıq yaradıb, qanunsuz silahlı qruplaşmaların fəaliyyətinə son qoyub. Ermənistan-Azərbaycan münəqişəsinin sülh

Yeni Azərbaycanın qurucusu

İstər Sovet hakimiyyəti illərində, istərsə də müstəqillik

Sovetin qərarı ilə Prezidentin səlahiyyətləri ona verilir. Həmin ilin oktyabrında isə Prezident seçilir.

yolu ilə nizamlanması və cəbhədə atəş-kəsin elan olunması dövrünün başlanmasında onun adıyla bağlı

dövründə Heydər Əliyev Azərbaycanın inkişafı naminə əlindən gələni əsirgəməyib. Xüsusilə də

Dahİ şəxsiyyətin keşməkeşli ömür yolu

Dövlətə başçılıq edən Heydər Əliyev Qarabağda müharibəni dayandırır, "Əsrin müqaviləsi"ni imzalayır, 1998-ci ildə isə yenidən Prezident seçildəndən sonra "Əsrin tikintisi" -

dir. Avropada Qərbin diplomatik dairələrində onu sabitliyin qarantı və yeni iqtisadi islahatların aparıcısı kimi tanıyırlar.

Heydər Əliyev bütün ömrünü Azərbay-

son on ildə Azərbaycanda dövlət quruculuğu sahəsində onun rolu müstəsna dır. Heydər Əliyev respublikamızın ilk prezidenti olmasada, onun dövlətçiliyi-

Bakı-Tbilisi-Ceyhan kəmərinin tikintisinin təşəbbüskarı olur. 2003-cü ilin Prezident seçkilərində isə son anda İlham Əliyevin xeyrinə namizədliyini geri götürür. Heydər Əliyev müstəqillik dövründə yenidən hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra ölkədə sabitlik, əmin-

can xalqının xoşbəxt gələcəyinin qurulmasına həsr edib.

Azərbaycan tarixinin təxminən 34 illik bütöv bir dövrü onun adı ilə bağlıdır.

Heydər Əliyevin işıqlı xatirəsi Azərbaycan xalqının yaddaşında daima yaşayacaq!

mizin möhkəmlənməsi, bir növ yenidən qurulması istiqamətində göstərdiyi səylər əvəzənilməzdir. Təsədüfi deyil ki, onun adının qarşısına artırılan və ən çox istifadə edilən ifadələrdən biri də "Yeni Azərbaycanın qurucusu" sözləridir. (davamı səo. 9-da)

HEYDƏR ƏLİYEV 20 ————— ANIM GÜNÜ ————— 12 dekabr 2003

ÖMRÜNÜ-GÜNÜNÜ XALQINA HƏSR EDƏN DAHİ İNSAN

Dahi şəxsiyyətin keşməkeşli ömür yolu

(əvvəli səh. 8-də)

90-cı illərin əvvəllərində SSRİ-nin mənğənəsindən yenice çıxan və özünün ilkin müstəqilliyindən 71 il aralı qalan Azərbaycanın dövlətçiliyinin restavrasiyasına öndərlik edə biləcək və böyük təcrübəyə malik bir insana olan ehtiyac özünü açıq şəkildə büruzə verirdi. Sovetlər İttifaqı son anlarını yaşasa da, onun məkrli rəhbərləri müstəqilliyə can atan respublikaların qarşısına müxtəlif əngəllər çıxarmağa cəhd göstərirdilər. İstər Ermənistan azərbaycanlılarının deportasiyası, istərsə də, 20 Yanvar faciəsi bu əngəllərin təzahürü idi. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, xalqımızın iradəsi və azadlıq eşqi qəhrəman övladlarının qanı bahasına müstəqilliyi təmin etdi. Lakin müstəqillikdən sonra daha məsuliyyətli bir proses başla-

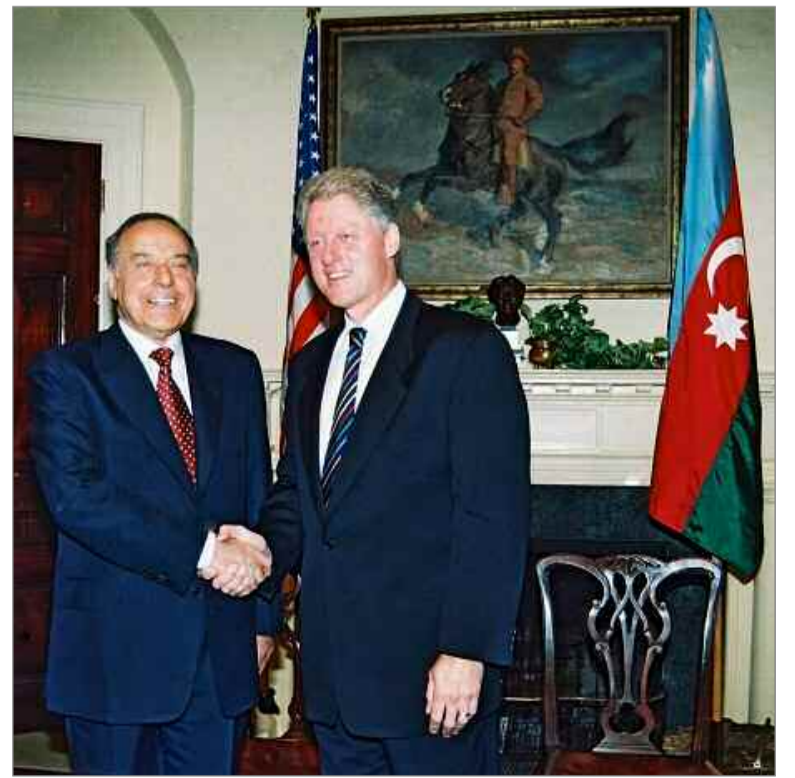
di. Çünki müstəqilliyi qorumaq onu əldə etməkdən daha çətin idi. Bu mənada dövlət strukturlarının möhkəmləndirilməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edirdi. Heydər Əliyev məhz bu məqamda

Naxçıvandan Bakıya rəsmən dəvət edildi. O andan etibarən Azərbaycanın dövlət quruculuğu sahəsində canlanma müşahidə olunmağa başladı. Hər şeydən əvvəl, o, daxildə Azərbaycanın

bütövlüyünə xələl gətirməyə çalışan və mərkəzə tabe olmaqdan boyun qaçıran bir qrup qüvvəni zərərsizləşdirdi. Daha sonra müxtəlif səpgili islahatlar həyata keçirməklə böyük quruculuq işlərini davam etdirdi.

Heydər Əliyevin onilliklərə söykənən təcrübəsi və uzaqgörənliyi iqtisadiyyat, milli siyasət, mədəniyyət və digər sahələrin yeni məzmununda formalaşdırılmasına xüsusi kömək göstərdi. Onun məqsədyönlü söyləri nəticəsində yeni Azərbaycan quruldu, Sovet Azərbaycanından tamamilə fərqlənən yeni məzmunlu Azərbaycan çiçəklənməyə başladı. Heydər Əliyev dövlətçiliyin təməllərini sarsılmazlığını elə təmin etdi ki, bu gün hər bir sırayı Azərbaycan vətəndaşı bu sistemin uzun müddət yaşayacağına inanır.

Hazırladı:
İsmayıl ƏLİYEV

HEYDƏR ƏLİYEV 20 ANIM GÜNÜ 12 dekabr 2003

Siz hər zaman qəlbimizdəsiniz əbədi yaşar Heydər Əliyev!

Azərbaycan tarixinə qızıl hərfərlə yazılmış dahi şəxsiyyət, müstəqilliyimizi dərin zəkası ilə qoruyub saxlayan, dövlətçiliyimizi yaşadan Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyevin anım günüdür. Heydər Əliyev

heyatı boyu fəaliyyət göstərdiyi hər bir vəzifədə, ölkəmizə rəhbərlik etdiyi bütün dövrlərdə doğma xalqının rifahı və vətənin inkişafı üçün əlindən gələni edib. Ona görə Ulu Öndərin ölkəmizə istər sovet illərində, istərsə də müstəqillik dövründə rəhbərliyi tariximizi şərəfləndirən hadisələrlə əlamətdardır. Ulu Öndər Azərbaycanı sovetlər birliyinin geridə qalmış aqrar respublikasından inkişaf etmiş sənaye respublikasına çevirdi. Heydər Əliyevin sayəsində sovet dövründə respublikamız bütün sahələrdə yüksəlişə nail oldu, dünyada tanındı. Müstəqillik dövründə isə ölkəmizi parçalanmadan qorudu. Məhz onun sayəsində Azərbaycan müstəqilliyini itirmədi. Xalq Heydər Əliyevin ətrafında sıx birləşdi. Bu birliyin məntiqi nəticəsi olaraq ölkəmiz bütün sahələrdə inkişaf etdi, dünya ölkələri arasında öz imzası oldu. Azərbaycan xalqı hər zaman Heydər Əliyev siyasətinə sadıq oldu, inandı. Və bu inam bizi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan Heydər Əliyev siyasətinin layiqli davamçısı cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə öz dedə-baba torpaqlarımıza qovuşdurdu.

Bu gün Ümummilli Lider Heydər Əliyevin anım günüdür. Azərbaycan xalqı öz dahi şəxsiyyətini hörmətlə anır, vətən qarşısında xidmətlərini heç zaman unutmur. Siz hər zaman qəlbimizdəsiniz əbədi yaşar Heydər Əliyev!

Ümummilli lider Heydər Əliyevin vəfatının 19-cu ildönümü ilə əlaqədar anım mərasimi keçirilib

Kəlbəcər rayon İcra Hakimiyyətinin və Yeni Azərbaycan Partiyası Kəlbəcər rayon təşkilatının birgə təşkilatçılığı ilə Ümummilli lider Heydər Əliyevin vəfatının 19-cu ildönümü ilə əlaqədar Kəlbəcər rayon İcra Hakimiyyətində anım mərasimi keçirilib. Mərasimdə Kəlbəcər rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Azər Qocayev, Yeni Azərbaycan Partiyası Kəlbəcər rayon təşkilatının sədri Həbib Misirov, hüquq-mühafizə orqanlarının rəhbərləri, idarə, müəssisə, təşkilat rəhbərləri və rayon ictimaiyyəti iştirak edib.

Kəlbəcər rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Azər Qocayev Ümummilli lider Heydər Əliyevin büstü önünə əklil qoyaraq, büstün önündə baş əymiş və Ulu Öndərə dərin ehtiramını bildirmişdir. Daha sonra tədbir iştirakçıları da, Ulu Öndərin büstünü ziyarət edərək, büstü önünə gül dəstləri düzüb, fenomen şəxsiyyətə hörmət və

ehtiramlarını ifadə ediblər.

Anım mərasimində, Dövlət himni səsləndirilmiş, tədbir iştirakçıları Ulu Öndər Heydər Əliyevin əziz xatirəsini və torpaqlarımızın ərazi bütövlüyü uğrunda canlarından keçmiş şəhidlərimizin əziz xatirəsini bir dəqiqəlik sükutla yad etmişdir. Daha sonra çıxış edən Kəlbəcər rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Azər Qocayev dahi şəxsiyyət, əvəzolunmaz lider, xalqın inamını və sevgisini qazanmış Ulu Öndər Heydər Əliyevin dövlətimiz və xalqımız üçün misilsiz xidmətlərindən söz açaraq qeyd etmişdir ki, ölkəmizin müasir tarixinin bütöv bir mərhələsinin Ümummilli Liderin adı ilə bağlıdır. Çıxış edən Yeni Azərbaycan Partiyası Kəlbəcər rayon təşkilatının sədri Həbib Misirov və digər natiqlər dahi şəxsiyyət, uzaqgörən lider Heydər Əliyevin 1969-1982-ci ildə Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövrdən

başlayaraq ölkəni keçmiş İttifaqın ən qabaqcıl respublikalarından birinə çevirdiyini vurğulayaraq qeyd etmişdirlər ki, çətin bir şəraitdə, 1993-cü ildə yenidən müstəqilliyini bərpa etmiş Azərbaycanı dağılmaqdan və müstəqilliyini yenidən itirməkdən ümummilli lider Heydər Əliyev xilas edib. Ulu Öndərin müdrikliyi, siyasi və dövlətçilik təcrübəsi, yenilməz iradəsi, balanslaşdırılmış xarici və daxili siyasi məhv olmaq təhlükəsi ilə üzleşən ölkəni fəlakətdən qurtardı.

Eyni zamanda diqqətə çatdırılıb ki, Heydər Əliyevin 1993-cü ildə xalqın ısrarlı təkidilə yenidən hakimiyyətə qayıdışı nəticəsində Azərbaycanda siyasi sabitlik və təhlükəsizlik bərqərar olub və xarici siyasət sahəsində də müsbət dəyişikliklər edilib. Ölkəmizin hərtərəfli inkişafında yeni imkanlar yaradılıb, məhz bu siyasətin nəticəsidir ki, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi altında dövlətimiz 44 günlük Vətən müharibəsində mütləq tarixi Qələbə qazanıb və ərazi bütövlüyümüzü təmin edilib.

Xalqımız Azərbaycanın xilaskarı, müasir Azərbaycanın memarı və qurucusu, türk dünyasının böyük oğlu, dünya şöhrətli siyasətçi Heydər Əliyevin əvəzsiz xidmətlərini heç vaxt unutmayacaq. Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının yaddaşında qurucu və xilaskar dövlət xadimi, milli lider və öndər kimi daim qalacaqdır.

Allah rəhmət eləsin, ruhu şad olsun!

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin əziz xatirəsi ehtiramla yad edildi

Müasir, müstəqil və qalib Azərbaycanın memarı, xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin anım günü münasibətilə Sabunçu Rayon

İcra Hakimiyyəti başçısı Adil Vəliyev, Rayon İcra Hakimiyyəti başçısının müavinləri, rayonun hüquq-mühafizə orqanlarının rəhbərləri və Rayon İcra Hakimiyyəti başçısı aparatının məsul əməkdaşları Sabunçu rayonu, Bakıxanov qəsəbəsində yerləşən istirahət parkında Ulu Öndərin abidəsi önünə gül dəstələri düzərək əziz xatirəsini ehtiramla yad etdilər.

Daha sonra Sabunçu Rayon İcra Hakimiyyəti kollektivi Fəxri Xiyabanda Ulu Öndərin məzarını ziyarət edərək abidəsi önünə gül dəstələri düzdülər.

12 dekabr Ümummilli Lider Heydər Əliyevin anım günüdür

Bu gün xalqımızın Ümummilli Lideri, Azərbaycan dövlətçilik tarixində əvəzsiz xidmətləri olan Ulu Öndər Heydər Əliyevin anım günüdür.

Müstəsna xidmətləri ilə əbədlilik qazanan ümummilli lider Heydər Əliyevin mənalı heyat yolu, zəngin və çoxşaxəli irsi tükənməz ibrət məktəbidir. Ötən illərə nəzər salarkən Azərbaycan xalqının öz müdrik liderinin rəhbərliyi ilə qazanmış olduğu mühüm tarixi nailiyyətlərin bir daha şahidi oluruq. İntibah və milli şüurun oyanışı Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlişi ilə başlamış, müstəqilliyimiz məhz onun sayəsində əbədi və dönməz xarakter almışdır. Ölkəmiz dünyada layiq olduğu mərtəbəyə Ulu Öndərin uzaqgörənliyi, müdrikliyi, qətiyyəti, dəmir iradəsi, zəngin dövlətçilik

təcrübəsi sayəsində yüksələ bilmişdir.

Məhz Heydər Əliyevin təməlini qoyduğu siyasətin nəticəsidir ki, müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi altında dövlətimiz 44 günlük Vətən müharibəsində mütləq qələbə qazandı və torpaqlarımızın ərazi bütövlüyü təmin olundu. "Şuşasız Qarabağ, Qarabağsız isə ümumiyyətlə Azərbaycan yoxdur" deyən Ümummilli Lider Heydər Əliyevin arzuları gerçəkləşdirildi. Heydər Əliyevin şah əsəri olan müstəqil Azərbaycan Ulu Öndərin qoyduğu yolla gedərək uğurlu ölkə adını daima qoruyacaq.

Anım günü ilə əlaqədar olaraq rayon sakinləri 4 saylı qəsəbədə yerləşən mədəniyyət və istirahət parkında dahi rəhbərin abidəsini ziyarət edərək, önünə tər gül-çiçək dəstələri qoymuş, əziz xatirəsini dərin ehtiramla yad etmişlər.

Səbail rayonunda Ulu Öndər Heydər Əliyevin anım günü ilə bağlı tədbir keçirilmişdir

Yeni Azərbaycan Partiyası Səbail rayon təşkilatında Ulu Öndər Heydər Əliyevin anım günü ilə bağlı tədbir keçirilmişdir. Tədbirdə Səbail Rayon İcra Hakimiyyəti başçısının müavini Kəmalə Həşimova, RİHBA-nın İctimai-siyasi və humanitar məsələlər şöbəsi müdirinin müavini Şahin Talıbov, YAP Təftiş komissiyasının üzvü, millət vəkili Sadiq Qurbanov, YAP Səbail rayon təşkilatının sədri Muxtar Nağıyev və təşkilatın fəal üzvləri iştirak etmişlər.

Tədbir iştirakçıları əvvəlcə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin büstü önünə gül dəstələri qoyaraq, əziz xatirəsi dərin ehtiramla yad etmişlər.

Tədbir zamanı qeyd olunmuşdur ki, Ümummilli Lider 1993-cü ildə xalqın təkidli tələbi ilə hakimiyyətə qayıdışından sonra düşünülmüş və məqsədyönlü siyasəti ilə Azərbaycanı müstəqil-

liyinin bərpasının ilk illərinin kaosundan, anarxiyasından, vətəndaş müharibəsindən xilas etdi. Azərbaycan qısa müddətdə sabitlik diyarına çevrildi. Ulu öndər Heydər Əliyev hələ hakimiyyətinin birinci dövründə Azərbaycanın müstəqil gələcəyini düşünərək zəruri olan bazanın formalaşdırılmasına məhz həmin illərdə başladı. Azərbaycan xalqı Ulu Öndər Heydər Əliyevin xatirəsini heç bir zaman unutmayacaq. Ulu Öndərin ideyalarını hər zaman yaşatmaq, gənc nəsə bu ideyaları, xatirələri çatdırmaq ən vacib məqsədlərdəndir. Ümummilli Lider bütün heyatını xalqımızın rifahının yüksəlməsinə, Azərbaycan xalqının dünyada nüfuzunun daha da artmasına, dövlətimizin güclənməsinə, qüdrətlənməsinə sərf edib. Sonda Ümummilli Lider Heydər Əliyevin heyatından bəhs edən sənədli film nümayiş olunmuşdur.

Proloq

Bu gün əlahiddə gül bayramıdır, Yazın gül-çiçəkləri, əlvan çağıdır. Dərilən bu güllər olsa da cansız, Hər qönçə adi gül, insan payıdır. Gör qızıl gülləri neçə rəngdədir, Neçə milyon insan sevinəcəkdir. Ən isti məhəbbət, bəli, bu deyil, Gələnlər təzə-tər gül verəcəkdir. Xəliq xəliq eləmiş, sevgi qıdır. İnsanlar sevgiyə qurur, yadadır. Qürur mənbəyidi xalqın sevgisi, Bu sayqı babanın öz qazancıdır.

İlin gül çələngi Heydər babanın, Mövludu birləşir mayın onunda. Gəldi də, qurdu da Azərbaycanı, Ən ali memardır dünya çapında.

I hissə

HAQQIN YOLÇUSU

Baba xatırlanır köçdüğü gündən, Köçən yadda qalır əməllərinə. İnsan var, ömrünün sevgi yaşadır, İnsan var, ucalan heykəllərinə.

Bir zaman Vətəndə olduğu anlar Elə işlər gördü, mat qaldı ruslar. Kürsüyə qalxanda alqış içində Olmayıb onuntək addım atanlar.

Yeriş, duruş, baxış, nitqin saflığı, Ötkəm, əzmkarlıq, insan varlığı... Xaricdə mətbuat yazırdı ondan, Hamı dərk edirdi bu cür varlığı.

Baba qürurunu vermədi əldən, İnəmlə başladı lap əvvəlcədən. Böyük layihələr tərtib etdirib Zavodlar gətirdi neçə ölkədən. Sifariş verdirdi təzə qurğular, Dənizdə ən dərin quyucuqazanlar... Bu yöndə çoxları çalışsalar da, Onun bu işlərdə öz zəhməti var.

Qazıldı quyular, duruldu laylar, Bir çox quyuları tez bağladılar. Özü tapşırırdı necə eyləmək, Mərkəzə ağı kağız yola saldılar.

Minlərlə müasir təzə dəzgahlar, Nefti ayırmağa böyük qurğular, Nələr gətirildi, nələr cəmləndi, Saymaqla azalmır ilk alınanlar.

Xalqına güvəndi, əkdi torpağı, Yaxşıca becərib yığıdı pambığı. Hər işin bəhrəsi mükafat oldu, Orden-medalların gəldi sorağı.

Hər evdə parlardı könül çırağı, Artdı insanlarda təhsil marağı. Bəzədi sinəsin respublikanın Keçici "Qırmızı əmək bayrağı".

Kim ki, tər axıtdı, adları qaldı, Heydər Əliyevdən payını aldı. Bəstəkar, yazıçı, qazma ustası, Kimsə mükafatsız əsla olmadı.

Deməklə qurtarmır etdiklərini, Yazmaqla azalmır tam işlərini, Çox ölkə başçısı öyrənir onun Ən çətin məqamda gedişlərini. İllər ötmədi ki, təklif verdilər, Ən ali kürsüyə layiq gördülər, Elə namizədlik vaxtı bitəntək Siyasi büronun üzvü seçdilər.

Özü bilirdi ki, sonunda, ancaq Ayırı yolu da yox, belə olacaq. Onu yetişdirən böyük siyasət Aparıb mərkəzə iş tapşıracaq.

II hissə

ALAGÖZ

Qısa bir zamanda qərara aldı, Lazımsız yerlərdə işi saxladı, Mühüm sahələri lazım bilərək, BAM¹-da tikintini tez işə saldı.

Böyük siyasətdə dağları aşdı, Söz-söhbət alışıdı, aləm qarışdı. Həqiqət ortada, hamı baxışdı, Çoxları lal oldu, çoxu da çaşdı. Qumar oyununa oxşadı bunlar, Şərik oynayanlar tez baxışdılar. Xalı az olanlar pasa getdilər, Xalı çox olanlar bank apardılar.

Mərkəz qütblərə ayrılan andan Ortada çəkilmə gedirdi yaman. Son illər siyasi böhran olsa da, Hamı çəkinirdi Heydər babadan. Bilirdi ölkənin dərdin əzəldən, Cızmışdı planın xeyli öncədən. Hətta **Moskvada** ruslar içində Məxfilik cəhdini yox idi bilən.

Siyasi aləmdə köhnə adamlar Onu əzəl başdan tanıyırdılar.

EL ATASI

Ulu Öndər HEYDƏR ƏLİYEV şəxsiyyətinə ithaf edirem

Ölkəni böhrana sürükləyənlər Artıq yavaş-yavaş qızırdılar.

Dəstəyi xaricdən alan carçılar Heydər baba ilə barışmırdılar. Üstəlik təkidlə böhtan ataraq, Onu öz işindən kənar saldılar. Əsla çaşdırmadı bu **Alagözü**², Hər şeyi aşkar görürdü gözü. Bu plan əlli il məxfi qalsa da, Son plan bəliydə, bilirdi özü.

Canından ayrılan o ruhun ki, var, Dünyanın nə qədər onda sirri var. Vətənin, millətin, azad dövlətin "Alagöz" adında bir sevdası var.

III hissə

QANLI DALĞALAR

Hər yerdə bir ocaq qaladı ruslar, Başladı xalqlara qarşı hücumlar. Qoşun yeritdilər, qəfil nə ki var, Ölkəni bürüdü qanlı dalğalar.

Millət nə istəyir? - soruşmadılar, Vətəndaş haqqını tapdaladılar. Gecənin bir anı hücum edərək, Bütün silahlardan atəş açdılar.

Tanklar əzdi keçdi millətimizi, Eşidən olmadı haqq səsimizi.

Baba³ acıyaraq danladı dərhal Böyük səfirlikdə düşmənimizi.

Zamanı çatmışdı ittifaqın da, Nəhayət, ittifaq parçalandı da. Suveren ölkələr yarandı yenə, İttifaq aktının söndü şamı da.

Vətəni özünə son yuva sandı, Xalqa arxalandı, xalqa inandı. Onun zəhmətinin bəhrəsidir ki, Müstəqil, suveren ölkə yarandı. Xaricdən bolluca təklif olsa da, Yeraltı sərvəti gizli saxladı. Ölkəyə başçılıq etdiyi gündən Əsas təklifləri tez işə saldı.

Hansı bir gedişə nəzər salırsan, Orda bir fəlsəfi məntiq tapırsan. Sən, ey ana Vətən, ey Azərbaycan, Sən bütün cahanın marağındasan.

IV hissə

BÖLÜNMÜŞ VƏTƏN

Nə qədər bəlalər çəkibdir başın, Yarıya bölünüb torpağın, daşın. Sən azad olsan da, ey **ana Vətən**, Hələ azad deyil böyük qardaşın.

Təbrizə hər vədə gedə bilməsək, İnəmlə küsəcəm qardaşlar bizdən. Əgər **Qarabağı** qaytara bilsək, **Farslar** sarsılacaq qələbəmizdən. Çoxdur yer üzündə belə bölgələr, Hamısı həmçinin həllini gözlər. Dünya öz hökmünü verərsə əgər, Qaçqınlar yurduna qayda bilər.

Olsaydı imkanın bir zərrə qədər, Tutardın torpağı, çalardın zəfər. Daşlardan yonulan heykəllərini Nadir metallardan düzəldərdilər.

V hissə

HEYKƏLLƏŞƏN ÖMÜR

Ey müdrik, ey ulu, böyük hökmdar, Mərmər daş heykələ dönüb arzular, **Ulu Öndər** adlı tək-tək insanlar Ölmür, heykəlləşir, beledir ki, var.

Şuşa əsir qaldı, tez gətdin - vaxtsız, Günəşli bir cahın qaldı babasız. Fəxri Xiyabanı özün seçmişən, Bir cənnət bağıdır bu məkəniniz.

Torpaq öz övladın aldı qoyunna, Bayraq da baş əydi sadıq oğluna. Elə bil **Sübhanım**¹ özü seçmişdi, Bir öndər vermişdi **Azərbaycana**.

Kimlər ağlamadı, yanmadı ona? Dünyaya sığmayan dahi insana! Vətənə bağlılıq atadan qalır, Xalq vəkalət verdi **İlham**¹ oğluna.

Rahat yat, ey kamil, aqıl hökmdar, Xalqın inam yeri bir xiyaban var, Neçə milyon insan gəlib gedəcək, Sənintək rəhmətin qazananımı var?!

Unutmaz bu **Vətən**, bu cahın səni; Bu ellər, bu **Xəzər**¹, **Kür**¹, **Araz**¹ səni.

Kölgətək üstünə enən buludlar Hərdən selə dönüb ağlayır səni. Oyan, bu ölkəni bir də gəz-dolan, Teleqülləyə qalx, zirvədə dayan. Bayrağı seyr elə, şəhərə boylan, Sən ki, **Azərbaycan** vətəndaşısən. Çox ünvan axtarma, silinib onlar, Yerində nə boyda hündür binalar, Körpülər, yeraltı dayanacaqlar... Bilirsən şəhərdə nə inkişaf var?!

Əksər küçələrin yanı mərmərdir, Yeraltı keçidlər böyük töhfədir. Şadıllı sarayları elə dəbdədir, Burda olan toylar bir əfsanədir.

Nə qədər xarici təzə məşinlər, Sürətlə tikilir geniş saraylar. Özgə bir mənzərə, yeni baxışlar, Xaricdə nə qədər təhsil alan var.

Bilirsən şifresin bu gizli kodun, Kimlər düşmənidir bu ana yurdun. Məlumdur bizlərə düşmən olanlar, Bəs niyə dostları susur bu yurdun? Ruhunu dinləyib qulaq asıram, Sən deyən sözləri yada salıram. Tərəddüd etmədən çox insanlara Təkrarən deyərək xətrlədirəm: Nə vaxt ki, siyasət zəfər çalacaq, O zaman işğalçı naçar qalacaq. Rusiya bizimlə razılışanda - Məhz onda **Qarabağ** azad olacaq.

Sülh ilə davranın, inkişaf edin, Ya da başqa yolla körpünü keçin. Böyük kürsülərdən haraylayaraq, Əsas haqq işini tanıdın, seçin.

VI hissə

VƏTƏN SEVDALI SƏRKƏRDƏ Atamı itirdim on bir yaşımda, Ata axtarmışam hər bir yaşımda. Internat həyatım tacsız olsa da, Sizi tac bilməmişəm hər an başımda.

Tez-tez rüyalarda sizi görürəm, Hərdənbir yuxunu yoza bilirəm. Ruhunuz qəlbimə bəxşiş gətirir, İşlərim çin olur, çox sevinirəm.

Hər gün cəbhə boyu güllə atılır, Əsgərlər adların şəhid yazdırır. Analar ağlayır, göz yaşları tökülür, Oğullar ataya məzar qazdırır. Budurmu bəşərin eşqi, duası, Budurmu insanın insan zəkası?! Ölən əsgərlərin günahı nədir, Budurmu davasız ölüm qəzası?!

Oyan bir anlığa, **vazgen**¹ öyünür, **İlhama arxa ol, çağlasın Vətən!** Bəşəri varlıqsan, yerin görünür, Xalqın sevdasını yaxşı bilirsən.

Nə qədər məzarın soyuq olsa da, Gələnlər də, gedənlər də mətləbi anlar. Sağlığında ömrü sağlam yaşadın, Məzarına gülsüz gəlmiş insanlar.

Ala gözlərinin dərinliyində, Bir Vətən sevdası vardı qürdün. Xüsusi gedişlə dövləti qürdün, Tanıtdın ölkəni ellər içində.

VII hissə

ƏSRİN MÜQAVİLƏSİ

İmzalandı "**Əsrin Müqaviləsi**"¹, Əzəldən bunlara inanırdım mən. İnandırma bildin bütün hər kəsi, Qorudun Vətəni bir imzanla sən.

Elə qurmusan ki, **çalışır Vətən**, Sağlam rəqabətlə **yarışır Vətən**, Cızıb yollarını qoyub getmişən, Düşmənlə hələ də **savaşır Vətən**.

Dünyada tanınan muzeylər ki var, Yoxdur sizinkinə oxşar tablolar. Bir insan ömründə olan əşyalar İncitək düzülüb, yoxdur boş divar.

Olub keçənləri yada salıram, Xəyalımdan nələr keçir, sayıram. İlk dəfə zavoddakı gördüm öteri, Hələ də o günü xatırlayıram. Mən şair deyiləm, sözlər ruhidir, Hamı çiçəklərdən xalça düzəldir, Sizə, Vətən oğlu, pay gətirmişəm, Sözlərdən düzülən gül çələngidir.

Şükür, sizin yolla gedir oğlunuz, Müqəddəs səfərdə **Hacı**¹ oldunuz. İndi də əl tutur bir çox xalqlara, İsminizə layiq böyük **fundunuz**¹.

Min illər ötəcək, bilsin insanlar, Dinimiz, dilimiz, millətimiz var. Tarixi yazanlar unutmaları var: Bir dahi şəxsiyyət, sərvətimiz var.

Haqqa qovuşmağın yoluna baxın, Qaşla göz arası "**bir ömrə**" baxın, Ən çətin yollardan keçdi bu insan, Bir insan ömrünün gücünə baxın.

Ey xalqım! Yada sal keçən anları, Azadlıq istəyən qul insanları. Xalqın sərkərdəsi yoxdursa əgər, Talanar hər zaman dövləti, varı.

Yeraltı sərvəti varsa torpağın, Tapasan üsulun tam çıxarmağın. Siyasi şərtlərlə hesablaşmada Biləsen yolunu çox qazanmağın. Dünya bazarına addım atanda, Seçəsen kimlər var sənin yanında. Kimdir şəriklərin, nədir qazancın Satdığın sərvətin qarşılığında.

Şəriklər pul qoyur, tələbləri çox, Sərvət ölkəmizin, tədiyimiz yox. Böyük çətinliklər çıxır ortaya, Tərəddüd olsa da özgə çarə yox.

Şəriklər düzülüb böyük sırada, Əsrin layihəsi tamam ortada. Götür-qoy edənler fikirləşincə, **Baba** son təklifin açıq masada.

Olan çətinliklər bir az səngiyir, Şirkətlər babadan qarant istəyir. Kənardan baxana çox asan gəlir, Baba öz nüfuzun qarant göstərir.

VIII hissə

ŞAİR HESABATI

Bu gün ad günüdür, bura gəlmişəm, İzdiham böyükdür, çox da möhtəşəm. İnsanlar axışır həddən ziyadə, Mən bir su gilesi, selə düşmüşəm. Heykəlin önündə lal dayanmışam, Minbir sualım var, çaşmışam. İnana bilmirəm, ey **Ulu Öndər**, Suallar da məxfi, lap dolmuşam...

Qarşımda ucalan heykəlin ki var, Baş əyib önündə, fikrə dalıram. Ayrılıq nə qədər olsa da çətin, Bir dua oxuyub vidalaşıram.

Sizə məhəbbətlə yazdığım budur, Əlimdə birçə cüt gül gətirmişəm. Hamı çiçəklərdən çələng düzəldir, Mən dilimdə bitən söz gətirmişəm.

Bilsəm ki, payımla məni anladın, Bu, mənim ən barlı bağımlı olacağ. Əbədi **Günəşsən Azərbaycana**, Səninlə bu **Vətən** yadda qalacağı!

Budur şəxsiyyətin gücü, inanın, Bunu unutmayın, yadda saxlayın! **Heydər Əliyevi** yaxşı tanıyın, Odur qurucusu **Azərbaycanın!**

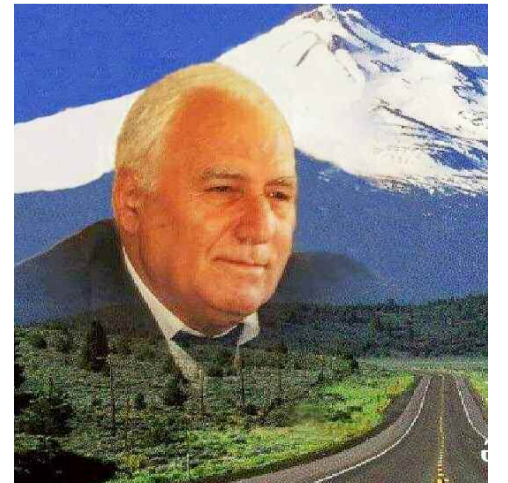
Epioloq

Borc bilib gəlmişəm sizə eşqimi, Azad dövlətimə vurgun eşqimi... Heykəlin önünə qoyub gedirəm Bir gül dəstəsinə dönən **eşqimi**.

Ədalətəm, Sübhanıma duam var, Ölkəm müstəqildir, ana dilim var. Dalğalanan üçrəngli bayrağımla Dövlətlər içində öz **Vətənim** var.

Son

05.05.2013

Müəllif: Ədalət Bədirxanlı

AZƏRBAYCANIN XİLASKARI

Tarix Azərbaycan xalqına XX əsrdə, tarixə qızıl hərflərlə yazılacaq bir görkəmli insan bəxş etmişdir. Öz xidmətləri ilə xalqımızın məhəbbətini qazanan, Azərbaycan dövlətini quran və xalqın dar günündə xilaskarı, Azərbaycanı canı qədər sevən, Azərbaycan uğrunda məhrumiyyətlərə dözüb mübarizəsini yarımçıq qoymayan, böyük və xoşbəxt suveren Azərbaycan dövləti quran Heydər Əliyev oldu.

Heydər Əliyev hamıya bəlli olan qurub yaradan insan olub. Bu gün bütün bölgələrdə tikilib istifadəyə verilmiş yaraşığı binalar, məktəblər, idman kompleksləri, neçə-neçə park, bağ, mədəniyyət, incəsənət obyektləri Heydər Əliyevin təşəbbüsünün nəticəsidir. Heydər Əliyev xalqını sevən, onun dilini gözəl bilən, dilin saflığı uğrunda mübarizə aparan əsl azərbaycanlı, böyük filosofdur.

Heydər Əliyev şəxsiyyətinin uzaqqörən və müdrik addımlarından biri də, ən əhəmiyyətli özündən sonra ölkəyə əziz sələfi, Heydər Əliyev siyasətinin bütün inceliklərini mənimsəmiş, xalqını sevən, dünya siyasi arenasında özünəməxsus nüfuzu olan hörmətli İlham Əliyevi rəhbərliyə tövsiyyə etmişdir. Böyük siyasi təcrübəyə malik olan müdrik siyasətçi Heydər Əliyev Dövlətçiliyimizin məhv olmaq təhlükəsi qarşılığında qaldığı bir dövrdə xalq tərəfindən gözəl qarşılandı. Hörmətli Prezidentimiz Heydər Əliyev dahi şəxsiyyətə layiq

səviyədə atdığı addımlar onu göstərir ki, Heydər Əliyev şəxsiyyəti həm cismən, həm də ruhən yaşamaqdadır. O, Azərbaycanı yeni qələbələrə aparır. Respublikamız dünyaya inteqrasiya olundu. Ölkəmizin suveren dövlət olduğu sübut olundu. Ümumilli liderimizin yüksək fəaliyyəti nəticəsində xalqımızın rifahı xeyli yüksəldi. Beləliklə Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi qorunub saxlandı. Azərbaycanı gözəl ölkəyə çevirən Heydər Əliyev nurlu xatirəsi qəlbimizdə əbədi qalacaqdır.

Allah rəhmət eləsin, ruhu şad olsun.

Namiq Həsənov

Ahımızı dünyaya çatdıran Heydər Əliyev oldu

Hacı Paşa Şükürov

Doğrudanda bu millət, qədir bilən millətdi. Baxmayaraq qisməti, yaranandan zillətdi. Hamı xahiş eylədi, onlara şah sən oldun. Heç kəs deyə bilməz ki, onlara borclu qaldın.

Sən ey dahi Rəhbər, sən ey xalqın sabahı Kainata yüksəldin sən amanı, sən ahi. Bu dözümlü millətin, sən əbədi şahısan, Çox işlər olub çətin, Xudam. özün baxırsan.

Qapı-qapı hamıya, anladın dərdimizi. Bilindi bölük-bölük, kimdi eyləyən bizi. Hamı bildi torpağı, kim satıb, kim alıbdı. Hamı bildi milləti. kim bu günə salıbdı.

Hamı bildi daxildə, yad millətin əli var. Nə utanır, nə ölür, hələm onun dili var. Hamı bildi millətin, var yoxunu soyan var. Hamı bildi milləti, quru yurdda qoyan var.

Hamı bildi milləti, kimdi dəqiq məhv edən. Hamı bildi millətin, kimdi kökün çürüdən. Hamı bildi milləti, bir-birinə vuran var. Hamı bildi hiylənin, arxasında duran var.

Hamı bildi səhnədə, faciəni oynayan. Baş rolda gedənin, özünü millət danan. Hamı bildi milləti, kimdi bu günə qoyan Hamı bildi millətin kimdi gözünü oyan.

Hamı bildi bilmədi, qismətlər belə oldu. Tifil, miskin vətənin, bağı-bağçası soldu. Hamı bildi Ziyama qıyan indi kim olub. Allah kökünü kəssin, o zalım hər kim olub. Hamı xahiş eylədi, onlara şah sən oldun. Heç kəs deyə bilməz ki, onlara borclu qaldın.

G Ö Z Ə L D İ

Çıxanda şəhərə, inanmır gözüm, Bakım gözəlləşib, hər yan gözəldi. Onun keçmişini görmüşəm özüm, Bəzənib Azadlıq Meydan, gözəldi.

Gözəlliklər verir yeni körpülər, Onları tikdirmək hünərdir, hünər. Körpülərlə birgə bütün bölgələr, Köhnə Əlibayramlı Şirvan, gözəldi.

Bütün rayonlara yollar çəkilir, Yollarda nə qədər körpü tikilir. Xoşa gəlməyənlər dərhal sökülür, Yevlax bir cənnətdi, Səlyan gözəldi.

Yolun düşsə Gəncəyə bir ora bax, Gözəlləşib hər küçəsi, hər bucaq. Göygölün çayından əməm Üçbulax, Nə yalan danışma, nə dan, gözəldi.

Şəkini ziyarət etməyə çalış, Onu belə gözəl edənə alqış. Gözəldi həm bahar, həтта olsa qış, Fikir versən Oğuz ondan, gözəldi.

Görsən gözəlləşib Qax, Zaqatala, Dörd yanında olan hər Yaşılıta. Balakən də ondan qalmayırdı dala, Orada yaşayan hər can, gözəldi.

Bir cənnətə dönüb indi Qəbələ, Şamaxı şəhərin demirəm hələ. İsmayılı daha gözəldi Lələ, Baxsan bütün Azərbaycan, gözəldi.

Bərdəni gör, oradan keç Tərtərə, İmişlidə min qotazlı yəhərə.

Ağcabədi nə dağ deyil, nə dərə, Hər tərəfi yaşıl orman, gözəldi.

Keç Şəmkirə, Tovuz və Qazağa, Ağistafadakı olan hər bağa. Onlar yaxşı üz göstərir qonağa, Onlardakı o istiqlal, gözəldi.

Neftçaladan son Biləsuvarı, Cəlilabaddakı bal verən arı. Saatlı, Kürdəmir az görür qarı, Mil düzü cənnətdi, Muğan gözəldi.

Dolan Astaranı, gəl Lənkərana, Lənkəran limonu dərmandı cana. Çayın ilk çiçəyi sorulur qana, Canda yaratdığı alqan, gözəldi.

Yaddan çıxma bilməz gözəl göyçayı, Zərdab Ucar ilə istidir yayı. İkisində gözəldi, deyil qolayı, Onlarda yaşayan hər can, gözəldi.

Abşeron dolubdur tam başdan-başa, Get Xızıya eylə ona tamaşa. Xaçmazı görənlər az qalır çaşa, Quba, Qusar ilə Nabran, gözəldi.

Araz qarışan yer, Kür çayında çim, Onda lazım olmaz heç zaman həkim. Sazımda zövq verir hər çalınan sim, Onu dilləndirən insan, gözəldi.

Yaddan çıxma bilməz Ağdamla Şuşa, Gözəl Kəlbəcərim Laçınla qoşa. Qubadlı, Zəngilən gözəl, tamaşa, Cəbrayıldakı orman, gözəldi.

Babalarım tikən doğma Xankəndi, Oğuz ellərindən qalan vətəndi.

Vermək olmaz bir meşəni, bir kəndi, Nə yaddan çıxarma, nə dan, gözəldi.

Min kəhər atına, get Naxçıvana, Şərur, Ordubada, bütün hər yana. Çönüb Naxçıvanım bir gülüstan, Sirabla Batabat yaman, gözəldi.

İgiddək vuruşan Sədərək özü, Əylisli kəndinin çiçəkli düzü. Məmmədliyəvin hər qalan sözü, Onun kimi olan insan gözəldi.

Cavidin ucalan o məqbərəsi, Məmməd Arazımın hər bir kəlməsi. Səməd Vurğunumun o incə səsi, Ələskərim ilə İman, gözəldi.

Dünyaya səs salan Nizami babam, Onun vəsf etdiyi hər olan obam. İlahidən yanan Yanardağ sobam, Yandıqca o dağda hər yan, gözəldi.

Mən odlar yurduyam, oddur əjdadamı, Odlar ölkəsində böyüyüb adım. Qəzəlxan Fizuli böyük ustadı, Bizlərə verdiyi o qan, gözəldi.

Gəzsən Ceyrançölü, Mili-Muğanı, Orada otlayan hər bir ceyranı. Tanı Vahidimi, o Qəzəlxanı, Yaratdığı hər bir dastan, gözəldi.

O Süleyman Rəhim, Mirzə İbrahim, Ordubadımızı kim tanımır kim? Hüseyn Arif tək böyük şairim, Bəxtiyarda bütün dastan, gözəldi.

Bağışlasın əgər yaddan çıxan var, Şahdağın başında hündür qayalar.

Yazım ellərimi qalsın yadigar, Azərbaycanım tək cahan, gözəldi.

Suverenik deyər hər şey firəvan, Yaranır gözəllik hər saat hər an. Baxanda bizə ölür xain Yan, Ona söylənilən utan, gözəldi.

Baxır gözəlliyə şadlanır ürək, Şadlanmaq yaxşıdır, hər kəsə gerek. Ay Vətənim bu xoş günün mübarək, Nə gizlətmə, nə də dan, gözəldi.

Belə gözəlliyi yaradıb Öndər, Onun davamçısı o Böyük Hünər. Qarabağda İlham çalacaq zəfər, Gözəlləşdiriyi həryan, gözəldi.

Qısa vaxtda nələr-nələr yaratdı, Yatanları yuxudan oyatdı. İndi yaşamalılı olan həyatdı, Yaylaqlarla birgə aran, gözəldi.

Bütün Azərbaycan cənnətə dönüb, Erməni baxdıqca ürəyi sönüb. Bütün bölgələrim çiçəyə dönüb, Bax bu gözəlliyə Nəriman, gözəldi.

Nəriman Əyyub

Müstəqil Azərbaycan ulu öndər Heydər Əliyevin möhkəm təməl üzərində ucaldığı əzəmətli abidədir

Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında aparılmış son dərəcə gərgin fəaliyyət nəticəsində Azərbaycan xalqının taleyi ilə pərdəarxası oyunlara, siyasi anarxiya və eksperimentlərə son qoyulmuş, ölkədə cinayətkarlığın qarşısı tam alınmış, bütün qanunsuz silahlı dəstələr ləğv olunmuşdu ki, bunlar da bütövlükdə Azərbaycanda dövlət quruculuğu prosesinin uğurla aparılması üçün şərait yaratmışdı. Azərbaycan dövlətçiliyinin mövcudluğuna böyük təhlükə olan 1994-cü il oktyabr və 1995-ci il mart dövlət çevrilişi cəhdlərinin qarşısı Heydər Əliyevin qətiyyəti sayəsində alınmış, dövlət müstəqilliyi qorunub saxlanmışdır. Məhz buna görə də ölkəmizdə müstəqil dövlət təsisatlarının yaranması və dövlət quruculuğu prosesi böyük vüsət almışdı ki, bunun da əsasını müstəqil Azərbaycanın qəbul etdiyi ilk Konstitusiyaya təşkil edirdi. Ondan sonrakı dövrdə Azərbaycanda dövlətçiliyin möhkəmlənməsi və demokratik prinsiplərin bərqərar olması, demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət quruculuğu prosesinin uğurla, sürətlə həyata keçirilməsi şəxsən Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır.

Heydər Əliyevin Azərbaycan rəhbərliyinə qaydıışı ilə başlıca qayəsini müstəqillik, azərbaycançılıq, dövlətçilik, ədalətlik, demokratiya, milli tərəqqi, dünyəvilik kimi ümumbəşəri dəyərlər təşkil edən yeni bir ideologiyanın əsası qoyulmuşdur. Heydər Əliyevin apardığı daxili siyasət Azərbaycanın hər bir vətəndaşına azad, sərbəst yaşamaq hüquqlarını təmin etmək və

öz rifahını yaxşılaşdırmaq imkanları yaratmaqdan ibarət olub. Heydər Əliyevin fəaliyyətində iqtisadi islahatlar, bazar iqtisadiyyatının bərqərar olması, iqtisadi

inkışafın təmin edilməsi, Azərbaycanın dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyası, özəlləşdirmə proqramının, aqrar islahatların həyata keçirilməsi ardıcıl prioritet sahələr olub. Heydər Əliyev demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu istiqamətində davamlı siyasət yeridərək, ölkədə insan hüquq və azadlıqlarının başlıca prinsiplərinin bərqərar olması üçün əsaslı zəmin yaratdı. Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında Azərbaycan dövlətinin xarici siyasəti, dünyanın aparıcı dövlətləri və beynəlxalq təşkilatları ilə əlaqələri milli maraqlara və uzaqgörən siyasi perspektivlərə əsaslanan xətlə inkışaf etməyə başlayıb.

Heydər Əliyevin xarici siyasət məsələlərinə müstəsna

əhəmiyyət verməsi, beynəlxalq miqyasda etiraf olunan uğurlu və cəsarətli addımlar atması, milli məqsədlər naminə ən nüfuzlu tribunalardan bacarıq və mə-

tdirən sülhsevər xarici siyasətinin əsasında isə, ilk növbədə, milli müstəqilliyin möhkəmləndirilməsi, dövlətlərin hüquqlarına hörmətlə yanaşılması, bütün mübahisəli məsələlərin sülh və danışıqlar yolu ilə həll edilməsi, qarşılıqlı surətdə faydalı iqtisadi, elmi və mədəni əməkdaşlıq yaradılması, dövlətlərarası əlaqələrə mane olan hər cür məhdudiyətlərin aradan qaldırılması prinsipləri dayanırdı. Heydər Əliyev 1992-ci ildən başlayaraq türkdillil dövlətlər arasında iqtisadi, siyasi, ədəbi-mədəni əlaqələrin genişləndirilməsi və möhkəmləndirilməsi sahəsində də gərgin fəaliyyət göstərmiş. O, bütün türk dünyasının ən nüfuzlu şəxsiyyəti kimi şöhrət qazanıb. Heydər Əliyev Azərbaycanın təbii sərvətlərindən, əlverişli coğrafi-strateji mövqeyinin üstünlüklərindən ölkənin milli mənafeələrinə uyğun şəkildə istifadə edilməsinə yönəldilmiş irimiqyaslı beynəlxalq iqtisadi sazişlərin işlənilib hazırlanması və həyata keçirilməsi sahəsində son dərəcə gərgin və səmərəli fəaliyyət göstərmiş. Onun böyük siyasi iradəsi və müdrik uzaqgörənliyi sayəsində əhəmiyyətli beynəlxalq müqavilələrə imza atılmış və onların həyata keçirilməsinə başlanılıb. Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə böyük siyasi məna kəsb edən bir sıra dünya miqyaslı iqtisadi proqramların həyata keçirilməsində Azərbaycanın aparıcı rol oynayıb. Böyük bir coğrafi məkanda region qüvvələrinin birləşməsində də Heydər Əliyevin danılmaz xidmətləri olub. Tarixin amansız və sərt sınaqları dövründə dünyanın

harətlə istifadə etməsi Azərbaycan dövlətçiliyinin bu günü və gələcəyi baxımından son dərəcə əhəmiyyətli olub. Heydər Əliyevin fəal diplomatiyası nəticəsində Azərbaycan dünyanın demokratik dövlətlərinin və aparıcı ictimai təşkilatlarının ölkəmizə, onun zorla cəlb olunduğu silahlı münaqişəyə münasibətinin əsaslı surətdə dəyişməsinə nail ola bilib. Heydər Əliyevin xarici siyasətinin əsasında sülh, beynəlxalq hüquq normalarına, sərhədlərin bütövlüyünə və toxunulmazlığına, dövlətlərin ərazi bütövlüyünə hörmət və qarşılıqlı surətdə faydalı əməkdaşlıq prinsipləri təşkil edib.

Onun dünya təcrübəsinin bütün nailiyyətlərini, sivil beynəlxalq normaları özündə tam əks

etdirən sülhsevər xarici siyasətinin əsasında isə, ilk növbədə, milli müstəqilliyin möhkəmləndirilməsi, dövlətlərin hüquqlarına hörmətlə yanaşılması, bütün mübahisəli məsələlərin sülh və danışıqlar yolu ilə həll edilməsi, qarşılıqlı surətdə faydalı iqtisadi, elmi və mədəni əməkdaşlıq yaradılması, dövlətlərarası əlaqələrə mane olan hər cür məhdudiyətlərin aradan qaldırılması prinsipləri dayanırdı. Heydər Əliyev 1992-ci ildən başlayaraq türkdillil dövlətlər arasında iqtisadi, siyasi, ədəbi-mədəni əlaqələrin genişləndirilməsi və möhkəmləndirilməsi sahəsində də gərgin fəaliyyət göstərmiş. O, bütün türk dünyasının ən nüfuzlu şəxsiyyəti kimi şöhrət qazanıb. Heydər Əliyev Azərbaycanın təbii sərvətlərindən, əlverişli coğrafi-strateji mövqeyinin üstünlüklərindən ölkənin milli mənafeələrinə uyğun şəkildə istifadə edilməsinə yönəldilmiş irimiqyaslı beynəlxalq iqtisadi sazişlərin işlənilib hazırlanması və həyata keçirilməsi sahəsində son dərəcə gərgin və səmərəli fəaliyyət göstərmiş. Onun böyük siyasi iradəsi və müdrik uzaqgörənliyi sayəsində əhəmiyyətli beynəlxalq müqavilələrə imza atılmış və onların həyata keçirilməsinə başlanılıb. Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə böyük siyasi məna kəsb edən bir sıra dünya miqyaslı iqtisadi proqramların həyata keçirilməsində Azərbaycanın aparıcı rol oynayıb. Böyük bir coğrafi məkanda region qüvvələrinin birləşməsində də Heydər Əliyevin danılmaz xidmətləri olub. Tarixin amansız və sərt sınaqları dövründə dünyanın

ayrı-ayrı ölkələrinə səpələnərək yaşamaq məcburiyyətində qalmış azərbaycanlıların birlik və həmrəyliyinə əldə edilməsi işində Heydər Əliyevin müstəsna xidmətləri vardır. O, dünya azərbaycanlılarının təşkilatlanması və onların bir Vətən - müstəqil Azərbaycan ətrafında sıx birləşməsi üçün daim və əzmlə səy göstərmiş, bu istiqamətdə son dərəcə qiymətli qərarlar qəbul edib. Heydər Əliyevin siyasi, iqtisadi, ictimai və mədəni həyatın bütün sahələrində həyata keçirdiyi planlar artıq Azərbaycanın gerçəkliyinə çevrilmişdir. Onun fəaliyyəti də, şəxsiyyəti də Azərbaycan tarixinin ayrılmaz bir hissəsini təşkil edir. Hər bir azərbaycanlının taleyində Heydər Əliyev dühasının bir zərəsi var. Heydər Əliyev bizim dahi müasirimizdir. Bu faktın özü hər bir azərbaycanlı üçün qürur və iftixar mənbəyidir. Heydər Əliyev eyni zamanda, taleyin xalqımıza bəxş etdiyi böyük tarixi şəxsiyyətdir. O, Azərbaycanın tarixi inkışaf prosesinə təkən vermişdir. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucusu kimi milli dövlətçiliyimizin ideya əsasını məhz Heydər Əliyev yaratdı. Bütün mənalı həyatını öz xalqına bəxş etmiş Heydər Əliyevin siyasi və dövlət xadimi kimi zəngin fəaliyyəti Azərbaycan xalqının tarixində dərin iz buraxaraq, əsl dövlət idarəçiliyi məktəbinə çevrilib. Azərbaycan xalqının hələ neçə-neçə nəslə bu böyük məktəbdən, Heydər Əliyevin zəngin siyasi irsindən ölkəmizin inkışafı, xalqımızın rifahı naminə faydalanacaq.

Ismayıl Tahir

Ulu öndər Heydər Əliyevin müdrik kəlamları

-Böyük siyasəti kiçik hissələrə, xırda mənfəətlərə bağlamaq olmaz.
-Kim müxalifətdə durursa-dursun, ancaq Vətəninə, xalqına, mənəviyyatına, məsləkinə müxalifətdə dumasın.
-Xalq dövlət üçün yox, dövlət xalq üçün olmalıdır.
-Həqiqi mənəviyyəti milyonlara, milyardlara da almaq mümkün deyildir. Amma milyonları, milyardları olan adamlar cəmiyyətdə mənəviyyətsiz heç bir şeydirlər.
-Tarix həmişə hər şeyi öz yerinə qoyur.
-Əgər hər hansı ölkənin xalqları öz hüquqlarını anlayır və onları qoruyub bilirsə, o zaman ən kiçik dövlət belə ən böyük məmləkət qədər güclü olar.
-Azadlıq və istiqlalyyət hər bir xalqın milli sərvətidir.
-Başqasının fikrinə hörmət etmək, ondan faydalı bir şey götürmək qabiliyyəti hər bir adama lazımdır.
-Bir hadisənin qarşısını almaq, o hadisə baş verəndən sonra onun nəticələrini aradan götürməkdən daha asandır.
-Hər bir insan həyatda öz yerini tapmalıdır. Amma öz yerini, özünə məxsus olan yerini tapmalıdır.
-Heç kim əbədi qalib ola bilməz.
-Heç bir ölkə, ən böyük bir ölkə də yalnız öz çərçivəsində iqtisadiyyatını lazımi səviyyədə inkışaf etdirə bilməz.
-Kim ki, biliyindən, bacarığından artıq iddialar edir o, həmişə məğlub olub.
-Dövlət, ölkə nə qədər çox xalqı birləşdirsə, bir o qədər zəngin olur, çünki onların hər biri ümumdünya mədəniyyətinə və sivilizasiyasına öz töhfəsini verir.
-İnsanların mənəvi sərvətlərinin hamısından dinin fərqi ondadır ki, o, dini mənsubiyyətdən asılı olmayaraq həmişə insanları dostluğa, həmrəyliyə, birliyə dəvət etmişdir.
-Sənətdə hər kəsin öz yeri var. Heç kəs kiminsə yerini almır.
-Heç bir ölkəni özünə düşmən hesab etməməlisən.

-Həyatda şəərəflə şəərəfsizliyi, şəxsi rifahla ictimai borcu, tamahkarlıqla vicdanlılığı hər bir kəs özü seçir.
-Rüşvətxoru, oğrunu qəhrəman etmək öz xalqına xəyanət etməkdir.
-Ədalətsizliklə ədaləti bərpa etmək olmaz.
-İqtisadiyyatı güclü olan dövlət hər şeyə qadirdir.
-Sülh danışıqlarını cəsarətlə apara bilmək üçün güclü orduya malik olmaq lazımdır.
-İlk işə başlayan şəxslərin üzərinə həmişə çox böyük, şəərəfli vəzifələr düşür.
-Öz ana dilini bilməyən adamlar şikəst adamlardır!
-Ağıl olan yerdə zora ehtiyac yoxdur.
-Rüşvətxorluq bizi içimizdən yeyir.
-Yol - iqtisadiyyat, mədəniyyət, bir sözlə həyat deməkdir.
-Xalq həmişə mənəviyyət birləşmişdir. Çünki başqa əsaslara nisbətən mənəvi əsaslar daha üstündür.
-Müstəqilliyin əldə olunması nə qədər çətindir, onun saxlanılması, daimi, əbədi olması bundan da çətindir.
-Vəzifədən ötrü yaşayan adamlar bədbəxt adamlardır.
-Dövlət onun ərazisində yaşayan əhalinin təminatçısı olmalıdır.
-Bizim bütün təbii sərvətlərimiz xalqa məxsusdur və bu sərvətlərdən istifadə olunmasında heç kəsin müstəsna haqqı yoxdur.
-Həqiqəti gizlətmək, həqiqətin üstünü bəsdırmaq olmaz.
-Heç bir vətəndaş ictimai-siyasi həyata biganə qalmamalıdır.
-Xalqla ordunun birliyi həm xalqın qüdrətini artırır, həm də ordunu daha qüvvətli edir.
-Dünya ümumiyyətlə quruculuqla, tikib-yaratmaqla yaşayıb, inkışaf edib.
-Xalq bir çox xüsusiyyətləri ilə tanınır, sayılır və dünya xalqları içərisində fərqlənir. Bu xüsusiyyətlərdən ən yüksəyi, ən böyüyü mədəniyyətdir.

-Yüksək mədəniyyətə malik olan xalq həmişə irəli gedəcək, həmişə yaşayacaq, həmişə inkışaf edəcəkdir.
-Mədəniyyət bəşəriyyətin topladığı ən yaxşı nümunələrlə xalqları zənginləşdirir.
-Müstəqillik yolu qədər çətin yol yoxdur.
-Ölkələr arasında dostluq münasibətlərinin möhkəmlənməsinə mədəniyyət və elm sahəsində əlaqələrin təsiri böyükdür.
-Xalq həmişə öz ziyalıları, öz mədəniyyəti, öz elmi ilə tanınır.
-Xalq gərək daim öz kökünü xatırlasın.
-Tariximizin hər səhifəsi bizim üçün əzizdir.
-Tarixi olduğu kimi qəbul etmək, dərk etmək və olduğu kimi qiymətləndirmək lazımdır.
-Tariximiz bizim üçün dərs olmalıdır.
-Tarix heç nəyi silmir.
-Xalq milli əhval-ruhiyyə ilə milli mənlilik zirvəsinə qalxırsa, onun başında duran adamlar isə öz şəxsi mənafeələrinə görə xalqın başından basılırsa, bax, bu, xalqın ən böyük faciəsidir.
-Kiməsə qarşı ədalətsizlik edilibsə, bu ədalətsizliyin qarşısını ədalətlə almaq lazımdır. Amma ədalətsizliyə qarşı daha böyük bir cinayət törətmək, ədalətsizlikdən də bətərdir.
-Heç vaxt inamımızdan, dinimizdən uzaqlaşmayacağıq və bu mənəvi mənbələrimizdən istifadə edərək gələcəyimizi quracağıq!
-Quran-şərəfin bizə verdiyi tövsiyələr, dərs, göstərdiyi yollar paklığa, düzlüyə, doğruluğa, sədaqətə, qəhrəmanlığa, cəsarətə, cəsurluğa dəvət edən tələblərdir, tövsiyələrdir.
-Biz təbiətə qarşı zor işlədə bilmərik.
-Cəmiyyətin gələcək tərəqqisi bir çox cəhətdən indi gənclərimizə nəyi və necə öyrətməyimizdən asılı olacaqdır.
-Rəhbərlik etmək, yəni adamları öyrətmək və təbiişləndirmək üçün gərək mənəvi haqqın olsun.
-İnsan mənəviyyət üçün yaşamaqdır. Mənəviyyətini qoruyan, yaşadan insan əbədi olacaqdır. Hamı bir boyda ola bilməz, hamının eyni fikri ola bilməz.

-Fikir müxtəlifliyi təbii hadisədir.
-Hər bir xalqın milliliyini, mənəvi dəyərlərini yaşadan, inkışaf etdirən onun dilidir.
-Dil böyük bir aləmdir.
-Ana dilini bilməmək, ana dilini qiymətləndirməmək, şübhəsiz ki, xalq qarşısında böyük qəbahətdir.
-Hər bir xalq öz dili ilə yaranır. Ancaq xalqın dilini yaşatmaq, inkışaf etdirmək və dünya mədəniyyəti səviyyəsinə qaldırmaq xalqın qabaqcıl adamlarının, elm, bilik xadimlərinin fəaliyyəti nəticəsində mümkündür.
-Xalq azadlıq uğrunda mübarizə apararkən qurbanlar verməlidir. Keçmişdə də belə olmuşdur, bu gün də belədir, gələcəkdə də belə olacaqdır.
-Hər bir alim qiymətlidir. Ancaq nəzəriyyəni təcrübə ilə birləşdirən, fikirlərini təbiişləndirən və onlardan əməli nəticə götürə bilən, cəmiyyətə, ölkəyə, xalqa konkret fayda gətirən insanlar alimlərin sırasında xüsusi yer tuturlar.
-Görkəmli şəxsiyyətlər xalqın zəkasını, elmini, mədəniyyətini, mənəviyyətini dünyaya nümayiş etdirirlər.
-Demokratiya insanların süurunda dəyişiklik deməkdir. Bu dəyişiklik inqilabla olmur, təkamül yolu ilə, tədricən gedir.
-Vətən müharibəsi bütün xalqın, hər bir vətəndaşın öz şəərəf və namusunu qorumaq üçün aparılan müharibədir!
-Ziyalıların, mədəniyyət xadimlərinin, elm xadimlərinin cəmiyyətdə hörmətini qaldırmaq lazımdır.
-Ziyalılıq kütləvi ola bilməz. Alim, şair, bəstəkar, rəssam, yazıçı, artist - bunlar fitri istedadla malik olan nadir adamlardır.
-Milli azadlığa nail olmaq üçün milli oyanış, milli dirçəliş, milli ruhun canlanması lazımdır.
-Vətənpərvərlik insanın daxilindəki duyğulardır.
-Əgər bunlar yoxdursa, o insan mənəviyyətsizdir.
-Gərək nəbzün Vətənin nəbzi ilə vursun.
-Tənqid həmişə işə kömək edir.
-Xalqın, Vətənin taleyi hər bir insanın taleyində çevrilməlidir!

SABİTLİYİN YARADICISI – HEYDƏR ƏLİYEV

Xalqımızın milli bayramları arasında Milli Qurtuluş gününün ayrıca yeri var. Çünki Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin xalqın arzusu və tələbi ilə 21 il əvvəl hakimiyyətə qayıdışı ilə əlamətdar olan 15 iyun-Milli Qurtuluş həqiqətən müstəqil dövlətimizin məhvolma təhlükəsindən xilasının əbədi tarixi günü oldu.

Hamımızın yaxşı yadındadır ki, 1993-cü ilin iyun günlərində baş vermiş Gəncə hadisələri, nəsi dövlət rəhbərlərinin bir ovuc silahlı quldurun qarşısında aciz qalması, ölkədə faktiki olaraq vətəndaş müharibəsinin başlanması, erməni təcavüzünün genişlənməsi, ayrı-ayrı ölkələrdə, xüsusən cənub rayonlarında seperatçılıq meyillərinin güclənməsi Azərbaycanı fəlakətə üz-üzə qoymuşdu, AXC-Müsavat iqtidarının cəmi bir il davam etmiş səriştəsiz rəhbərliyi cəmiyyət həyatının bütün sahələrində dərin böhranla nəticələndi

1990-cı ilin yanvar ayında imperiya qüvvələrinin Bakıda törətdiyi qırğına qarşı heç nədən qorxmadan kəskin etiraz səsinə ucaldan ilk siyasətçi Heydər Əliyev oldu. Azərbaycana döndükdən sonra da onu heç bir yüksək vəzifə cəlb etmədi. Sadəcə olaraq öz torpağında, öz xalqı arasında yaşamaq istəyirdi. Amma 1993-cü ilin iyun hadisələri vəziyyəti kökündən dəyişdi. Bir-birinin ardınca hakimiyyətə gələn bacarıqsız iqtidarlara xalqın problemlərini həll etmək əvəzinə millətə, dövlətə yalnız faciyyəyə yuvarlandırdılar. Xalqın səbri tükənmişdi. Cəmiyyətin ayrı-ayrı təbəqələrinin nümayəndələri möhtərəm Heydər Əliyevə müraciət edib dövlətin idarə olunması məsuliyyətini öz üzərinə götürməyi xahiş etmişdilər. Bu xahişlərə "yox" cavabı verən müdrik dövlət xadimi 1993-cü ilin iyununda Azərbaycana gözləyən fəlakətin miqyasını dərk edərək, xalqın təkidli qərarını qəbul etdi və yenidən siyasətə

qayıtmalı oldu.

O vaxtdan 21 il keçir. Bu qısa müddətdə ölkəmiz hər cəhətdən tanınmaz dərəcədə dəyişib. Halbuki 21 il əvvəl Azərbaycan və bütövlükdə Cənubi Qafqazda baş verən hadisələri izləyən siyasi müşahidəçilər vəziyyətdən çıxış yolu görmürdülər. Çoxları elə zənn edirdi ki, Azərbaycanın nicat yolu yoxdur, ölkə parçalanmaya doğru gedir və s. Üstəlik Azərbaycanın müstəqilliyini gözü götürməyən qüvvələr müvafiq ssenarilər hazırlamışdılar. Ancaq Heydər Əliyev dühası bu proqnozları alt-üst etdi.

Qanunsuzluğu, qanunçuluq, hərəmərcliyi sabitlik, tənəzzülü tərəqqi əvəz etmişdir. Özü də bütün bunlar asanlıqla əldə edilmişdir. Xaricdən idarə olunan daxili düşmənlər dəfələrlə Azərbaycana seçdiyi azadlıq, müstəqillik yolundan yayındırmaq, xalqımızı yenidən fəlakət burulğanında qər q etmək üçün dəfələrlə dövlət çevrilişi cəhdlərinə əl atmış, Respublikamızın

Rəhbərinin həyatına sui-qəsd etmişdilər. Lakin Heydər Əliyev qətiyyəti, xalqın öz Rəhbərinə sarsılmaz inamı bütün bu xəyanətlərin qarşısına sədd çəkdi, "Sapı özümüzədən olan baltalar"ın və onların yadelli ağalarının qara niyyətlərini puça çıxartdı. Möhtərəm Ümummilli Liderimizin Respublikamıza rəhbərlik etdiyi illərdə Azər-

baycanın əldə etdiyi nailiyyətlər saysız-hesabsızdır. Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyev cəmiyyətdə köklü islahatlar aparılmasına sabit ictimai-siyasi şəraitin yaradılması üçün öz xalqına layiqli xidmət etmişdir. Bu gün Azərbaycan demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət quruculuğu yolu ilə inamla irəliləyir. Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyevin dərinəndən düşünülmüş siyasəti və göstərdiyi böyük səylər nəticəsində istehsalatda gərilmə aradan qaldırılmış. İqtisadi yüksəlişin başlanğıcı qoyulmuş, inflyasiya tamamilə cilovlanmış, milli valyutamız möhkəmlənmiş, radikal aqrar islahat, özəlləşdirmə geniş vüsət almışdır. 1995-ci ilin noyabrında ümumxalq səsverməsi (referendum) yolu ilə qəbul olunmuş müstəqil dövlətimizin ilk konstitusiyasının müddələrinə uyğun olaraq ölkədə söz, vicdan azadlığı, insan hüquq və azadlıqları bərqərar edilmiş, vətəndaş cəmiyyətinə doğru mühüm addımlar atılmışdır.

Ulu öndər Heydər Əliyevin müdrik xarici siyasəti Azərbaycanın dünya birliyində layiq olduğu yeri tutmağa imkan vermişdir. Respublikamız əsas beynəlxalq və regional təşkilatlara üzv seçilmiş, dünya birliyinə inteqrasiya sahəsində əhəmiyyətli uğurlar qazanmışdır. Əgər 20 il əvvəl heç bir xarici investor Azərbaycan iqtisadiyyatına in-

vestisiya qoymağa cürət etməzdi, bu gün adambaşına düşən xarici investisiyaların həcminə görə Azərbaycan MDB ölkələri arasında qabaqcıl yerlərdən birini tutur. Ölkəyə investisiya axınının əsasını isə 1994-cü ildən bəri Xəzərin Azərbaycan sektorundakı neft yataqlarının birgə işlənməsi barədə bilavasitə Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında dünyanın ən iri şirkətləri ilə bağlanmış müqavilələr imzalanmışdır. Elə həmin ildən etibarən hər il keçirilən "Xəzərneftqaz" beynəlxalq sərgiləri milli iqtisadiyyatımıza get-gedə artan marağı nümayiş etdirir.

Dövlətimizin başçısının xarici siyasətində əsas xətti, şübhəsiz, Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təjavüzü ilə bağlı məsələ təşkil edir. Nizamlı müasir milli

işğal altında olan digər ərazilərimiz azad ediləcək, bir milyondan artıq didərgin soydaşlarımız öz yurduna dönəcəkdir. 1993-cü ilin 15 iyununda başlanmış "Qurtuluş günü"nin xalqımız üçün əmin-amanlıq, daxili və xarici siyasətinin möhkəmlənməsində böyük əhəmiyyəti indi də davam etməkdədir..

"...Azərbaycan Respublikasının bugünkü ağır, mürəkkəb və gərgin, vəziyyətinin tam məsuliyyətlə dərk edirəm... Azərbaycan xalqının tarixi nailiyyəti olan Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyini qorumağı, möhkəmləndirməyi, inkişaf etdirməyi özüm üçün ən əsas vəzifələrdən biri hesab edirəm... heç kəsin şübhəsi olmasın ki, ömrümün bundan sonrakı hissəsini harda olursa-olsun, yalnız

ordunun olmadığı bir şəraitdə Azərbaycanın məğlubiyyətlər seriyasından qurtula bilməyəcəyini yaxşı dərk edən Heydər Əliyev 1994-cü ilin mayında cəbhədə atəşkəsə nail oldu və beləliklə, bir tərəfdən nahaq qurbanların qarşısını aldı, digər tərəfdən isə ərazi bütövlüyümüzü qorumağa qadir ordu quruculuğuna başladı.

Müharibənin dağıntı, fəlakət, qan-qada gətirdiyini və Azərbaycanın münaqişəni dinc vasitələrlə tənzimləmək əzmini bəyan edən ölkəmizin rəhbəri beynəlxalq aləmdə Azərbaycana sülhsevər dövlət imici qazandırdı. Xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin göstərdiyi böyük səylər nəticəsində artıq dünya birliyi dövlətimizin ədalətli mövqeyinə tərəfdar çıxmış, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü və sərhədlərinin toxunulmazlığını dəstəklədiyini bildirmişdir.

Ermənistan işğal etdiyi Azərbaycan torpaqlarından geri çəkilməlidir, əks - təqdirdə Azərbaycan dövləti ölkənin ərazi bütövlüyünü bərpa etmək üçün bütün mümkün vasitələrdən istifadə etmək hüququnu özündə saxlayır. Şübhə etmirik ki, Ali Baş Komandanın rəhbərliyi altında doğma Qarabağımız və

və yalnız Azərbaycan Respublikasının müstəqil dövlət kimi inkişaf etməsinə həsr edəcəyəm... Azərbaycan Respublikası bundan sonra da onun başına nə gəlsə-gəlsin, müstəqilliyini itirməyəcək, yenidən heç bir dövlətin tərkibinə daxil olmayacaq, heç bir dövlətin əsarəti altında düşməyəcək"

Bu sözləri Azərbaycan Respublikasının Ümummilli lideri Heydər Əliyev Milli Məclisin iclasında ölkə parlamentinin başçısı seçilərkən demişdir.

Hazırda Müstəqil Respublikamızın başçısı möhtərəm Prezidentimiz Ali Baş komandan Cənab İlham Əliyev, Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevin siyasətini uğurla davam etdirir.

Əlixan Osmanov

Azərbaycanda müstəqil dövlətçiliyi yaradan və yaşadan - Ümummilli Lider Heydər Əliyevin qadir siyasətidir

HEYDƏR ƏLİYEV:

Xalqın, Vətənin taleyi hər bir insanın taleyinə çevrilməlidir!

Heydər Əliyevin 1993-cü ildə Azərbaycan rəhbərliyinə qayıdışı ilə ölkənin ictimai-siyasi, sosial, iqtisadi, elmi-mədəni həyatında, beynəlxalq əlaqələrdə dönüş yaranmış, elmi əsaslara, beynəlxalq norma və prinsiplərə uyğun müstəqil dövlət quruculuğu prosesi başlanmışdır. Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi təxirəsalınmaz tədbirlərin nəticəsi kimi, bir tərəfdən, Milli Ordunun formalaşdırılması, Azərbaycanın milli mənafələrini qorumağa qadir nizami silahlı qüvvələrin yaradılması, torpaqlarımızın müdafiə olunması ilə bağlı mühüm addımlar atılmış, digər tərəfdən, atəşkəse nail olmaq üçün bütün siyasi və diplomatik vasitələr işə salınmış, bunun da nəticəsində 1994-cü ilin mayında ölkəmiz üçün həyati əhəmiyyət kəsb edən atəşkəse nail olunmuşdur.

Azərbaycan daxilində yaranmış nisbi sabitlikdən və beynəlxalq aləmdə ölkəmizə artan inam və maraqlardan istifadə edərək, 1994-cü ilin sentyabrında "Əsrin müqaviləsi" adlandırılan ilk neft müqaviləsinin imzalanması və onun gerçəkləşdirilməsi Heydər Əliyev tərəfindən işlənilən hazırlanmış və müstəqil Azərbaycanın iqtisadi inkişaf konsepsiyasını təşkil edən neft strategiyasının həyata keçirilməsinin parlaq təzahürüdür.

Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında aparılmış son dərəcə gərgin fəaliyyət nəticəsində Azərbaycan xalqının taleyi ilə pərdəarxası oyunlara, siyasi anarxiya və eksperimentlərə son qoyulmuş, ölkədə cinayətkarlığın qarşısı tam alınmış, bütün qanunsuz silahlı dəstələr ləğv olunmuşdu ki, bunlar da bütövlükdə Azərbaycanda dövlət quruculuğu prosesinin uğurla aparılması üçün şərait yaratmışdı. Azərbaycan dövlətçiliyinin mövcudluğuna böyük təhlükə olan 1994-cü il oktyabr və 1995-ci il mart dövlət

çevrilişi cəhdlərinin qarşısı Heydər Əliyevin qətiyyəti sayəsində alınmış, dövlət müstəqilliyi qorunub saxlanmışdır. Məhz buna görə də ölkəmizdə müstəqil dövlət təsisatlarının yaranması və dövlət quruculuğu prosesi böyük vüsət almışdı ki, bunun da əsasını müstəqil Azərbaycanın qəbul etdiyi ilk Konstitusiyası təşkil edirdi. Ondan sonrakı dövrdə Azərbaycanda dövlətçiliyin möhkəmlənməsi və demokratik prinsiplərin bərqərar olması, demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət quruculuğu prosesinin uğurla, sürətlə həyata keçirilməsi şəxsən Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır.

Heydər Əliyevin Azərbaycan rəhbərliyinə qayıdışı ilə başlıca qayəsini

ləşdirmə proqramının, aqrar islahatların həyata keçirilməsi ardıcıl prioritet sahələr olmuşdur.

Heydər Əliyev demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu istiqamətində davamlı siyasət yeridərək, ölkədə insan hüquq və azadlıqlarının başlıca prinsiplərinin bərqərar olması üçün əsaslı zəmin yaratmışdır.

Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında Azərbaycan dövlətinin xarici siyasəti, dünyanın aparıcı dövlətləri və beynəlxalq təşkilatları ilə əlaqələri milli maraqlara və uzaqgörən siyasi perspektivlərə əsaslanan xətlə inkişaf etməyə başlamışdır.

Heydər Əliyevin xarici siyasət məsələlərinə müstəsna əhəmiyyət

Heydər Əliyevin xarici siyasətinin əsasını sülh, beynəlxalq hüquq normalarına, sərhədlərin bütövlüyünə və toxunulmazlığına, dövlətlərin ərazi bütövlüyünə hörmət və qarşılıqlı surətdə faydalı əməkdaşlıq prinsipləri təşkil etmişdir. Onun dünya təcürbəsinin bütün nailiyyətlərini, sivil beynəlxalq normaları özündə tam əks etdirən sülhsevər xarici siyasətinin əsasında isə, ilk növbədə, milli müstəqilliyin möhkəmləndirilməsi, dövlətlərin hüquqlarına hörmətlə yanaşılması, bütün mübahisəli məsələlərin sülh və danışıqlar yolu ilə həll edilməsi, qarşılıqlı surətdə faydalı iqtisadi, elmi və mədəni əməkdaşlıq yaradılması, dövlətlərarası əlaqələrə mane olan hər cür məhdudiyətlərin aradan qaldırılması prinsipləri dayanırdı. Heydər Əliyev 1992-ci ildən başlayaraq türkdillil dövlətlər arasında iqtisadi, siyasi, ədəbi-mədəni əlaqələrin genişləndirilməsi və möhkəmləndirilməsi sahəsində də gərgin fəaliyyət göstərmişdir. O, bütün türk dünyasının ən nüfuzlu şəxsiyyəti kimi şöhrət qazanmışdır.

Heydər Əliyev Azərbaycanın təbii sərvətlərindən, əlverişli coğrafi-strateji mövqeyinin üstünlüklərindən ölkənin milli mənafələrinə uyğun şəkildə istifadə edilməsinə yönəldilmiş irimiqyaslı beynəlxalq iqtisadi sazişlərin işlənilməsinə və həyata keçirilməsi sahəsində son dərəcə gərgin və səmərəli fəaliyyət göstərmişdir. Onun böyük siyasi iradəsi və müdrik uzaqgörənliyi sayəsində əhəmiyyətli beynəlxalq müqavilələrə imza atılmış və onların həyata keçirilməsinə başlanmışdır. Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə böyük siyasi məna kəsb edən bir sıra dünya miqyaslı iqtisadi proqramların həyata keçirilməsində Azərbaycan aparıcı rol oynamışdır. Böyük bir coğrafi məkanda region qüvvələrinin birləşməsinə də Heydər Əliyevin danılmaz xidmətləri olmuşdur.

Tarixin amansız və sərt sınaqları dövründə dünyanın ayrı-ayrı ölkələrinə səpələnərək yaşamaq

məcburiyyətində qalmış azərbaycanlıların birlik və həmrəyliyinə əldə edilməsi işində Heydər Əliyevin müstəsna xidmətləri vardır. O, dünya azərbaycanlılarının təşkilatlanması və onların bir Vətən - müstəqil Azərbaycan ətrafında sıx birləşməsi üçün daim və əzmlə səy göstərmiş, bu istiqamətdə son dərəcə qiymətli qərarlar qəbul etmişdir.

Heydər Əliyevin siyasi, iqtisadi, ictimai və mədəni həyatın bütün sahələrində həyata keçirdiyi planlar artıq Azərbaycanın gerçəkliyinə çevrilmişdir. Onun fəaliyyəti də, şəxsiyyəti də Azərbaycan tarixinin ayrılmaz bir hissəsini təşkil edir. Hər bir azərbaycanlının taleyində Heydər Əliyev düşüncəsinin bir zərrəsi vardır. Heydər Əliyev bizim dəhi müasirimizdir. Bu faktın özü hər bir azərbaycanlı üçün qürur və iftixar mənbəyidir. Heydər Əliyev eyni zamanda, taleyin xalqımıza bəxş etdiyi böyük tarixi şəxsiyyətdir. O, Azərbaycanın tarixi inkişaf prosesinə təkən vermişdir. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucusu kimi milli dövlətçiliyimizin ideya əsasını məhz Heydər Əliyev yaratmışdır.

Bütün mənalı həyatını öz xalqına bəxş etmiş Heydər Əliyevin siyasi və dövlət xadimi kimi zəngin fəaliyyəti Azərbaycan xalqının tarixində dərin iz buraxaraq, əsl dövlət idarəçiliyi məktəbinə çevrilmişdir.

Azərbaycan xalqının hələ neçə-neçə nəslə bu böyük məktəbdən, Heydər Əliyevin zəngin siyasi irsindən ölkəmizin inkişafı, xalqımızın rifahı naminə faydalanacaqdır.

müstəqillik, azərbaycançılıq, dövlətçilik, ədalətçilik, demokratiya, milli tərəqqi, dünyəvilik kimi ümumbəşəri dəyərlər təşkil edən yeni bir ideologiyanın əsası qoyulmuşdur. Heydər Əliyevin apardığı daxili siyasət Azərbaycanın hər bir vətəndaşına azad, sərbəst yaşamaq hüquqlarını təmin etmək və öz rifahını yaxşılaşdırmaq imkanları yaratmaqdan ibarət olmuşdur. Heydər Əliyevin fəaliyyətində iqtisadi islahatlar, bazar iqtisadiyyatının bərqərar olması, iqtisadi inkişafın təmin edilməsi, Azərbaycanın dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyası, özəl-

verməsi, beynəlxalq miqyasda etiraf olunan uğurlu və cəsarətli addımlar atması, milli məqsədlər naminə ən nüfuzlu tribunalardan bacarıq və məharətlə istifadə etməsi Azərbaycan dövlətçiliyinin bu günü və gələcəyi baxımından son dərəcə əhəmiyyətli olmuşdur.

Heydər Əliyevin fəal diplomatiyası nəticəsində Azərbaycan dünyanın demokratik dövlətlərinin və aparıcı ictimai təşkilatlarının ölkəmizə, onun zorla cəlb olunduğu silahlı münaqişəyə münasibətinin əsaslı surətdə dəyişməsinə nail ola bilmişdir.

Nofel Ədalət

KQB generalı Titkov: "Qorbaçov Əliyevdən qorxurdu"

1987-ci ildə Heydər Əliyev Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının (Sov İKP) Mərkəzi Komitəsinin (MK) Siyasi Büro üzvlüyündən və SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini vəzifəsindən istefaya getməyə məcbur edildi. Elə bununla da Azərbaycanın qara günləri başladı. Bir neçə ay keçmədi ki, 1988-ci ilin fevral ayında Ermənistanın Azərbaycana qarşı ərazi iddiaları başladı və qanlı Qarabağ müharibəsinin əsası qoyuldu. Əksər politoloqlar Heydər Əliyevin sovet rəhbərliyindən uzaqlaşdırılmasını Sov İKP MK-nın baş katibi Mixail Qorbaçovun ondan qorxması ilə izah edirlər. ANS PRESS-in əməkdaşı vaxtilə SSRİ Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin (KQB) 9-cu idarəsinin rəis müavini işləmiş general-mayor Mixail Vladimiroviç Titkovla görüşüb və bu məsələyə aydınlıq gətirmək istəyib. General-mayor Mixail Titkov 1969-cu ildən 1991-ci ilə kimi Sov İKP MK-nın Siyasi Büro üzvlərinin təhlükəsizliyini təmin edilməsinə rəhbərlik edib.

- Heydər Əliyevlə nə vaxtdan tanış idiniz?

- Lap yaxından olmasa da ilk dəfə 1978-ci ildə tanış olduq. Mən onda hələ general deyildim, sıradan əməkdaş idim. Fələstin Azadlıq Təşkilatının lideri Yasir Ərəfatla Bakıya gəlmişdim. O, Moskvaya səfərə gəlmişdi. Mən onun mühafizəsinə rəhbərlik edirdim. Mayın 1-də isə Qızıl meydandakı paradan buraya gəldik. İlk tanışlığım onda oldu.

1982-ci ildə Heydər Əliyev Moskvaya köçəndən sonra onunla tez-tez ünsiyyətdə olurduq. Biz onunla xarici səfərlərə getmişik. Onunla Vyetnamda, Meksikada səfərdə

olmuşuq. Biz peşəkarlara onunla işləmək bir tərəfdən asan idi, digər tərəfdən isə çətin. Niyə çətin idi? Bir vaxtlar o, Azərbaycanda DTK sədri Semyon Kuzmiç Tsviqunun müavini işləmişdi. Birinci müavin kimi o, əks kəşfiyyatla, iri tədbirlərin - nümayişlərin, fəxri qonaqların qarşılınmasının təşkili və s. ilə

məşğul olub. Buna görə də bizim 9-cu idarənin işini başqa Siyasi Büro üzvlərindən fərqli olaraq əyani bilirdi, çünki özü də bununla məşğul olmuşdu. Ona görə də xaricə səfərlər zamanı bizim işi müşahidə edəndə vəziyyəti çox dəqiq görürdü. Buna görə də onunla işləmək çətin idi. Amma, ümumiyyətlə, onunla işləmək asan idi. Çünki hər hansı bir fəvqəladə vəziyyət yarananda nə etmək lazım olduğunu yaxşı bilirdi. Məsələn, deyirdik, Heydər Əliyev, burdan keçək, bu blokdan girək və burdan çıxacaq, vəziyyətə uyğun maşını dəyişək və s. O,

bütün bunları çox rahat anlayırdı.

- Deyirlər, Heydər Əliyevin qeyri-standart iş qrafiki olub, tez gəlib, gec gedib. Bu sizə çətinlik yaratdırmı?

- Stalinin vaxtında gecələr işləyirdilər. Səhər saat 5-dən tez heç kim evə gedə bilməzdi. Aleksey Mixayloviç Kosigin səhər saat 9-da işə gəlirdi, axşam saat 8-dən tez evə getməzdi. Heydər Əliyevin iş qrafiki isə daha mürəkkəb idi, səhər saat 9-dan tez işə gəlirdi, gecə saat 10-dan, 11-dən tez evə getməzdi.

- O vaxt SSRİ-nin rəhbəri olmuş Mixail Qorbaçovun Heydər Əliyevdən çəkdiyini deyirlər. Bu nə ilə bağlı idi?

- Heydər Əliyevin dövlət idarəçiliyi üzrə fəaliyyəti Qorbaçovun kimi müqayisədə çox geniş idi. Heydər Əliyev böyük bir respublikaya rəhbərlik etmişdi. Qorbaçov isə Stavropol diyarının rəhbəri olmuşdu. Yeni Heydər Əliyevin Siyasi Büro üzvlüyünə və SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müaviniyə gəldiyi yolun miqyası daha böyük idi. Qorbaçov isə diyar rəhbərliyindən Sov İKP MK-nın kənd təsərrüfatı üzrə katibliyinə gəlmişdi.

İstər-istəməz iki siyasətçi görüşəndə bu, özünü göstərirdi. Yeni siyasətçinin biri çox bilirdi, o birisi isə az. Heydər Əliyev unikal yaddaşı ilə seçilirdi. O, rəqəmləri, istiqamətləri və s.-i dəqiq bilirdi. SSRİ Nazirlər Soveti sədri Tixonovun birinci müavini işləyəndə, o, sənaye, maşınqayırma, kənd təsərrüfatı və s. nazirlərlə görüşürdü. O, onlarla peşəkar səviyyədə söhbət edirdi. Qorbaçovun da qatıldığı böyük forumlarda ondan sonra Heydər Əliyev də çıxış edirdi. Mixail Sergeyeviç görürdü ki, o, bir çox məsələlərdə Heydər Əliyevdən az bilir. Bu

məktəbdə də belədir, əlaçlı şagirdləri sevmirlər. Heydər Əliyevin nüfuzu həm ölkə daxilində, həm də xaricə səfərlərində hiss edilirdi. Onu xüsusi hörmətlə qarşılayır, alqışlayırdılar. Bunu da Qorbaçova çatdırırdılar. Ona görə də yanında daha populyar və nüfuzlu adamı görmək istəmədi.

Mixail Sergeyeviç Sov İKP MK-nın katibi vəzifəsinə seçildə Stavropol diyarında onunla işləmiş mühafizəçisini özü ilə gətirdi. Amma Sov İKP MK-nın baş katibi seçildə həmin mühafizəçidən imtina etdi. Düşündü ki, artıq həmin mühafizəçi ona yaraşmır və dəyişdi. O vaxt SSRİ Nazirlər Soveti sədri işləyən Tixonov bu məsələni eşitdi və əmr verdi ki, onun mühafizəçisini də dəyişsələr. Heydər Əliyev də bunu tövsiyyə etdi. Amma Heydər Əliyev öz mühafizəçisi Aleksandr Alekseyeviç İvanovun sadiqliyinə böyük hörmət nümayiş etdirərək bu tövsiyyəni nəzərə almadı. Yəni onun öz mövqeyi vardı və öz fikri uğrunda həmişə mübarizə aparırdı. Hər rəhbərdə bu keyfiyyət olmur.

- Bəs, Heydər Əliyevi işdən çıxaran dan sonra Qorbaçovun qorxusu nə ilə bağlı idi? Çünki Heydər Əliyev işdən çıxan kimi Moskvadan xüsusi komissiya gəlib, Bakıda onun 10 illik fəaliyyətini yoxlamağa başladı.

- Bilirsiniz, bu da insanın xarakterindən asılıdır. Adam var, kimisə işdən çıxarır, sonra rahatlaşır. Adam da var xaraktercə kinlidir. Qorbaçov da kinlidir. Ona görə də komissiya göndərdi. İş təkə bununla bitmədi. İlham Əliyev onda Xarici İşlər Nazirliyində (XİN) işləyirdi. Onu da XİN-dən çıxartdırmağa nail oldular. Yəni iş təkə Heydər Əliyevlə bitmədi, oğlunu da çıxardılar.

Kürdlər və Kürdüstan

Kürdlərin coğrafiyası və yerləşməsi

Əvvəli ötən saytımızda

Umumiyyətlə, kürd-erməni ərazisinin qarışıq əhalisinin gələcəkdə ağır fəlakətlər törədə biləcəyi nəzərə alınmayıb. Əgər indiki türk hakimiyyətsizliyi və haqsızlığı götürülsə, onda çoxəsrlik qonşular olan erməni və kürdlər nə səbəbə öz aralarında «modus vivendi»-ni elə yaratmasınlar ki, kürd heyvandarlığı erməni sənətkarlığı və əkinçiliyini tamamlasın. Hələlik çox gərgin milli ehtirasların toqquşma qorxusu olduğu üçün yuxarı qüvvələrin nəzarəti və xeyirxah vasitçiliyi lazım idi.

Qeyd edək ki, metorianlarda kürdlərin qarışıq yaşadığı Həkaridə keçən əsrin 40-cı illərindən erməni qırğınına bənzər bir şey baş verməyib. Görünür, köhnə zamanlarda ermənilərlə kürdlərin münasibəti də daha hamar imiş. Erməni yazıçısı Abovyanın onlar haqqında rəyi çox məşhurdur. O, 1846-cı ildə yazmışdı "döyüşkənlik, səmimiyyət, düzgün, öz başçılarına sonsuz sədaqət, verdiyi sözə dəqiq əməl etmək, qonaqpərvərlik, qan intiqamı və hətta yaxın qohumlar arasında qəbilə düşmənçiliyi, oğurluq, soyğunçuluq ehtirası, qadına sonsuz ehtiram – bütün xalqa xas olan ümumi məziyyət və keyfiyyətlər bunlardır".² İlk baxışdan görünür ki, bu xarakteristika çox xeyirxahdır. Hətta onu bəzi hissələri çox şişirdilib. Məsələn, mən kürd düzlüyü və səmimiyyətinin altından qol

1) Biz xristianların üstünlük təşkil etdiyi əşirət pestorianlarını deyil, şimalda və şərqdə ayrı-ayrı kəndlərdən danışırıq.

2) Abovyan elə bu mənada kürdlərin «cəngavər» adlandırır. Bax. Lerx, İssledovaniya. 1.28.

3) Və burada Rusiyaya getmiş və heç birsənədi olmayan kreditrlərə kürd musa bəy tərəfindən borcun qaytarılmasını xatırlatmaq lazımdı, (Mayevski) ya da Azərbaycanda ödəniş vaxt keçmiş kürd mülklərinin erməni tacirlərinə əlinə keçməsi.

çəkməyə cəsarət etməzdim. Amma bütün bunlar «yeni erməni ədəbiyyatının atasının» kürdlərə qarşı düşmənçiliyinin olmadığına göstəricisi kimi xüsusilə əlamətdardır.

Kürd məsələsinin ikinci tərəfi kürdlər arasında milli hərəkətin şübhəsiz mövcudluğudur. Onların əksəriyyəti başqa xalqlardan təcrid olunmuş şəkildə cənubda yaşayır. Başında ehtimal ki, ən mühüm kürd qəbilə başçılarından durmağa çalışdığı hərəkətin necə təzahür edəcəyini demək çətinidir. Ancaq söhbət nə qədər ki, türklərin kürdləri udmağınan xilas olmaqdan gədir siyasi düşüncə və ən sadə həqiqət ari kürdlərə¹ öz dilini, xalqını tam müdafiə etmək, yazı və məktəblər yaratmaq imkanı verilməlidir. Bir daha qeyd etmək lazımdır ki, ayrı-ayrı qəbilələr nə qədər vəhşi olsalar da, kürdlər heç də hər hansı bir ibtidai polenezialılar kimi zəif ağıllı irq deyillər. Əksinə, onların beynində, görünür, mədəni fikri təkəkkürü mənimsəmək üçün heç bir maneə yoxdur. Çoxlu kürdlər türk, xüsusilə hərbi məktəbini keçiblər. Bu vaxta qədər inkişaf etmiş kürd yazısının olmamasını hər hansı bir anlayışın ifadəsini bacararaq türkçə yazıb oxumaq əvəz etmişdir. Türkiyə və İranda² kürdlərdən bir sıra məşhur xadimlər çıxıblar. Kürdlər özləri belə hesab

edirlər ki, türk ordusunda, daha çox Süleymaniyədən olan minə qədər zabit həmvətənləri vardır. Nəhayət, kürdlərin roluna üçüncü baxış vardır.

Onlar Şimali Mesopatamiyanı dövrləmiş bir zolaq kimi yerləşiblər.

1) Hər halda belə bir ad, məsələn bolqarların slovanlara aid edilməsindən az hüquqa malik deyil.

2) Məs. Böyük vəzir Səid paşa, görkəmli siyasi xadim İsmayıl Babanzadə, məşhur Əmir-Nizam (Azərbaycanın general qubernatoru və s.)

Bir çox təsirlərin meydanı kimi, bu sonuncunun iqtisadi inkişafı və siyasi əhəmiyyəti şübhəsizdir. Kimin əlində olmağından asılı olmayaraq burada Bağdad yolu da, Avropa ticarət konkurensiyası, türk ənənələri, mümkün ərəb separatizmi və nəhayət şimaldan bizim dinc müdaxiləmiz olacaq. Bütün bu təsirləri birləşdirmək cəhdilə kürd məsələsi bütün genişliyi ilə çıxacaq. Ancaq kürdlər təkcə Şimalda Cənub arasında divar deyillər. Onlar özləri uzağa, Şərqə İranın sərhədlərinə və bütün Ermənistan yaylasından keçərək bizim indiki sərhədlərimizə qədər uzanırlar. Bütün bu daşqını yaxşı drenaj etmək və bütün bu üç milyon kürdü dinc yaşayışının qanun çərçivəsinə salmaq – Ön Asiyada gələcək siyastin ən böyük problemlərindən biri bax budur.

VII

Rusiyada kürdlər (1915-ci ilə qədər Rusiya İmperiyası)

Bizim daxili siyasətimizin əsas məsələsini Rusiyada yaşayan kürdlər təşkil edir. Onlar rus sərhəddində ilk dəfə 1813-cü ildə¹ bizim indiki Yelizavetpol quberniyasını əldə etdiyimiz Güllüstan müqaviləsindən sonra göründülər. 1828-ci ildə bu xalqın Rusiyadakı nümayəndələri onların Kars və Ərdəhandan olan həmqəbilələri hesabına çoxaldılar.²

Hər müharibədə Zaqafqaziya cəbhəsində bizim kürdlərə marağımız canlanırdı. İstisnasız olaraq hərbi hərəkətlərin bütün başçıları onlarla dinc münasibət qurmağa xüsusi diqqət yetirirdilər.

1) Faktiki olaraq 1804-05-ci illərdə Sisianovun qələbəsindən sonra (Averyanov)

2) Onların sayı və yerləşməsi barədə 1-ci fəslə bax.

Xüsusilə bu işə polkovnik (gələcək qraf) Loris Melikov (1853-1856) başçılıq edəndə əhəmiyyətli dərəcədə müvəffəq olunurdu.

Hələ 1829-cu ildə Türkiyəyə qarşı müharibədə bizim tərəfimizdə dörd müsəlman alayı vuruşurdu ki, onlardan biri 400 atlıdan ibarət xalis kürd alayı idi.

Krım müharibəsində bizdə iki kürd polku vardı. Biri Kars, o biri İrəvan. Sonuncuya general rütbəsinə qulluq etmiş və xarici kürdlərə təsiri ilə bizə böyük xidmət göstərmiş mayor Cəfər ağa komandirlik etmişdir. Onun bütün nəslini indiyə qədər Rusiya hökumətindən təqaüd alır. Onlardan biri general mayor² rütbəsi almış Rusiya kürdlərinin başçısı Əli Əşrəf ağa Şəmşəddinovdur.

1877-78-ci illərdə bizim tərəfimizdə bir sıra kürd polis təşkilatı, cəmiyyəti min üç yüz nəfər çıxış edirdi.

Bu ordunun xüsusi döyüş əhəmiyyəti yox idi. Ancaq onların özünü aparmağı barədə yüksək başçılar tərəfindən bir sıra təqdirəlayiq rəylər vardır. Hər halda bu milis təşkilatı bizim nəzarətimizə bizim üçün bir sıra narahatlıqlar yarada bilən l elementləri də daxil etməklə arxada böyük fayda vermişdi.³

Səlahiyyətli şəxslərin şəhadətinə görə rus kürdlərinin müasir vəziyyəti yaxşı deyil. Əsasən torpaqsızlıq onların əksəriyyətini buna həvəsləndirən və «həmidyyə» yığma qoşununa zabit qəbul edən Türkiyəyə keçməyə məcbur etdi. Bununla bərabər, türk və İran kürdləri ildə altı dəfə köç yerlərini dəyişirlər, bizim kürdlərə isə onların otlaq yerləri ancaq iki yay ayına bəs edir.

Bizdə çox vaxt köçərilərin oturmaşmasını danılmaz tələqqi kimi təsəvvür edirlər. Ancaq bundan asılı olmayaraq heyvandarlıq əkinçiliyin zəruri tamam-

grafiya komissiyasının aktlarında nəşr olunub.

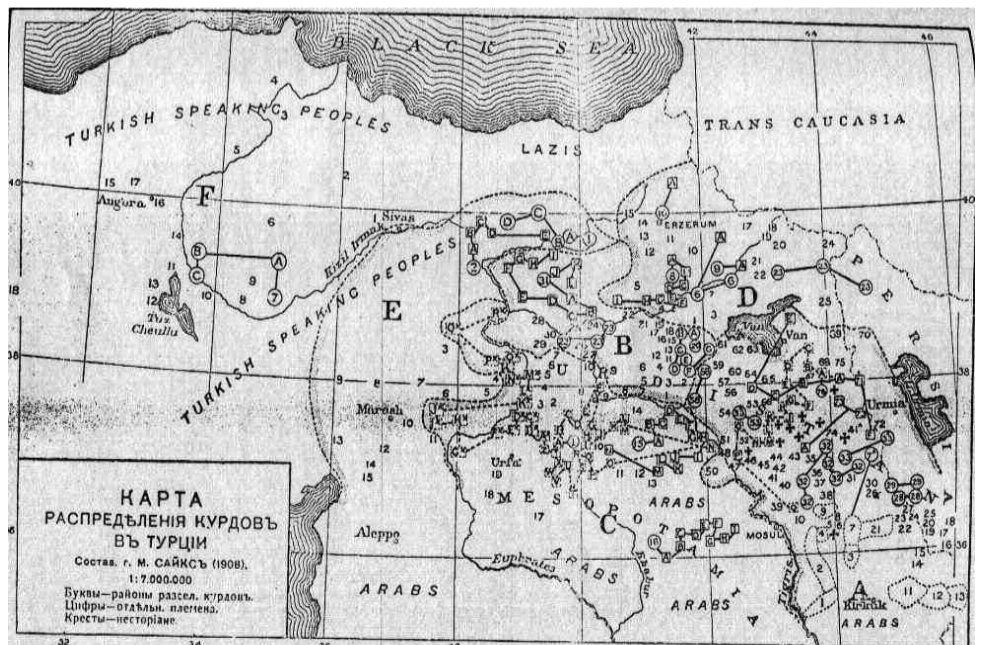
4) Kürd həyatının bir ağıllı müşahidəçisi bu məsələni belə dürüst ifadə etmişdir: «Nə üçün yaxşı çobanı pis əkinçiyə çevirmək?» Ancaq qeyd etmək lazımdır ki, Arazın sol sahilində yaşayan kürdlər arasında tamamilə oturaq əkinçilər var. İrəvan Kürdlərinin məişəti, dini, dili haqqında prof. Yeqizarovun olduqca ağıllı tədqiqatları var. Zap. Kav. O.İ.R.Q.O. XIII, vip. 2 (1891) Ancaq onun statistik məlumatları köhnəlib.

Bizdə Stavropol «truxmen»lərinə münasibətdə edildiyi kimi, kürdlər idarə birliyini birinci yaratmaq üçün xüsusi bir orqan qurmağın zəruriliyi çoxdan göstərilib. Bizim qaydalar kürdlərə aydın deyil. Onlar çox vaxt bilmirlər ki, müxtəlif idarələrin çoxsaylı məmurlarından hansında ədalət axtarsınlar. Onlara fəaliyyəti daha sürətli, təsirli və yığcam bir hakimiyyət lazımdır.

Kürdlərə məktəb² də lazımdı, imkan daxilində dövlət məktəbi olsun, çünki deyildiyi kimi, onlar kasıb xalqdır. Nüfuzlarının tədrici və təbii itkisindən əzab çəkən adlı-sanlı nəsillər üçün ali təhsil yolu arzu olunur. Hal-hazırda Xarkovda artıq bir kürd tələbə, Kiyevdə bir kadet var. Güman etmək olar ki, hərbi qulluğa girmək imkanının genişlənməsi, xüsusilə kürdlərin ürayindən olardı.

1) Bu fikir ilk dəfə general-admiral Muravyovun əmri ilə 1855-ci ildə «Kürd qəbilələrini idarə etmək üçün qayda» tərtib etmiş, kürdləri yaxşı tanıyan Loris Melikov tərəfindən deyilmişdir.

2) İndi İrəvan kürdlərinin Zor və Mirak cəmiyyətində iki məktəbi var. Fikrin tamlığı üçün yada salmaq lazımdır ki, İranın Xoy şəhərində rus konsulunun başçılığı ilə kürd uşaqları üçün bir

lanmasıdır. Kürdlərə münasibətdə əlavə etmək lazımdır ki, onların, məsələn, Ararat yaxınlığında istifadə etdiyi yer əkinçiliyə yaramır. Digər tərəfdən isə yayda miğmiğa ilə dolu olan bataqlıq düzənlikdə yaşamaq çətinidir.

1) Köməkçisi kürd bəyi olan rus zabiti komandirlik edirdi. Bundan əlavə, polkda rus adyatunta 15 niyeqorodlu draqun, molla və məktub daşıyan mirzə vardı.

2) Cəfər ağa 1876-cı ildə öldü. Rusiyada Şəmşəddinovlardan başqa, ikinci məşhur soyad Fətibeyovlar idi.

3) Bu yığma qoşun haqqında sənədlərin əksəriyyəti Qafqaz Arxeo-

müddət kiçik bir məktəb fəaliyyət göstərmişdir.

Köhnə Russa

30. V. 1915

Mündəricat

1. Kürdlərin coğrafiyası və yerləşməsi
2. Kürdlərin tarixi.
3. Kürdlərin yaşayışı, təbəqə və tipi.
4. Dil, ədəbiyyat, y. azı.
5. Din.
6. Kürdlərin xarakteri.
7. Qadınların vəziyyəti. Başqa xalqlara münasibət. Kürd məsələsi.
8. Rusiyada kürdlər.

Səhifəni Hazırladı: Tahir Süleyman

1905-06-cı illərdə erməni-müsəlman davasında kürd xalqının rolu

Əvvəli ötən saylarımızda

Bu qovğa qalxarkən müsəlman bazarında olan erməni sövdəgər və sənətkarları qorxuya düşüb dükənləri bağladılar. Onların bəzisi dükənlərin içərisində gizləndilər, bəziləri isə müsəlmanların evlərinə pənah gətirdilər. Müsəlmanlar onlara pənah gətirən erməniləri hörmətlə qarşılayaraq evlərində gizlədib mühafizə etdilər. Elə ki, gecə oldu, bazar darğası (polisi) İsmayıl bəy müsəlman bazarındakı dükənlərdə gizlənməmiş erməniləri ordan çıxarıb, dükənləri bağladı, onları isə evlərinə aparıb orda saxladı. Beləliklə, müsəlmanlar dəstələrə bölündükdən sonra əllərində silah nəre çəkə-çəkə erməni məhəllələrinə tərəf üz qoydular.

Otuz ildən bəri ermənilər tedarük etdikləri və evlərdə, məxfi yerlərdə, qəbiristanlıqda, kilsələrdə, qayalıqlarda gizlətdikləri müxtəlif növ silahları bu gün aşkara çıxararaq müsəlmanlara tərəf yönəltdilər. Həmin silahlara sarılaraq müxtəlif səngərlərdən, evlərin pəncərələrindən və gizli yerlərdən küçə ilə gəlib-gedən, evlərin balkonlarında dayanandan və görünən böyükkiçiyi gülləyə tuturdular.

Erməni məhəlləsi şəhərin hündür yerində olduğundan və müsəlman məhəllələri aşağı yerində yerləşdiyindən onların mövqeyi daha əlverişli idi.

ƏLAVƏ: Şuşakəndin və Keşiş kəndinin erməniləri müsəlman məhəllələrinin müqabilində Topxana deyilən yerdə səngərlər tərtib etmişdilər. Odur ki, ermənilər həmin kəndlərdən gəlib bu səngərlərdən də müsəlmanları atəşə tuturdular. Bütün bu hazırlığa baxmayaraq, Allah-təalanın köməyi ilə heç bir iş görə bilmədilər.

Müsəlmanlar da bir neçə yerdə səngərlər tərtib etmişdilər. Birinci səngər Vəzirzadələrin evinin qabağında, ikinci səngər isə Həsən Qaraşirzadənin evinin içində və baş tərəfində idi. Bu səngərləri tərtib edən və onların başçısı Abbas bəy Talib bəy oğlu idi. Üçüncü səngər isə Məşədi Kərimin və erməni Xaçatur oğlunun evləri idi. Bu səngərləri yaradan və onların rəhbəri bizim Mir İbrahim Ağamirzadə idi. Dördüncü səngər isə Ağadədəlidə idi. Onun da böyüyü və rəhbəri Əfrasiyab Hacı Əzim oğlu idi. Beşinci səngər Təzə məhəllədə yerləşirdi. Onun rəhbəri isə Məşədi Abiş Bəylər bəy oğlu idi. Altıncı səngər isə mərhumə Gövhər ağanın evi və həyəti idi. Bu səngərin rəhbəri və istiqamətvericisi cənab Axund Molla Şükür idi.

Şəhərin əyanları və nüəcəbalı şəhər sakinlərini, cavanları və igidləri müdafiyyə qaldıraraq

səngərlərə göndərdilər. Özləri də tez-tez gəlib səngərlərə baş çəkib gedirdilər. Xüsusən cənab Nəcəfqu-

Mir Möhsün Nəvvab

lu ağa, cənab Şeyx Hüseyin və cənab Axund Molla Qasım tez-tez bütün səngərlərə baş çəkib, xalq cəsərlə müdafiə olunmağa ruhlandırıldılar. Molla Qasım paltarını dəyişərək döyüşçü libası geyinmiş halda, tüfəng çiyində dəstə-dəstə Qala və Çöl cavanlarını götürüb «Ya Əli!» nəresi çəkə-çəkə səngərləri gəzir, döyüşçüləri ruhlandırmaq üçün heyətəməz sözlər və şüarlar deyirdilər. Ermənilər hündür evlərdən və səngərlərdən müsəlman binalarını və küçələrini gülləbaran edir, xalqın gediş-gəlişinə mane olurdular.

Müsəlman tərəfdən isə İran konsulunun müavini Ağa Məmmədcəfər də cavanlarla məscidlərin minarələrinə çıxıb gözə görünən erməni quldurlarını güllə ilə vurub həyatlarını kəsirdilər.

Davanın ilk günü müsəlmanlar səngərlərdən güllə atmaqla erməniləri məşğul etdilər. Müsəlman səngərlərinin yaxınlığındakı erməni evlərinin bir parasının sakinləri qaçmış, bir parası isə darvazaları bağlayıb içəridə gizlənməmişdilər. Müsəlmanlar səngərlərinin qarşısında olan həmin evlərin divarlarını lincə dəşib içəri daxil olub, od vurub yandırdılar. Od vurulmuş evlərin hamısını alov bürüdü. Ərşə qalxan alov ətraf kəndlərdən və qayalardan görünürdü. İkinci gün ermənilərin evlərini yandıraraq onları geri oturdular. Üçüncü gün ikinci və üçüncü səngərin igidləri Xoca Söhrab kilsəsi adlanan Böyük kilsəyə çatdılar. Evlərə düşmüş yanğın artıq gəlib Təzə kilsənin ətrafına çatmışdı. Ermənilər ordan da geri çəkildilər.

Dördüncü səngərin cavanları isə gəlib Cəmşid bəyin evinə çatdılar.

Bir para adam Cəmşid bəyin və Bəhram bəyin evlərinin yandırılmasını məsləhət görmədilər. Çünki Şahnəzərovlar həmişə müsəlmanların dostu olublar. Buna görə də onlara hörmət əlaməti olaraq evləri yandırılmasın. Lakin qabaqcadan qərara alınmışdı ki, hansı evdən müsəlmanların üzərinə güllə atıldı, o ev mütləq tar-mar edilməlidir. Cəmşid bəyin evinin balkonundan isə iki minə qədər güllə atılıb. Bu güllələrdən bir neçəsi uşaqlara dəyib yaralayıb. Yüz güllədən artıq isə məscidin taxtapuşuna, minarələrinə dəyib deşibdi. Bundan başqa bizim hörmətli seyidimiz Mir Möhsün Ağanın hücrəsinin pəncərəsinə on iki güllə vurulub deşik-deşik edilmişdi. Amma yenə hörmət əlaməti olaraq evi yandırmayıb getdilər. O evin ətrafında qəbiristanadək od vurdular. Külək vasitəsilə ətraf evlərdən Cəmşid bəyin evinə də od düşüb yandı. Bəhram bəy və Qriqor bəyin evləri də alovların cənginə keçdi.

Cavanlar evlərə od vurdudan sonra qəbiristanlıqdan keçib yaxınlıqda yerləşən bir erməni fahişəxanasına çatdılar. Fahişəxananın darvazasını sındırıb evə on yerdən od vurdular. Orada olan erməni fahişələrinin bir neçəsi öldü, bir neçəsi isə bayıra qaçaraq müsəl-

man döyüşçülərinin ayağına sərilərək aman istədilər. Döyüşçülər onları bağışladılar.

Üçüncü gün hər bir müsəlman kəndindən yeddi yüzə yaxın atlı və piyada köməyə gəldi. Onlar səngərlərə paylanaraq döyüşü davam etdirdilər. Bu davadan əvvəl erməni tayfası məktəb tikdirirdi. Həmin binanın tikintisində on səkkiz nəfər

İran müsəlmanlarından fəhləlik edirdi. Dava başlayan kimi bina sahibi onları bir evə dolduraraq heç yana çıxmamalarını tapşırırdı və bildirdi ki, əks təqdirdə ermənilər onları görsələr, hamısını öldürəcəklər, sonra vaxt tapıb sizi yola salarıq. Onlar da bu erməninin sözüne inanıb o evdə gözləməli olurlar. İranlı fəhlələrdən biri erməninin sözüne inanmayıb nə yollasa sonradan qaçıb canını qurtarıb. Ev sahibi isə axşam ermənilərə xəbər verib onlarla birlikdə İran fəhlələri gizlənen evə gəlirlər. Qələmlə yazılması qeyri-mümkün olan erməni vəhşiliyi nəticəsində orada olan 17 nəfər İran fəhləsi böyük zülm və işgəncə ilə öldürülür. Ermənilər onların başına mismar çalaraq əzdikdən sonra cəsədlərini bir dərəyə ataraq üstlərini peyinlə basdırmışlar.

Müsəlmanlar əhvalatdan xəbərdar olduğdan sonra gedib onların cəsədlərini çıxarıb gətirirlər. Onların bəzilərinin cəsədləri parça-parça olduğundan təyəmmüm (təmizləyib) edib o birilərinə qüsul verib kəfəne tutdular və hörmətlə Cıdır düzündə dəfn etdilər.

Qalaya kənd yerlərindən köməyə gəlmiş atlılar dalbadal şəhərə daxil olduğdan sonra dəstə-dəstə olub səngərlərə və keçidlərə doluşdular. Bir azdan sonra «Ya Əli!» nəresi çəkib hücumə keçdilər. Onlar erməniləri geri oturdub evlərinə və dükənlərinə od vurub yandırdılar. Hər hansı erməni qaraltısı görürdülərsə, gülləbaran edirdilər. Ermənilər get-gedə geri çəkilib, müsəlmanlar isə qələbə ilə irəliləyirdilər. Həmin gün səs-küy, çığırtı və «Ya Əli!» sədələri, tüfənglərin gurultusu və ermənilərin qışqırtısı yeri-göyü lərzəyə gətirirdi. Yanan evin və dükənlərin alovu və tüstüsü kəhkəşana yetişmişdi. Həmin günün gecəsi yanan evlərin işığına neçə mil məsafədə kağız yazıb-oxumaq mümkün idi. Vəzirzadələrin evlərinin qabaq səmtinə od vura-vura gedirdilər. İki yolun ortasında bir ev var idi. Müsəlmanlar ona da od vurmaq istəyərkən bir nəfər evdən çıxıb onların yanına gəldi və iztirabla cavanlardan xahiş etdi ki, Allah xatirinə bu evi yandırmayın! Çünki mən bu evi icarəyə götürmüşəm və külfətim hal-hazırda burada yaşayır, bütün mal-dövlətim bu evdədir. Cavanlar həmin müsəlman kişisinin dediklərindən sonra buyurdular ki, bütün evlərdən çox bu evi odlamaq fikrində idik. Çünki bir erməni bu evin altında şirəxana (tiryək çəkilən yer) dükani düzəltdi.

Ardı var

Səhifəni hazırladı: Tahir Süleyman

ŞƏRƏF XAN BİDLİSİNİN “ŞƏRƏFNAMƏ” ƏSƏRİ KÜRD XALQININ TARİXİ MƏNBƏYİ KİMİ

(Əvvəlki ötən sayımızda)

1538-ci ildə Bidlis qalasının alınması ilə üsyan hərəkatı zəiflədi. Sultan üsyanda iştirak edənləri əfv etmək əvəzinə onlara amansız divan tutdu. «Şərəfnamə» dəki məlumatlara görə həmin üsyanda iştirak edən Ruzəki tayasından 400 nəfər öz vətənlərini tərk edərək Azərbaycana mühacirət etməklə, sultan cəzasından xilas oldular (76, 443). Lakin bir çox üsyançılar sultanın əmrinə itaət etməkdən imtina etdilər və Bidlis əmirliyi osmanlıların əsarəti altına düşdü.

Ruzəki tayfasının üsyanından sonra kürd tayfalarının üsyanları yenə də davam edirdi. Şah və sultan məmurlarının kürdlər üzərindəki təzyiqi artdıqca mübarizə hərəkatı da qüvvətlənirdi. Xüsusilə XVI əsrdə tətbiq edilən vergi kürd əmirlərini taqətdən salırdı, vergini ödəməyən tayfa başçısı dərhal edam edilir və əmlakı sultan tərəfindən müsadirə olunurdu. Məhz buna görə də XVI əsrin II yarısında ağır vergilərə qarşı olan mübarizə müstəqillik uğrunda üsyan hərəkatını daha da qüvvətləndirdi. Həmin dövrdəki hərəkat İran – kürd tayfalarını da əhatə edirdi.

1564-cü ildə I Şah Təhmasib Böyük Luristan³⁷ əmirindən hər il 10 min baş qatır verməsini tələb edirdi. O, bu tələbi Kiçik Luristanın bir hissəsində əmirlik edən Məhəmməd bəyin də qarşısında qoymuşdu. Lakin Məhəmməd bəy bu ağır verginin öhdəsindən gələ bilmədiyinə görə 100 nəfər Luristan zadəganları ilə birlikdə şah tərəfindən həbsə alındı. Qazi Əhməd Qəzvin qeydlərində yazılır ki: «Məhəmməd elə bir cavan idi ki, Luristandan keçən zəvvarlar həmişə ondan kömək alırdılar. Lakin o, 1564-cü ildə tutulub Əlamut qalasında həbs edildi (100, 174). Beləliklə, bu hadisə tayfa icarəsində böyük həyəcana və nəhayət, silahlı üsyana səbəb oldu. Tayfa üzvləri başa düşürdülər ki, əmirlik üzərindəki ağır vergi azalarsa onların da vəziyyəti nisbətən yaxşılaşacaqdır. Məhz buna görə də onlar əmirlik üzərinə qoyulmuş ağır vergiyə qarşı mübarizədə fəal iştirak edirdilər.

Məhəmməd bəy Luristan zadəganları ilə bərabər Əlamut qalasında həbs olduğu zaman oğlanları, Cahangir, Şahverdi və Əli xan Xürrəməbad mahalında silahlı mübarizəyə başladılar. Lur tayfasının çoxu bu hərəkata qoşuldu. Tayfa üzvləri Məhəmməd bəyin və onunla birlikdə həbs olunan zadəganların azad edilməsini tələb edirdilər. Onlar Həmədan, İsfahan və digər məntəqələrdə şah məmuruna basqın edib öldürürdülər.

Bu zaman Səfəvilərə qarşı Gilanda da üsyan baş vermişdi, buna görə də I Şah Təhmasib Luristan üsyanının geniş miqyas almasından qorxaraq onu yatırmaq üçün ciddi tədbirlər gördü, lakin bu bir nəticə vermədi. Bidlisi göstərir ki: «Luristan hakimi Şah Rüstəm və sərhəddə olan digər Qızılbaş əmirləri üsyan təhlükəsini aradan qaldırmaq üçün təşəbbüs göstərdilər, lakin bu nəticəsiz oldu» (76, 50). Buna görə də saray xadimləri və Şah Rüstəm bəy I Şah Təhmasibə bildirdilər ki, üsyanı yatırmağın yeganə yolu Məhəmməd bəyi və onun yoldaşlarını azad etməkdən ibarətdir. Beləliklə də şah, Məhəmməd bəyi və onun yoldaşlarının azad edilməsini əmr etdi və bununla da Lur tayfasının üsyanını yatırdı.

Bu üsyan nəticəsində Məhəmməd bəy şah xəzinəsinə verəcəyi ağır vergidən azad oldu. Eyni zamanda o, Luristanın müstəqil əmiri təyin edildi. Bidlisi yazır ki, Məhəmməd bəy I Şah Təhmasibi və sonra isə II Şah İsmayılı özündən razı salaraq az vergi verməklə, öz müstəqilliyini qorudu (76, 52).

XVI əsrdə Osmanlı və Səfəvi tabeliyində olan müxtəlif kürd tayfaları hər iki müdaxiləçi hökumətin zülmünə və vergi sistemində qarşı mübarizə edir və bəzi hallarda bu mübarizədə birləşirdilər. İskəndər Münşi qeyd edir ki: Düşmənlər təhlükəsi olduqda kürdlər bir-biri ilə itifaq yaradır. Lakin bu təhlükə olmadıqda biri-digərinə qarşı düşmənlər münasibət bəsləyirlər» (47, 781).

Mənbələrdəki məlumatlara görə XVI əsrin 32-38-ci illərində Osmanlı hissəsindəki Kürdüstanda yenidən kürd üsyanları baş vermişdir.

Miyafariqin vilayətində yaşayan Süleymani Tayfasının keçmiş başçısı Ziyaəddin Diyarbəkir hökmdarı Qızılbaş sərkərdəsi Xan Məhəmməd Ustaclu ilə qohumluq və dostluq itti-fağı yaratdığı üçün Kürdüstan I Sultan Səlim tərəfindən işğal edilirdi zaman onun bütün torpaqları sultanın xüsusi mülkiyyətinə çevrildi. Sultan Süleyman Qazi zamanında bu əmirlikdə yaşayan tayfa üzvlərinə ağır vergi qoyuldu. Sultan bu vergilərin toplanması işini Miyafariqin əmiri Bəhlul bəyə tapşırırdı. Lakin o, vergiləri toplayıb Diyarbəkir xəzinəsinə təqdim edə bilmədi.

Bidlisi göstərir ki: «Türklərin Əcəm torpaqlarına qarşı uzun zaman davam edən yürüşləri nəticəsində Süleymani tayfası ağır vəziyyətə düşdü. Onlar sultan vergisinə etiraz əlaməti olaraq öz vətənlərini tərk etməyə məcbur oldular» (76, 267-270).

Öz əmirliklərini tərk edən bu tayfalar Azərbaycan sərhədlərinə köçdülər. Çünki sərhəddə yaşayanların vergiləri nisbətən az müəyyən edilirdi. Beləliklə də Süleymani tayfası sultan xəzinəsinə verəcəkləri bütün vergiləri ödəməkdən imtina etdi.

Ağır və dözülməz vergiyə qarşı mübarizə Kürdüstanın başqa vilayətlərini də büürdü. Süleymani tayfasından sonra başqa tayfalar da hər cür vergi rüsumlarını ödəməkdən boyun qaçırdılar. Şahsuvar adlı bir şəxs vergi ələhinə başlanan mübarizənin başında durdu. Şahsuvar Bayəzid qalasının mirivasi idi³⁸. Bidlisi yazır ki: «O, Süleymani tayfası və başqa tayfalardan ibarət 1000-dən artıq adam ətrafına topladı və Osmanlı sultanına veriləcək bütün vergiləri rədd etdi (76, 270). Sultanın əmrinə görə Bəhlul bəy o rayonların vergisini toplamaq və

Diyarbəkir xəzinəsinə təhvil vermək üçün oraya göndərildi. Lakin Süleymani tayfası ona müqavimət göstərdiyinə görə iş silahlı vuruşma ilə nəticələndi. Nəhayət, Bəhlul bəy öldürüldü və vergi toplanmadı. Bəhlul bəyin ölümündən sonra oğlu Əmir xan tayfaya başçı oldu. O da tayfa üzvləri ilə yaxşı rəftar etmədi və tayfa içərisində üsyan hərəkatı yenidən gücləndi. Sultan, Əmir xanı və onun tərəfdarlarını edam etməklə, üsyan hərəkatının qarşısını aldı.

Sultan, Əmir xanın qardaşı Ömər bəyi Miyafariqin əmiri təyin etdi. Bidlisi qeyd edir ki: «O, Diyarbəkir xəzinəsinə ildə 4 xalvar³⁹ qızıl, başqa vergi rüsumlarını ödəməli idi. Lakin Ömər bəy bu işin öhdəsindən gələ bilmədi» (76, 271). Odur ki, III Sultan Məhəmmədin (1594-1603) əmrinə əsasən Miyafariqin əmirliyi əsil varisi Ömər bəydən alındı və İbrahim bəy Axsəgə verildi. Bu hadisədən sonra Ömər bəy bir sıra kürd əmirlərinin köməyi ilə sultan vergisini toplamağa səy göstərdi, lakin bir nəticə olmadı. Bundan sonra o, öz silahlı qüvvəsi ilə birlikdə sultan hökumətinə qarşı çıxdı, lakin qüvvəsi az olduğundan tərxiatçıluq yolunu seçdi. Ona görə də Bidlisi onu qarətçi və yolkəsən kimi qeyd edir (76, 271).

Həmin dövrdə baş verən üsyanlardan biri də Osmanlı hakimiyyətinə tabe olan Bəxti tayfasının silahlı üsyanından ibarət idi. Bu üsyan əsasən Osmanlı sultanı tərəfindən həmin tayfaya təhvil edilən əmirə qarşı idi.

Mənbələrdəki məlumatlara görə vəzir Fərhad paşa 1582-ci ildə Əmir Əziz adlı bir şəxsdən 112 min florin pul alaraq onu Cəzirə əmiri təyin etdi. Lakin Bəxti tayfası əsil varisi Əmir Həsirin əmir olmasını istədiyinə görə Fərhad paşaya bildirdilər ki, Sultan Süleyman Qazinin əmrinə görə tayfalar istədikləri şəxsi özlərinə başçı seçməlidirlər: «Biz isə Əmir Əzizi deyil, Əmir Nasiri istəyirik». Bidlisi qeyd edir ki: «Nazir bu sözdən qəzəbləndi və dərhal Əmir Nasirin öldürülməsini əmr etdi» (76, 136).

Cəzirədə yaşayan müxtəlif kürd tayfaları bu hadisədən çox qəzəbləndilər. Bundan sonra Əmir Nasirin qardaşları: Əmir Şərəf, Əmir İzəddin və Əmir Əbdal silahlı mübarizəyə başladılar. Bəxti tayfası ilk günlərdən bu mübarizəyə qoşuldu. Tayfa üzvləri Nazir Fərhad paşa tərəfindən Cəzirə əmiri təyin edilmiş Əmir Əzizi qovmağı və Əmir Nasirin intiqamını almağı öz qarşılarına məqsəd qoydular. Bəxti tayfası Cəzirə əyalətinin bir sıra şəhər və kəndlərini silah gücünə özlərinə tabe etdilər. Vəziyyəti belə görən Əmir Əziz İstambula qaçdı, lakin onun tərəfdarları vuruşurdular. 40 gün davam edən silahlı vuruşma Bəxti tayfasının qələbəsi ilə nəticələndi. Bu hadisə III Sultan Muradı çox qəzəbləndirdi. O, Mosul əyalətinin bəylərbəyisi Hüseyin paşa başda olmaqla Cəzirəyə Kürdüstan əmirlərindən ibarət böyük bir ordu göndərdi və bu əyaləti guya təcavüzkarlardan xilas etmək haqqında lazımı göstəriş verdi. Bidlisi yazır ki: «Sultan başqa özbaşnalıq edənlərə ibrət dərəsi olmaqdan ötrü Hüseyin paşaya tapşırırdı ki, Əmir Şərəf və onun qardaşlarını cəzalandırınsın» (76, 139). Lakin bu vuruşmada da yenə Əmir Əziz və tərəfdarları məğlub oldu, hətta Əmir Əziz öldürüldü. Beləliklə də, üsyançılar qalib gəldi. Əmir Şərəf Cəzirə hökmdarı oldu. Bununla da Bəxti tayfasının üsyanı müvəffəqiyyətlə qurtardı.

XVI əsrdə irsi torpağı əlindən çıxan kürd əmirlərindən biri də Yəzdi tayfasının başçısı Əmir Seyfəddin idi.

Əmir Seyfəddin Sultan Süleyman Qazi tərəfindən irsi əmirliyindən məhrum edilmişdi. O, sultan tərəfindən Səhran vilayətinə əmir təyin olan Hüseyin bəyin ələhinə çıxdı. Əmir Seyfəddini tayfanın bütün üzvləri müdafiə ediyinə görə də o, tayfanın köməyi ilə üsyan qaldıraraq Dasni tayfasının başçısı Hüseyin bəyi məğlub etdi. Bu vuruşmada Dasni tayfasından 500 nəfərdən çox adam öldürüldü. Bu hadisə Osmanlı sultanının xoşuna gəlmədi. O, yenə də təcavüzkarları (müstəqil hərəkat edən kürdləri) cəzalandırmaq üçün ordu göndərdi. Bidlisi yazır ki: «Sultan Kürdüstan əmirləri ilə birlikdə Əmir Seyfəddini təqib etdi və Səhran vilayətini işğal etmək üçün təşəbbüs göstərdi, lakin müsbət nəticə ala bilmədi» (76, 275-276).

Əmir Seyfəddin öz əmirlərinin müstəqilliyini saxlayaraq tayfaya başçılıq etdi.

XVI əsrin əvvəllərindən başlanan kürd tayfalarının üsyanında tayfa üzvləri iştirak edirdi. Bu üsyanlar bəzən qələbə, bəzən də məğlubiyyətlə qurtarırdı. Lakin üsyançılar bir tərəfdən öz əmirliklərini müstəqilliyini təmin edir, digər tərəfdən isə Osmanlı və Səfəvi məmurlarının Kürdüstandakı özbaşnalıqlarının artmasına imkan verirdi.

Mənbələrdəki məlumatlardan aydın olur ki, XVI-XVII əsrlərdə Kürdüstanda bir sıra əmirliklər uzun zaman öz müstəqilliklərini qoruyub saxlaya bilməmişdir. Belə ki, 1588-ci ildə Ərdəlan əmiri Helo xan müstəqil əmirlik təşkil etmişdir. Bidlisi yazır ki: «O, sərbəst surətdə tam müvəffəqiyyətlə hələ indiyədək (1596) maniasız olaraq hökmdarlıq edir» (76, 89).

Kürd xalqının tələbi ilə Diyarbəkirin bəylərbəyisi İbrahim paşa təxminən 1593-cü ildə həbs edildi və III Sultan Məhəmməd zamanında öldürüldü. Bidlisi göstərir ki: «III Sultan Məhəmməd öz düşmənlərini qorxutmaq üçün onu İstambul meydanında dara çəkirdi» (76, 249).

Beləliklə, XVI əsrdəki kürd tayfalarının üsyanında geniş xalq kütləsi iştirak edirdi. Lakin bu üsyanlardan tayfa başçıları öz mənafehləri üçün istifadə edirdilər. Bu üsyanlar vahid mərkəzləşmiş Kürdüstan dövləti yaratmaq məqsədi deyil, ayrı-ayrı əmirliklərin müstəqilliyini qorumaq məqsədini güdürdü. Bundan əlavə, bu üsyanlar bütün kürd əmirliklərində eyni vaxtda və mütəşəkkil halda deyil, böyük fasilələrlə və pərakəndə halda baş verirdi. Məhz buna görə də Osmanlı sultanları həmin üsyanları yatırmaq üçün çox zaman kürd əmirlərinin öz qüvvə-

lərindən istifadə edirdi (76, 139-276-361).

Kürd tayfa üsyanlarını yatırmaqda Osmanlı paşaları daha qəddar hərəkat edirdilər. Bəzi tədqiqatçıların yazdıqlarına görə Osmanlı hökuməti ələhinə üsyan edən kürd xalqının cəsədlərini uçurur və quyulara dolduran Murad paşa quyuçu ləqəbi almışdı (89, 46).

Beləliklə, XVI əsrdə Osmanlıların və Səfəvilərin müdaxiləsinə qarşı davam edən kürd tayfa üsyanlarının üstün cəhəti ondadır ki, o kürd xalqının müstəqillik uğrunda mübarizə şüurunu daha da artırdı və sonrakı əsrlərdə baş verən milli azadlıq hərəkatının əsasını qoydu.

Bu fəslə yekun vurarkən qeyd etmək lazımdır ki, kürd xalqı Asiyanın ən qədim xalqlarından biri olub əvvəl dağ rayonlarında yaşamış, sonra isə əkinçilik və maldarlıq üçün əlverişli olan düzənlik sahələrə köçmüşdür.

XI-XIII əsrlərdə tayfa imperiyasına sahib olan kürdlər sonrakı əsrlərdə baş verən siyasi hadisələr nəticəsində xırda feodal əmirliklərə bölündülər. Bir tərəfdən əmirliklər arasındakı feodal müharibələri, digər tərəfdən isə xarici istilalar Kürdüstanın iqtisadi və ictimai inkişafını ləngidirdi.

XV əsrin sonu, XVI əsrin əvvəllərində Kürdüstan kimi zəif ölkənin qonşuluğunda iki qüvvətli dövlətin təşkil olması bu ölkə üçün yeni bir təhlükə oldu. Belə bir şəraitdə kürd əmirləri yaxşı başa düşürdülər ki, bu iki qüdrətli dövlətdən birinə istinad etmədən irsi əmirlik hüququnu saxlamaq mümkün olmayacaqdır. Odur ki, kürd əmirləri gah Səfəvilər və gah da osmanlılar sarayına meyl etdilər. Kürd əmirlərinin bu təmayülündən qonşu dövlətlər dərhal istifadə edərək, onların ərazisini Osmanlı-İran ziddiyyətlərinin mərkəzinə çevirdilər və bununla da kürd əmirlərindən həm hərbi bir qüvvə kimi, həm də öz mənafehləri üçün casus kimi istifadə etməyə başladılar. Əgər dövrün ictimai və siyasi ziddiyyətlərini nəzərə alsaq demək olar ki, kürd əmirləri bu cərəyandan kənarda qala bilməzdilər. Məhz buna görə də Kürdüstan tarixində dəfələrlə Osmanlı-İran himayəsinə keçən kürd əmirləri az olmamışdır.

Nəhayət, Osmanlı-İran ziddiyyətləri Kürdüstanın parçalanması ilə nəticələndi. Lakin bu hələ işin başlanğıcı idi. Bundan sonra Kürdüstan hər iki dövlət üçün maddi və mənəvi dəyərli məntəqəsinə çevrildi. Təkcə XVI əsrdə 6 dəfə baş verən Osmanlı-İran müharibələrinin hamısında kürd xalqı əsas qüvvə və Kürdüstan torpağı isə qarət meydanı oldu. Bu vəziyyət nəinki Kürdüstandakı iqtisadi və mədəni inkişafa mane olurdu, eyni zamanda kürd əmirliklərini elə bir hala saldı ki, onlar öz müstəqilliyini itirib Osmanlı dövlətinin tabeliyinə keçdi.

Qeyd etmək lazımdır ki, Kürdüstanın İran tərkibinə daxil olan hissəsində kürdlər üzərindəki ictimai-iqtisadi və mənəvi təzyiq onun Osmanlı tabeliyində olan hissəsi kimi ağır və dözülməz olmamışdır. Səfəvi şahları nəinki kürd əmirliklərini qəsb etməmiş, hətta onlara Azərbaycan nahiyyələrində yeni torpaqlar da verirdilər. Səfəvilər sülaləsi kürd əmirləri ilə qohumluq əlaqəsi də yaradırdılar. Buna görə də bir çox kürd əmirləri tayfa üzvləri ilə birlikdə Azərbaycan ərazisinə mühacirət edirdilər. Lakin 1639-cu ildəki Osmanlı-İran müqaviləsinə əsasən Kürdüstan sərhədləri hər iki dövlət tərəfindən möhkəmləndirildi və bu işin davam etməsinə imkan verilmədi.

Beləliklə, demək olar ki, istər XVI əsrdə və istərsə də sonrakı əsrlərdə İran tabeliyində olan kürd xalqının vəziyyəti Osmanlı tabeliyindəki kürdlərə nisbətən bir qədər yaxşı olmuşdur. Türkiyə tərkibinə daxil olan kürd ərazisində uzun sürən müharibələr və osmanlı məmurlarının özbaşnalığı XVI əsrdə baş verən bir sıra kürd tayfa üsyanlarına səbəb oldu. Lakin bu üsyanlar kürd əmirliklərinin müstəqilliyini həmişəlik olaraq qoruyub saxlaya bilmədi.

(Ardı gələn sayımızda)

XX əsrdə erməni rəsmi dairələrinin kürdlərə qarşı həyata keçirdiyi deportasiya, repressiya və terror aktları haqqında

Qərbi Azərbaycanda kürdlərə qarşı törədilən deportasiya, repressiya və terror aktlarından bəhs etməzdən öncə həmin regionda kürdlərin məskunlaşma arealı və demoqrafik vəziyyətləri barədə məlumat verməyə ehtiyac vardır.

Qərbi Azərbaycan ərazisində yaşayan əhalinin milli tərkibi haqqında ilk müfəssəl məlumatı İrəvan xanlığının rus qoşunları tərəfindən işğalından sonra rus tarixçi-statisti İvan Şopen tərəfindən 1829-1832-ci illərdə aparılan kameral siyahıyaalmanın nəticələrindən əldə etmək olar. İ.Şopenin verdiyi məlumata görə, işğaldan sonra keçmiş İrəvan xanlığının ərazisində 6435 nəfər şiə, 3.978 nəfər sünni, 324 nəfər yezdi kürd yaşamışdır.

İrəvan xanlığının işğalından sonra Alagöz (Ələyəz) dağının ətəyindəki bir sıra boşalmış türk kəndlərində də Türkiyədən gələn yezdi kürdlər məskunlaşmışdılar. Yezdi kürdlər 1839-cu ildə Mirək, Quruboğaz, Carcarçı, Çobangərəkmez kəndlərində, sonralar isə Pəmbək, Qundaxsaz, Böyük Camışlı, Kiçik Camışlı və Korbulaq kəndlərində yerləşmişdilər. Nəhayət, yezdi kürdləri 1877-1878-ci illər rus-türk müharibəsindən sonra Türkiyə ərazisindən gələrək Bağdad Dolu-Taxt və Kiçik Cəngi kəndlərində yerləşmişdilər. Sonralar Ermənistanın rəsmi dairələri tərəfindən adları dəyişdirilən, lakin əsasən yezdi kürdlərinin yaşadığı kəndləri əhatə edən Araqats (Ələyəz) rayonu təşkil edilmişdi.

1886-cı ildə keçirilən ailəhesabı siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, İrəvan quberniyasında 670.405 nəfər yaşamışdır ki, onlardan 251.327 nəfərini azərbaycanlılar, 36.478 nəfərini kürdlər təşkil etmişdir. Azərbaycanlılar ümumi əhalinin 37,5 faizini, kürdlər isə 5,44 faizini təşkil etmişdir.

1890-cı illərdə Türkiyədə baş qaldıran erməni üsyanlarının yatırılmasından sonra təqribən 400 min erməni Rusiyaya köç etmiş, onların da xeyli hissəsi İrəvan quberniyasının ərazisində məskunlaşmış və nəticədə quberniya ərazisində ermənilərin xüsusi çəkisi əni surətdə yüksəlmişdi. 1897-ci il Ümumrusiya siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, İrəvan quberniyasında yaşayan 829.556 nəfər əhalinin 313.176 nəfərini azərbaycanlılar, 49.389 nəfərini kürdlər təşkil edirdi. Kürdlərin də 35.675 nəfərini müsəlman kürdlər, 13.714 nəfərini isə yezdi və erməni-qriqorian dinini qəbul etmiş kürdlər təşkil edirdi. Ümumiyyətlə, XIX əsrin sonlarında müsəlman və yezdi kürdlər indiki Ermənistan ərazisinin 34 kəndində yaşayırdılar.

Türkiyədən gələn yüz minlərlə erməniləri daimi məskunlaşdırmaq üçün 1905-1906-cı illərdə erməni silahlı dəstələri kütləvi qırğınlar törətmişdilər. Təkcə həmin illərdə İrəvan quberniyası ərazisində 150-yə yaxın türk-müsəlman yaşayış məntəqəsi viran edilmiş, əhalisi qırğınlara məruz qoyulmuş və evlərindən didərgin salınmış, həmin kəndlərin əksəriyyətində Türkiyədən gələn ermənilər məskunlaşdırılmışdı.

1915-1916-cı illərdə Türkiyə ərazisindən 300 minə yaxın erməni gələrək Cənubi Qafqazda məskunlaşmışdı. Həmin ermənilərin böyük bir qismi İrəvan quberniyasının ərazisində

cəmləşmişdi. 1917-ci il "Qafqaz təqvimi"yə görə, 1916-cı ildə İrəvan quberniyasında yaşayan 1.120.242 nəfər əhalinin 373.582 nəfərini azərbaycanlılar, 59.132 nəfərini kürdlər, onlardan 36.508 nəfərini müsəlman kürdlər, 12.624 nəfərini isə yezdi kürdlər təşkil etmişdir.

1919-cu ilin iyun-avqust aylarında Ermənistan daşnak hökuməti Daxili İşlər Nazirliyinin qərarı ilə siyahıyaalma keçirilmişdir. Respublika ərazisində qeydə alınan 917.297 nəfər əhalidən 122.185 nəfərini müsəlmanlar, 48.672 nəfərini isə qeyri-müsəlmanlar təşkil etmişdi [5, s. 178]. Erməni müəllifi Zaven Qorqodyan yazır ki, daşnakların

"təmizləmə" siyasəti nəticəsində 1919-cu ildə 200 min nəfərdən artıq türk və kürd Ermənistandan qovulmuşdur.

1922-ci ildə Sovet Ermənistanında keçirilən siyahıyaalmanın nəticələri daşnakların hakimiyyəti dövründə həmin ərazidə türk-müsəlman əhaliyə qarşı törədilən soyqırımın miqyasını əyani şəkildə nümayiş etdirir. Belə ki, Ermənistanda yaşayan 781.011 nəfər əhalinin 76.555 nəfərini Azərbaycan türkləri (9,8 faiz), 705 nəfərini (0,1 faiz) kürdlər təşkil etmişdir.

1926-cı ildə keçirilən ikinci Ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Sovet Ermənistanında 880.464 nəfər əhali yaşamışdır ki, onlardan 85.554 nəfəri azərbaycanlılar, 3.025 nəfəri müsəlman kürdlər, 12.237 nəfəri isə yezdi kürdlər olmuşdur [13, s. 4-8]. Faiz etibarilə azərbaycanlılar ümumi əhalinin 9,76 faizini, müsəlman kürdlər 0,4 faizini, yezdi kürdlər isə 1,4 faizini təşkil etmişdir.

1931-ci il siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 1.050.633 nəfər əhalinin 106.768 nəfəri azərbaycanlılardan (10,1 faiz), 19.268 nəfəri (1,9 faiz) kürdlərdən ibarət olmuşdur.

1930-cu illərdə Ermənistanda həyata keçirilən repressiyaların dalğasının fonunda azərbaycanlılar və müsəlman kürdlər daha ağır zərbə almışdılar. Xalq düşmənlərini, trotskiçi-buxarınçı casusları ifşa etmək məqsədilə A.Mikoyan, N.Yejov və L.Beriya Ermənistana gəlmişdilər. Moskvaya belə məlumat verilmişdi ki, Ermənistanda Araz və Yuxarı Arpaçay çayları boylarında yaşayan müsəlmanlar casusluq edir və guya elliklə Türkiyəyə keçmək fikrindədirlər. Ona görə də 1937-ci ilin payızında və 1938-ci ilin yazında Ağbaba, Vedibasar, Zəngibasar, Qəmərli, Eçmiədzin, Hoktemberyan, Meğri rayonlarının Türkiyə və İranla həmsərhəd kəndlərində yaşayan azərbaycanlı və

müsəlman kürd ailələri kütləvi surətdə repressiyaya məruz qalmışdılar. Minlərlə ailə Orta Asiyaya və Qazaxistana sürgün edilmişdir. Ümumiyyətlə, XX əsrin 30-cu illərində Ermənistandan 50 mindən artıq azərbaycanlı və müsəlman kürd repressiyaya məruz qalmışdır.

1939-cu ildə keçirilən üçüncü ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 1.282.330 nəfər əhalinin 130.997 nəfərini azərbaycanlılar (10,2 faiz), 20.481 nəfərini kürdlər (1,6 faiz) təşkil etmişdir.

1947-ci il dekabrın 27-də SSRİ Nazirlər Sovetinin "Ermənistan SSR-dən kolxozçuların və digər azərbaycan-

lı əhalinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi haqqında" qəbul etdiyi qərara əsasən, 100 min kolxozçu və digər azərbaycanlı əhalinin üç il ərzində Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi qərarlaşdırılmışdı. Lakin 1948-1953-cü illərdə azərbaycanlı əhali ilə bərabər, müsəlman kürdlər də Ermənistandan deportasiya edilmişdilər. Ona görə də 1939-cu ildən 1959-cu ilədək keçən 20 il müddətində Ermənistanda yaşayan azərbaycanlı əhalinin və müsəlman kürdlərin sayı kəskin şəkildə azalmışdı. 1959-cu ildə keçirilən dördüncü ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 1.763.048 nəfər əhalinin 107.748 nəfərini azərbaycanlılar (6,1 faiz), 25.627 nəfərini kürdlər (1,5 faiz) təşkil etmişdir.

1970-ci ildə keçirilən beşinci ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 2.491.873 nəfər əhalinin 148.189 nəfəri azərbaycanlılardan (5,9 faiz), 37.486 nəfəri kürdlərdən (1,5 faiz) ibarət olmuşdur.

1979-cu ildə keçirilən altıncı ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 3.037.259 nəfər əhalinin 160.841 nəfərini azərbaycanlılar (5,3 faiz), 50.822 nəfərini kürdlər (1,7 faiz) təşkil etmişdir.

Sovet hakimiyyəti illərində Ermənistanda müsəlman kürdlər əsasən Vedi (Ararat), Zəngibasar (Masis), Basarkeçər (Vardenis) rayonlarında və İrəvan şəhərində yaşayırdılar. Ermənistanda ayrıca müsəlman kürd kəndi yox idi. Azərbaycanlı kəndlərində yaşayan kürdlər əhalinin 10-15 faizindən çoxunu təşkil etmirdilər. Yezdi kürdlər isə əsasən Ələyəz (Araqats), Talin, Abaran, Hoktemberyan (Armavir), Artaşat, Dilican rayonlarında və İrəvan şəhərində yaşayırdılar.

1988-ci ildə keçmiş SSRİ rəhbərliyinin Azərbaycana qarşı qərəzli

mövqeyindən istifadə edən Ermənistan Respublikası Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətini aneksiya etməyə cəhd göstərməklə yanaşı, Ermənistan SSR Ali Soveti sessiyasının məxfi göstərişinə əsasən, 1988-ci il noyabrın 22-dən 28-dək olan müddət ərzində azərbaycanlılar yaşayan 22 rayonda 170 sifət və ermənilərlə qarışıq 94 yaşayış məskənləri boşaldılmış, nəticədə 200 mindən çox azərbaycanlı, 18 min müsəlman kürd, min nəfər rusedilli əhali Azərbaycana qovulmuşdur.

Ermənistanın Ələyəz rayonunda doğulub böyüyən, İrəvan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsini bitirən, sonralar İrəvan radiosunun kürdcə verilişlər redaksiyasında və Ələyəz rayon komsomol komitəsinin katibi işləyən İşxan Aslanoviç Ankosi Ermənistanın müstəqilliyə qovuşmasından sonra təzyiqlərə tab gətirməyərək Ermənistanı tərk etmək məcburiyyətində qalmış və 1993-cü ildən Krasnodarda yaşayır, "Midiya" Kürd Milli-Mədəni Muxtariyyətinin sədri, Kürdüstan Milli Konqresinin üzvü kimi yezdi kürdlərin hüquqlarının müdafiəsi istiqamətində fəaliyyətini davam etdirir. Onun atası Aslan Xudoyan uzun müddət yezdi kürdlərin yaşadığı rayonlarda rəhbər vəzifələrdə işləmiş, ermənilərin kürdlərə qarşı diskriminasiyasının canlı şahidi olmuşdu.

İşxan Ankosi yazır ki, hələ ötən əsrdə 50-ci illərin sonu, 60-cı illərin əvvəllərində Ermənistanda millətçilik əhval-ruhiyyəsi ən yüksək həddə çatmışdı. Millətçilik daha çox Yakov Zarobyanın Ermənistan KP MK-nın birinci katibi olduğu dövrdə özünü büruzə vermişdir. Məhz Y.Zarobyanın açıq şəkildə dəstəyi sayəsində Ermənistanda antikürd siyasəti yeridilmişdir. İşxan Ankosi yazır: "Biz kürdlər praktik olaraq hər gün, hər saat hakimiyyət dairələri tərəfindən xalqımıza qarşı yeridilən diskriminasiya siyasətini hiss edirdik". O, daha sonra qeyd edir ki, hələ XX əsrin 80-ci illərində Ermənistan rəhbərliyi kürdlərlə azərbaycanlılar arasında qarşıdurma yaratmaq siyasəti yeritmişdir. Belə ki, kürdlərin kəndlərindən olan təmsilçiləri Ermənistan KP MK-ya dəvət edilərək onlara "respublika ərazisində yaşayan bütün kürdlərin kompakt ərazidə yaşamaları və heyvandarlıqla məşğul olmaları üçün" onların Amasiya rayonuna köçmələri təklif edilmişdi. Həmin vaxt Amasiya rayonunda yaşayan əhalinin 85 faizindən çoxunu azərbaycanlılar təşkil edirdi. İşxan Ankosi yazır ki, bununla Ermənistan rəhbərliyi kürdlərin əli ilə azərbaycanlıların Amasiya rayonundan sıxışdırılıb çıxarılmasına nail olmaq və gələcəkdə müsəlman kürdlər ilə azərbaycanlılar arasında yaratdıqları düşmənçilikdən istifadə etmək məqsədi güdürdü. Məhz müsəlman kürdlərin Amasiya rayonuna köçməkdən imtina etmələrindən sonra onları cəzalandırmaq üçün 1983-cü ildə Ermənistan hökuməti Ararat vadisində qoyunçuluğun qadağan edilməsi barədə qərar qəbul etmişdi.

(Ardı var)

Nazim MUSTAFA
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanasının şöbə müdiri, tarix üzrə fəlsəfə doktoru

Füzulinin "Kürd dilində şeirləri gün üzünə çıxdı"

Füzulinin Kürd dilində şeirləri gün üzünə çıxarıldı. İtkin şeirlər, şair Səlim Temo tərəfindən latin əlifbasına çevrildi.

Cemal Süreya, ömrü yetmə, Füzulinin "Beng ü Bâde" sini günümüzün türkcəsinə çevirecekti. "Bu uzun şeir kürdlərin və türklərin qardaşlıq simvolu olacaq" demiş, Füzulinin "qardaşlığın" simvolu saymışdı.

Yaxşı amma səbəb başqa bir şair deyil də o? Bir çox kitab və məqalədə Füzulinin kürd olduğu və "işdə bunlar" deyilib göstərilməsə də Kürtçe şeirlər yazdığı bildirilir. Görəsən Cemal Süreya bunu bilir idimi? Köhnə ədəbiyyata vaqif bir şair olaraq bu şeirləri görmüş idimi?

Füzuli kimi böyük bir şairi sahiblənmək, bunun maddi təməli olmasa belə mənalıdır əlbəttə. Ancaq pəspayə bir irqçiliklə dolu Türkolojide tarixi, kürdlər və Kürdçeyə dair hər şeyi örtməklə marufken "şayie" ni səbəb ciddiyyə almayaq? Ehtiyat şərti ilə təbii. İki şeydən söz edəcəyəm, ehtiyata nümunə olsun:

1. İllərcə Nefî'nin Kurdish şeirləri olduğu deyildi. Bunu söyləyənlər arasında bir zamanların prezidentiyyə namizəd, indilərdə MHP millət vekili olan Ekmələddin İhsanoğlu da var.

(http://www.dha.com.tr/kurtce-egitime-taraftarim_725057.html)

Sonra Cənubi Kürdistanlı çalışqan bir alim olan Tehsîn İbrahim doski bir nüsxə tapdı və nümayiş etdi. Bu mətn, bilinən Nefî'ye deyil, türk, fars, Goranî və Soranî şeirlər yazan Nefai'ye aid idi. Bilinməyən bir ad idi. Çox da yaxşı oldu. Bir roman üçün bir fikir: 1960-cı illərdə "nə kürd, nə də Kürtçe vardır" demək məcburiyyətində qalıb köhnə Türk ədəbiyyatında həkimə edən Siverekli bir gənc, zamanın əlyazmaları kitabxanasında nəfi sandığı Nefai'nin mətnini görür. Qorxudan sapsarı kəsilir. Texnoloji bir vasitə də yox ki kopyala! Həm kopyalasa dövlətdən necə saxlayacaq? Bizim gənc kitabxanadan yorğun dizlərlə çıxar. Bir gün, siyasi bir Kürdə Nefî'nin Kurdish şeirlərini gördüyünü söyləyir və şayie yayılır! Bu, təbii, Nefî'nin Kurdish şeirlərinin olmadığı mənasını verməz.

Dövlət tərəfindən gizlədilmiş əlyazmaları

2. Ankaradakı Milli kitabxanada bir Melanın Cizirî divanı vardır amma qapağı Füzulinin "Leyli vü Mecnûn" udur! Başqa bir roman üçün başqa bir fikir: (Bəlkə də) Kürtçenin qadağan edildiyi dövrün Milli Təhsil nazirlərindən olan Bedirxanî mənşəli Hüseyn Vasif Çinar, bütün əlyazmaları dövlət tərəfindən toplanarkən, əlindəki divanı gizlətmə gərəyi duydu, yox edilməsinə içi əl vermədi. Onu "Leyli vü Mecnûn" un qapağının içinə saxlayıb təslim etdi. Həm bu nüsxə elə belə bir nüsxə deyil. Teyar Paşa Amedî'nin bilinən tək nümunəsi olan öz xətti (Söz mövzusu kitabxananın amr nüsxəni tapıb yakmasınlar dərhal, bir kopyasını çoxdan aldım!). Bəlkə biri o mətni gördü, Füzulinin Kurdish şeirlər yazdığını sandı!

AZERİCE, KÜRTÇE qohumluğu

1483'te doğan Füzulinin Azeri, bu səbəbdən Türk sayan bir çox mətn söz mövzusu. Bir neçə şey atlandı amma. İnanın bir dil olan köhnə Azerice ilə Kurdish arasında möhkəm bir əlaqə var, qohum dillər. Həm "əz" həm "min" vardır bu iki dildə. O "əz" çevrilib "öz" olur, dil bir assimilyasiya reallaşar. "Azer" (atəş) isə Kürtçə içində "adir-ağır" (Zazakî-Kurmancî) halında yaşayır ya da əksinə. İki cəmiyyət qohumdur, amma Azerice assimilyasiya nəticəsində artıq "Türki" bir dildir. Bu səbəbdən Füzulinin Azeri də olsa Kürd də olsa Kurdish bilməsi və yazması çaşıdırıcı deyil. Sahə ilə əlaqədar bütün qaynaqlarda onun Ərəb, Fars və Türkçə şeirlər yazdığı ifadə edilir. Yaxşı ya Kurdish?

Kürd ədəbiyyatının yazılı tarixiylə əlaqədar işlərdə ümumiyyətlə 9. əsr və sonrasın-

dan qalan Goranî mətnlərdən söz edilir. Bu mətnlər 19. əsrdə ya yazıya keçirilmiş ya da köhnə səhifələr "dəftər / tezkire" şəklində tarix Hərçənd daha köhnə tarixli "Kəşkül / tezkire" lər də var; Anwar Sultanının 1998-ci ildə Londonda nümayiş, A. M. Mardoukhi'nin (1739-1797) "Kəşkül Şi'r-i Goranî Kurdî / Anthology of Gorani Kurdish Poetry" si kimi.

Sözü edilən şeirlərin dərhal hamısı "xalq

şeiir" tərzindədir. Amma "klassik / divan" ədəbiyyatı baxımından baxıldığında bilinən ən köhnə mətn, Kamal Fuad'ın 1970-ci il tarixli "Kurdische Handschriften" kitabında ifadə etdiyinə görə 14. əsrdə Mele pərişan tərəfindən yazılmış sofist bir mesnevinin. Ancaq Kurmancî klassik şeiir üçün bildiyimiz ən köhnə ad, Elî Herîrî'dir.

İT MİŞ DİVANİ

Şərəf-Xan, 1597-ci il tarixli "Şerefname" sində Mîr Yaqub Zerqî'nin də bir Kürtçə divanının olduğunu söyləyir. Hələ də bulunabilmiş bir divan deyil bu. Amma Herir və Zerqî'nin 1500-cü illərdə yaşadığını qəbul etsək Füzuli ilə yaşadıqlarını görməmiş lazımlı olacaq. Hətta əgər aşağıda köçürdüyünüz qaynaqlar və Kürtçə beytlər doğru isə, bəlkə də Füzulinin klassik Kurmancî şeiirinin -şimdilik- bilinən ən köhnə adı saymağımız lazımlı olacaq!

Əlbəttə Füzuli Kurdish yazıbsa belə bu onun kürd olduğu mənasını verməz. Burada Füzulinin Kürtlüğünü sübut çalışmıram onsuz da. Diqqətimi daha çox çəkən şey, Türkolojide qalıq adlarının Füzulinin kürd olmadığını səhifələrlə anlatmalarıdır. Bu məni kuşkulandırıyor işdə. Bunlar bir şey saxlayırlar!

Türkcənin içindən gəlib Kurdish şeirlər yazan bir yarım addan söz edə bilərlər ki buçuğu Gelibolulu Əlinin (1541-1600). 10 dildə yazdığı bir mülemmasında Kurdish (Kurmancî) bir sətir də vardır: "Kürd olan vəlvələ ilə bunu iradə eylər / Dekojim te tu Bizansın dirüvê min tu biyar." Bir və tək ad isə İbrahim Xəlil Soğukoğlu'dur (1901-1952). Divanında 6 dənə Kurdish şeiir vardır amma özü şairdən çox kəşfiyyət agenti olaraq bilinər. Çox qarışıq olan bu məsələyə heç girməyin. Konsentrə imanlı köşə yazarlarından bəziləri Rojava'da məsələ murat etdikləri çərçivədən çıxınca daha əvvəl sınılanmış və işə yaramış "Soğukoğlu modeli" ni təklif etdilər bir ara deməklə kifayətlənək!

Kürd şair ÜÇÜN Füzuli MÜSTESNASI

Klassik dövrdə Osmanlı / Türk və kürd şairləri bir-birlərini şairdən saymazlar çox; nazireydi, təhmisti yazmazlar. Amma Kürd şairləri üçün Füzuli müstəsna. Məsələn Pertew Begê Hekarî'nin (1777-1841) bir şeiiri, birbaşa Füzulinin bir şeiirinin tərcüməsidir. Abdurrahman Adak'ın bir yazısındaki diqqətlə ilk beyit baxaq: "Menyu tək heç kim zâr ü pərişan olmasun yâ Rəb / Əsir-i dər-d-i ışk u dağ-ı hicrân olmasun yâ Rəb" (Füzuli). "Weki min qət kəsək jar ü pərişan hər nebit ya Rəb / Əsir ü dər-d (i) darê daxê hicran hər nebit ya Rəb" (Pertew Beg). O halda kürd şairlərinin ona istiqamətli əlaqəsi yalnız şairliyinə mi? Üstəlik Pertew Beg sünni, Füzuli isə şeiir.

Bilməm bilirsinizmi, İranın Şimali Xorasan əyalətində 2 milyona yaxın kürd Şiə-şeiir bir əhali var. Böyük əksəriyyəti Malatya, Sivas, Dersim, Ərzurum, Ahlat və s. mənşəlidir. Uzun məsələ bu da, yaxında çıxacaq "Xorasan Kürdləri: Tarix-Ədəbiyyat" kitabımızda geniş məlumatlar olacaq. Hələ-

lik bu qədərini söyləyim: Bu cəmiyyətin Kelimullah Tewahodî Kanîmal adlı bir mədəni lideri var. Kürdlərin 16. və 17. əsrdə xatırlanan bölgələrdən Xorasanə göçertilməsini 6 cildlik kitabında ev ev, tayfa tayfa izah edər. Onun Kanîmal kəndindəki bir cür diyarşünaslıq muzeyi olan evinin astanasında üz sürmək üçün getdiyimizdə bir kitabını hədiyyə etmişdi ki bizi təkrar Füzuli bəhsində qaytaracaq məlumatları işdə oradan köçürəcəyəm.

Füzulinin YOX EDİLƏN ŞİİRLƏRİ

Yazarın "Hezar və Yek Şəb, Kurmancî, Xorasan, Fəlsəfə-i Şi'r və musiqi-i Kurmancî" adlı Fars kitabında söz mövzusu əyalətin paytaxtı Bocnürd'a bağlı Əliabad kəndində, Elî rehmət Qurdanlı'nun tapdığı bir əlyazmasından söz edilir (Elî böyük qardaş, əyalətin əhali müdiri icra edən qiymətli bir mədəniyyət insanıdır eyni zamanda). Kanîmal, Füzulinin də Ehmedê Xanî və Horasanlı böyük şair Cəfər Quli Zengeli kimi dörd dildə şeirlər yazdığını bildirir. Ona görə Füzulinin Kurdish şeirləri yox edilmişdir. Eyni şəkildə bir çox ədəbiyyat tarixçisi onun Kürtlüğünü anmaz. Ancaq A. E. Krimsky, onun Azərbaycandakı bir kürd tayfasına mənsub olduğunu yazmaqdadır. Kanîmal, Baba Merdox'un da bənzər məlumatlar köçürdüyünü edir.

Yazara görə əlinə keçən nüsxə, dəfələrlə növ surəti (əllə yazaraq kopyalama) edilməsindən qaynaqlı olaraq oxunmaz hala gəlmişdir. Söz mövzusu nüsxə Fransız qələmi və qara mürekkəblə yazılmışdır. 489 beyitdən ibarətdir. Bunların 320'si Türkçə, 162'si Kürtçədə (Kurmancî). Yazar geri qalan 7 beytin hansı dildə yazıldığını ifadə etmir. Bütün başlıqların Fars olduğu nüsxənin ilk 160 beytinin 149'u Kürtçə, 11-i isə Türkçədir. Yazara görə bu vəziyyət, nüsxənin ilk halında daha çox Kurdish beyitdən söz etməyi mümkün edər. Çünki Kürtçədəki fərqli səkkiz hərfi bilməyən müstəsihler (nüsxəni yenidən yazanlar), çətin gəldiyi üçün Kürtçeyi görməməzlikdən gəlib Fars və Türkçə beytləri kopyalamışlardır. Hər nə qədər güclü bir iddia olmasa da belə deyir yazar.

Gələk Kurdish beyit. Bu Kurdish beyit baxıldığında Kurmanciyə Behdîni ağzına yaxın olduqları görülür. Xorasan Kürtçesinde yaxşıca kompleksləşən ergativite və çatılmaş ayrı-seçkiliyi diqqəti çəker. Bu vəziyyət, onun Xorasan Kurmancisine tərcümə olmadığını göstərir böyük ölçüdə. Ancaq "gep" (danışma) və "se / sa" (üçün, kimi, səbəbiylə) sözləri onun Xorasan Kurmancisine "tərcümə" ola biləcəyini düşündürür.

Digər bir diqqət isə, Kanîmal'ın nüsxəni matbu həflərə köçürərkən soranım uyğunlaşdırılmış Ərəb əlifbası ilə yazması və bəzi ifadələri Xorasan ağzına yaxınlaşdırmasıdır. Məsələn "li" əlavəsi "lə" olur, "ji" isə "je" olur. Söz mövzusu mətn bir Türkçə-Kürtçə Leyla ilə Məcnun mesnevisidir. Aşağıda bir hissəsini Latin əlifbasına çevirirəm. Bəzi hissələrdə Kürtçə və Türkçə beytlər art arda gəlməkdədir.

Fars başlıqları isə eklemiyorum (Mətnin fars üçün yardımlarını əsirgəməyən Siyaveş Azəri və Adnan Oktay'a çox təşəkkür edirəm).

Bu beytlər, söz mövzusu kitabın 153 və 154. səhifələrindən alınmışdır. Ayrıca bura aldığımız beyit biri Türkiyədə basılan bir nüsxədə belə görünür: "Əlbəttə bir od ki düşdi cəna / Axır dutuşup çəker zəbanə." Geri qalan beytlər isə bu nizamda deyil, amma Türkiyə nüsxəsində də "nüsxə fərqləri" yla var; nömrələrini göstərdim. Kürtçesində isə bəzi vəzin problemləri var, bunun həllini də daha yaxşı bilənlərə buraxdım.

Yəni bu şair qətiliklə Füzuli. Kurdish beytlər isə derkenarda deyil, mətnin içində. Bu, Kürtçə beytləri yazanın da Füzuli

olduğuna dair güclü bir dəlil. Bütün bunlara qarşı müəyyən bir ehtiyat şərti ilə bu mətnlərin görülməsi və müzakirəsini arzuluyorum. Bəlkə bir gün biri yenidən "Beng ü Bâde" ni xatırlamaq istər, iqtidara boyun eymemiş böyük Füzulinin əks-sədasi hər iki dildə yenidən yankılanır, hər kəs öz azadlığını yaşar və Adnan Oktay deyimiylə "Füzulinin Kurdish şeiir gözəliylə vüsət reallaşar."

Füzulinin Kürtçə-Türkçə Leyli ü Mec-

nunun əlyazmasının səhifəsi.

Füzulinin KÜRTÇE - TÜRKÇE Leyli Vİ

Mecnun'dan beyitlerini nümunələr

Əllah tu bike le min şefequet

Ez Bike göftar wî rewayet

Leyli ku le me kiteb güzər kir

Eşqin HEWES le wê ... şerer

(oxuna bilmir)

Ew herdu le hev kirin Nizar

Yeki çû Qəmə, Yeki çû Zohre

Eşqin dilê wan le wan əsər kir

Duri fələkdən le wan xəbər kir

Elbetde bir od düşəndə cəna

Yanup dutuşup çəker zəbanə (869)

Dildən dilê düşdi bu fəsanə

Mərakeş oldi bu macərə cəhanə (643)

Bir saf qız oturdı biri oğlan

Cem 'oldi behiştdə Hür u GILMAN (560)

Qız nergiz-i məst ilə füsunsâz

Oğlanı satanların işvə vü Naz (562)

Ol qızlar içində bir pərişad

Qız ilə söhbət itdi Bünyad (564)

Qeys oni görüb həlak buldı

... (Oxuna bilmir) O gussa vü dər-dnak oldi (581)

FARSÇA Mövzu

Ew Ceren gepe dikir wekî TIR

Cem Leylinin xətt jinika pîr

Got: ew çi (münasib?) Li din ə

Siren derende çi Nir çi mî nə

Rûnişt-i li cəm degoft qizê

Golçere nigar-i pir təmiş

Me do do Bist ji felanî

Eşq li te buye nucewanî

Baqî te dəbinə, te dekojî

Xûynî te mîna piling dimijî

Wekî me negot li me weha kî

Dosta li me, duşmanan tu şa kî

Rehmet li te bi, te qar rind kir

Fərhad ü Şirin karê te nekir

Baqî te dəbinə Çünki naga

Serê te debirî (ew) bê şəkwa

Tu ar (û?) Namus xe nizanî

Tu be qıçı î û nə xizan î

Bişi qədəmləri xe tu, mere der

Wəllah ku debi, cuda je te ser

(Se çi rəhm Naki li) dē xe ye pîr

Min xeyri te kəs tunine desgîr

Səlim Temo

gazeteduvar.com.tr

01 Dek 2016 (Son yeniləmə

02 Dek 2016 13:21)

Mesrûr Barzanî pêşwaziya Balyozê Kazaxistanê li Iraq û Urdinê kir

Îro Sêşema 12.12.2023 Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî

pêşwaziya Balyozê Kazaxistanê li Iraq û Urdinê Aidarbek Toumatov kir.

Balyozê Kazaxistanê dilxweşiya xwe ji bo serdana xwe û pêşkeftin û avedaniya Herêma Kurdistanê diyar kir.

Di wê hevdîtinê de danûstandin li ser berdewamiya peywendiyên navbera herdu aliyên taybet di warên weberhênan û lihevguhertina bazirganî de hatin kirin, di vî warî de amajê bi rolê berçav û bihêz ê rewendê Kurd li Kazaxistanê jî hat dan.

Berdevkê Pentagonê: Em ji bo bersivdayîna dudilî nabin

Berdevkê Pentagonê Patrick S. Ryder got, "Eger metirsî li ser hêzên me çêbibe em ji bo bersivdayîna dudilî nabin."

Berdevkê Wezareta Parastîna ya Amerîkayê (Pentagon) Patrick S. Ryder da zanîn ku li Îraqê erkê wan yê sereke têkoşîna bi DAIŞê re ye.

"Îraq hevkarê girîng a Amerîkayê ye" Patrick S. Ryder li ser pirsê Berpirsê Ofîsa Rûdawê ya Washingtonê Diyar Kurde ya di heqê êrişên dawiyê yên li Îraqê de got:

"Îraq hevkarê girîng a Amerîkayê ye. Hêzên me li wê derê hene û bi xwesteka Îraqê ji bo nehiştina DAIŞê li wir dimînin. Bala me li ser vê yekê ye.

Ji bo rûbirûbûna metirsiyan piştigiriya Îraqê ji bo me girîng e.

"Em ji bo bersivdayîna dudilî nabin" Dê pêwendî û hevahengiya me ya bi Îraqê re berdewam bike lê eger metirsî li ser hêzên me çêbibe em ji bo bersivdayîna dudilî nabin."

8ê Kanûna Pêşînê bi mûşekan êrişî Balyozxaneyê Amerîkayê hat kirin.

Berdevkê Balyozxaneyê Amerîkayê ya Bexdayê da zanîn, "Êriş milîsên Îranî nîşan dide ku li Îraqê bi awayekî azad tevdigerin."

Piştî vê êrişê Wezîrê Parastîna yê Amerîkayê Lloyd Austin bi rêya telefonê bi Serokwezîrê Îraqê Mihemed Şiya Sûdanî re axivî û destnîşan kir ku "Îraq ji parastina hêzên wan berpirsiyar e."

Li aliyê din, Berdevkê Pentagonê Patrick S. Ryder amajê bi hebûna van hêzan kir got, "Ev grûp dixwazin rewşa Rojhilata Navînê ji xwe re bikin firset."

"Em naxwazin DAIŞ careke din vegere" Patrick S. Ryder herwiha metirsiya vegera DAIŞê bi bîr anî û got:

"Em naxwazin DAIŞ careke din vegere. Ji bo ku ev yek rû nede em dê hem bi Îraqê hem jî bi aliyên din re ji nêzîk ve bixebitin."

Pentagonê serê vê mehê ragihand ku grûpên çekdar ên nêzîkî Îranê ji 17ê Çiriyê Pêşînê ve 78 caran êrişî hêzên Amerîkayê yên li Îraq û Sûriyeyê kiriye.

Civata Wezîran danûstandinan li ser çend pirsan dike

Îro (Çarşem, 13ê Berçileyê 2023ê) bi serperêştîya Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî û amadebûna Cîgirê Serokwezîrî Qubad Talebanî, Civata Wezîrên Herêma Kurdistanê dê civîna xwe ya asayî bike û dê danûstandinan li ser çend mijaran dike.

Fermangeha Medya û Zanyaran ragehand, pareka wê civînê dê girêdayî hêlsengandina rêkarên hawarhatina şaristanî û lêkolînên sedemên rûdana agirberbûnê ya avahiyê Îdareya Serbixwe ya Soranê, ku li 8ê vê mehê qewimî û bû sedema mirina 14 kesan û birîndarbûna çend kesên din.

Di pareka dî ya wê civînê de, biryara dawiyê li ser raporta Cîgirê Serokê Civata Wezîran bê dan ku girêdayî pirsê zêdebûna hejmara haletên tundûtîjiya dijî jinan û berçavkirina rasparde û çare-

seriyan bû. Ew raport di civîna pêştir a Civata Wezîran de hatibû berçavkirin lê biryardan li ser wê raportê ji bo vê heftiyê hat paşxistin.

Para dawiyê ya wê civînê dê li ser danûstandinên raporteka Wezîrê Karebayê yê Herêma Kur-

distanê be, ku li ser rewşa karbeayê û arêşeya vemirindina giştî ya sîstema karebayê û bizava wezaretê ji bo zêdekirina berhe-manî û veğerandina karebayê ye.

Her girêdayî wê pirsê, danûstandinê dê li ser bernamaya Prepaid û bihayê wê jî bîn kirin.

Pêşnûmeya agirbestê ya ji bo Xezzeyê hat qebûl kirin

Lijneya Giştî ya Neteweyên Yekbûyî (NY) pêşnûmeya biryara ku Misirê ji bo agirbesta Însanî ya lezgîn li Xezzeyê dabû, bi 153 dangan li hemberî 10 dengên "na" qebûl kir.

Pêşnûmeya biryarnamê ya ku ji aliyê Misirê ve hat pêşkêşkirin û bi qasî 100 welatên ku Tîrkiye jî di nav de ye, di Civîna Rewşa Awarte ya Taybet a Filistinê ya Lijneya Giştî ya Neteweyên Yekbûyî ya ku ji 193 endaman pêk tê bi 153 dangan li hemberî 23 dengên "bêlayan" û 10 dengên "na" hat qebûl kirin. Welatên ku dengê "Na" dane Avusturya, Çekya, Guatemala, Îsraîl, Lîberya, Mikronezya, Nauru, Papua Gîneya Nû, Paraguay û Amerîka bûn.

Di biryarê de behsa Peymana Neteweyên Yekbûyî û hemû biryarên ku ji aliyê Lijneya Giştî ya Neteweyên Yekbûyî û Konseyê Ewlekariyê ya derbarê Filistinê de hatine qebûl kirin hat kirin.

Di biryarê de amajê bi nameya Sekreterê Giştî yê Neteweyên Yekbûyî Antonio Guterres ku ji xala 99an a Peymana Neteweyên Yekbûyî re şandibû û nameya

Komiserê Giştî yê Ajansa Alîkarî û Xebatê ya Neteweyên Yekbûyî Philippe Lazzarini ji Lijneya Giştî re şandibû hat kirin. Penaberên Filistinî yên li Rojhilata Nêzîk (UNRWA) bal kişand ser rewşa Însanî ya xedar a li Şerîda Xezzeyê û mexdûriyeta gelê Filistinî û hat destnîşankirin, divê hemû saziyên sivil bîn parastin.

Di biryarê de banga agirbestê mirovî ya lezgîn hat kirin û bang li hemû aliyên hat kirin ku erkên xwe yên li gorî yasayên

navneteweyî bi cih bînin, bi taybetî di warê parastina sivilan de.

Di biryarê de daxwaza serbestberdana bilez û bê şert û merc hemû girtiyan û gihîştina alîkariyên mirovî kir.

Tezkereya daxwaza agirbesta Însanî ya li Xezzeyê di 27ê cotmehê de li Lijneya Giştî ya Neteweyên Yekbûyî bi 121 dangan hatibû qebûl kirin. Hêjayî balkişandinê bû ku hejmara welatên ku ji bo biryara heyî dengê erê dan derket 153yan.

Civata Wezîran danûstandinan li ser çend pirsan dike

Îro (Çarşem, 13ê Berçileyê 2023ê) bi serperêştîya Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî û amadebûna Cîgirê Serokwezîrî Qubad Talebanî, Civata Wezîrên Herêma Kurdistanê dê civîna xwe ya asayî bike û dê danûstandinan li ser çend mijaran dike.

Fermangeha Medya û Zanyaran

ragehand, pareka wê civînê dê girêdayî hêlsengandina rêkarên hawarhatina şaristanî û lêkolînên sedemên rûdana agirberbûnê ya avahiyê Îdareya Serbixwe ya Soranê, ku li 8ê vê mehê qewimî û bû sedema mirina 14 kesan û birîndarbûna çend kesên din.

Di pareka dî ya wê civînê de, bir-

yara dawiyê li ser raporta Cîgirê Serokê Civata Wezîran bê dan ku girêdayî pirsê zêdebûna hejmara haletên tundûtîjiya dijî jinan û berçavkirina rasparde û çareseriyan bû. Ew raport di civîna pêştir a Civata Wezîran de hatibû berçavkirin lê biryardan li ser wê raportê ji bo vê heftiyê hat paşxistin.

Para dawiyê ya wê civînê dê li ser danûstandinên raporteka Wezîrê Karebayê yê Herêma Kurdistanê be, ku li ser rewşa karbeayê û arêşeya vemirindina giştî ya sîstema karebayê û bizava wezaretê ji bo zêdekirina berhe-manî û veğerandina karebayê ye.

Her girêdayî wê pirsê, danûstandinê dê li ser bernamaya Prepaid û bihayê wê jî bîn kirin.

Encûmena Wezîran a Iraqê bûdceya hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê terxan kir

Encûmena Wezîrên Iraqê a bir-xerckirin. Encûmena Wezîran a Iraqê her-

hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê were terxankirin.

Encûmena Wezîran a Iraqê îro 12ê Berçile bi serokatiya Mihemed Şiya Sûdanî civiya û biryar da, 43 milyar û 769 milyon û 149 hezar dînar ji bûdceya Komîsyona Serbixwe ya Hilbijartinan, ji bo hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê were

wiha desthilat da Serokê Komîsyona Serbixwe ya Hilbijartinan, ji bo ku serperîştîya karên hilbijartinên Parlamentoya Herêma Kurdistanê bike.

Herwiha cudahiya 25 milyar 460 milyon 851 hezar dînar ji rezerva awarte ya bûdceya diyarkirî bo Herêma Kurdistanê, li ser bûdceya

Komîsyona Bilind a Serbixwe ya Hilbijartinan a sala 2023an, ji bo hilbijartina Parlamentoya Herêma Kurdistanê tê zêdekirin.

Encumena Wezîran a Iraqê birê 5 milyar û 562 milyon û 149 hezar ji aliyê Wezareta Darayî ve ji Herêma Kurdistanê re hatine veqetandin, ji bo çareserkirina pirs-girêkên hişkesalî û lehiyan Herêma Kurdistanê.

Berdevkê Hikûmeta Herêma Kurdistanê Dilşad Şehab roja 3ê Tebaxa borî ragihandibû, Serokatiya Herêma Kurdistanê bi biryarnamê roja 25ê Sibata 2024an wek roja hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê ragihandiye.

Komîsyona Bilind a Hilbijartinan a Iraqê serperîştîya hilbijartinên bê yê Parlamentoya Kurdistanê dike û 22ê Mijdara dema Komîsyona Bilind a Hilbijartinan bo 6 mehan dirêj kir, ji bo ku bikaribe hilbijartinên encumenên parêzgehan û hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê lidar bixe.

Mesrûr Barzanî piştevaniya Hikûmeta Kurdistanê bo mafên pêkhatayan tekez dike

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî tekezî li ser piştevaniya tem a Hikûmeta

Herêma Kurdistanê bo mafên pêkhateyên Kurdistanê kir. Serokwezîr Mesrûr Barzanî di vê derbarê de, nameyek ji her yek ji Serokê Encûmena Bilind a Dadweriyê Fayeq Zêdan, Nûnera Taybet a Sekreterê Giştî yê Neteweyên Yekgirtî li Iraqê Jeanine Plasschaert û Serokê Encûmena Komîsyarên a Komîsyona Bilind a Serbixwe ya Hilbijartinan Omer Ehmed Mihemed re şand û tê de nîgeranî û nerazîbûna xwe li hember hewlên guhertin û destkarîkirina kursî û mafên pêkhateyên Kurdistanê nîşan da û daxwaz kir ku rê li van hewldanan bê girtin û mafên pêkhatayan neyên guhertin û parastî bin.

Hevdîtina Dem Partî û CHP: Pêwîstî zêdetir bi diyalogê heye

Di hevdîtina Dem Partî û CHP'ê de peyama, "Pêwîstiya me zêdetir Tulay Hatimogullari û Tüncer Bakirhan re hevdîtin pêk anîn. Piştî

bi danûstandin û diyalogê heye" hat dayîn.

Li Navenda Giştî ya Partiya Wekhevî û Demokrasiyê ya Gelan (DEM Partî) Serokê Giştî yê Partiya Komarê ya Gel (CHP) Ozgur Ozel û Hevserokên Giştî yê DEM Partiyê

ziman: Muxalefet û partiyên siyasî pirs-girêkan bi diyalog û muzakereyê çareser dikin. Di vê heyamê de ku em rastî gelek pirs-girêkan tîn, pêwîstiya aliyên muxalefetê zêdetir bi danûstandin û diyalogê heye. Hêvîdar im di rojên pêş de aliyên siyasî yê Tirkîyê li ser berfirekirina proseya diyalog û danûstandinan berdewam bin. Em xêrhatina wan dikin."

ziman: Muxalefet û partiyên siyasî pirs-girêkan bi diyalog û muzakereyê çareser dikin. Di vê heyamê de ku em rastî gelek pirs-girêkan tîn, pêwîstiya aliyên muxalefetê zêdetir bi danûstandin û diyalogê heye. Hêvîdar im di rojên pêş de aliyên siyasî yê Tirkîyê li ser berfirekirina proseya diyalog û danûstandinan berdewam bin. Em xêrhatina wan dikin."

'WÊ HEVDÎTINÊN ME BIDOMIN'

Ozel jî diyar kir ku wê hevdîtinên wan bidomin û got: "Em wisa difikirin ku ev diyalog, ev hevdîtin dê bi kêrî demokrasiya Tirkîyê bîn. Ez careke din li ser navê Partiya Komarê yê Gel spasiya hemû siyasetmedarên ku li Navenda Giştî ya DEM Partiyê em pêşwazî kirin, dikim." Piştî Ozel Hatimogullari axivî. Hatimogullariyê jî anî ziman ku di hevdîtinê de li ser krîza demokrasiyê axivîne.

PKK destûra partiyê li ser Rojavayê Kurdistanê disepîne û bi yek peyv jî navê Kurdistanê nayne

PKK destûra partiyê li ser Rojavayê Kurdistanê disepîne û bi yek peyv jî navê Kurdistanê naynePartiya Karkerên Kurdistanê (PKK) destûra partiyê li ser Rojavayê Kurdistanê

seband, lê di wê destûrê de bi yek peyvê jî navê Kurdistanê nayne. Çavdêr jî dibêjin ev jî belgeyekî dine ku PKK Kurdistanê nasnake.

Duh PKKê li Rojavayê Kurdistanê destûra partiyê ya ji 134 madeyan pêktê belav kir, ji bo wê jî gelek bertekên cuda çêbûn. Bi taybet jî ji ber ji ber destûra PKKê di ti proseyekî ofîsên destûrî yê li gor zanista siyasî re derbas nebûye di dana desteyekî giştî di nav civakê bo nivîsandina reşnivîsa destûrê û piştî wer-girtina tîbiniyên xelkê û derveyî wê jî rapirsî kirina li ser destûrê nebûye. Ango PKKê bixwe destûr nivîsandiye û li ser xelkê sebandiye û bangeşeya wê yekê jî dike ku xwedê girawî encûmenekî yasadananê destûr nivîsandiye, navê wê jî danîne destûr Herêma Bakur û Rojhilatê Sûriyê.

Vê derbarê de endamê Encûmena Niştîmaniya Kurd li Sûriyê (ENKS) Cîdan ragehand, ew destûra ji bo Rojavayê Kurdistanê tê behs kirin, destûra PKKê ye û rêyên yasayî re derbas nebûye, tenê destûreke PKKê ya ji bo kantonên Rojavayê Kurdistanê daniye û ragehand: "Ev mijar tenê ji bo mijûlkirina kesên xwe ye ku bi salane mijarekî waha ji bo wan dibînin. Ev çend mehe behsê dikin, di rastiye de ew destûr ne ji bo kurdane ne ji bo Sûriyê ye, tenê destûra PKKê ye bo Rojavayê Kurdistanê û ne ti tiştêkî din e. Îspat jî dike ku PKK Kurdistanê nas nake."

Şandeke YNKê serdana partiyên Kurdistanê dike

Şanda Yekîtiya Niştîmanî ya Kurdistanê bi serokatiya Derbaz Kosret Resûl li Hewlêrê wê sardana hinek aliyên siyasî bike.

Li gor zanyariyên PUKMEDIAYê, şanda han dê serdana Partiya Komunîst a Kurdistanê, Partiya Zehmetkêşên Kurdistanê, Partiya kirêkeran û rencderanî Kurdistanê û Partiya Parêzgarên Kurdistanê bike.

Di wê çarçoveyê de Şande bi serokatiya endamê mekteba Siyasî û Berpîrsê Mekteba Pêwendiyên Feysel Kerîm Xan, Rêbaz Bêrkotî û Salar Lala Serhed gihişte baregeha Partiya Komunîst a Kurdistanê û ji aliyê Kawa Mehmed ve hat pêşwazîkirin.

YNKê destê lihevkerinê dirêj kiriye Piştî civînê di daxuyaniyeke roj-namevanî de serpereştyarê şanda yekîtiyê Derbaz Kosret Resûl got: Me

piştî kongreya pêncem a YNKê ve destê xwe yê aşî û pêkvejiyan dirêj hemû aliyan kiriye û em dixwazin diyalogeke niştîmanî çêkin û xwe ji hemû îmkanên ku derbasî herêmê bibin amade bikin. Herwaha got: Em berdewamin li gel PDK û hemû aliyên din di pêwendiyê d, niha ji ber hilbijartinên encumenên parêzgehên Êraqê em mijûl in, lê helbet piştî hilbi-

jartinan dê civîn berdewam bin.

Got jî rewşa siyasî ya Kurdistanê û herêmê hestiyar e. Em weke YNK'ê dixwazin hemû hêz û alî li ser çawaniya rûbirûbûna wan kêşeyên li pêşiya Herêma Kurdistanê xwedî nêrîneke hevbeş bin. Derbarê hilbijartinan jî Derbaz got: Xwebextane duh parlamentoya Êraqê bûdceya pêwîst ji bo hilbijartinan terxan kir.

Kurdistan | Ji bo 18ê Kanûnê betlaneya fermî hate ragihandin

Li Herêma Kurdistanê ji ber hilibjartinên encûmena parêzgehên Iraqê ku li navçeyên

Kurdistanê jî 18ê Kanûnê hilibjartin tê kirin, betlaneya fermî hate ragihandin.

Li gorî biryarê dê li sînorên Herêma Kurdistanê hemû dam û dezgehên fermî 18ê Kanûnê di betlanê de bin û 19ê mehê jî des bi karên xwe yên asayî bikin.

Hate ragihandin ku biryar li ser pêşniyara Serokwezîr Mesrûr Barzanî hatiye wergirtin.

Hêjayî gotinê ye, li Kerkûk, Mûsil (Nîno-va) û hemû parêzgehên Iraqê 18ê kanûnê hilibjartinên encûmenên parêzgehan tene kirin ku li Kerkûkê piştî 18 sala ji sala 2005an cara yekem e hilibjartin tê kirin.

Riha: Cendirmeyan dîsa midaxeleyî karkerên Ozak Tekstîlê kir: Zêdetirî 110 kesan hatin desteserkirin

Cendirmeyan di 15emîn roja çalakiya karkerên Ozak Tekstîlê de midaxeleya çalakiyê kir û zêdetirî 110 karkeran desteser kirin.

Karkerên Ozak Tekstîlê ku 15 roj in ji ber guvaş û gefên xwediyê kar û sendîkaya ku jê îstifa kirine Oz-Îplikê, di çalakiyê de ne.

Karkeran xwest li ber deriyê kargehê çalakiya xwe bikin lê cendirmeyan nehişt ku bikevin hundirê kargehê.

Karkeran piştî midaxeleyê biryar da ku li Qada Rabiayê bicivin lê di navbera wan û hêzên ewlehiyê de alozî derket.

Cendirmeyên ku 6ê mehê bi copan û gaza rondikrêjê êrişî karkeran kiribû û 22 karker û rêveberên Sendîkaya BÎRTEKSENê desteser kiribûn, îro jî bi heman awayî zêdetirî 110 karkerên din desteser kirin.

Nûçegihanê Rûdawê Abdulsalam Akinci ji Rihayê ragihand ku di navbera Parlamentera EMEPê ya Dîlokê Sevda Karaca Demîr û hêzên ewlehiyê de alozî derket.

Karker dibêjin heta daxwazên wan neyên bicihkirin ew dê çalakiya xwe berdewam bikin.

Amerîkayê li ser êrişên li Hewlêrê daxuyanî da

Wezareta Karên Derve ya Amerîkayê da zanîn ku êrişên li Hewlêrê "Nayên qebûlîkirin û divê rawestin.

Derdora Balafirgeha Navneteweyî ya Hewlêrê ya ku Hêzên Hevpeymaniya Navneteweyî nêzîkî wê bi cih bûne 8ê vê mehê rastî êrişa bi dronan hatibû.

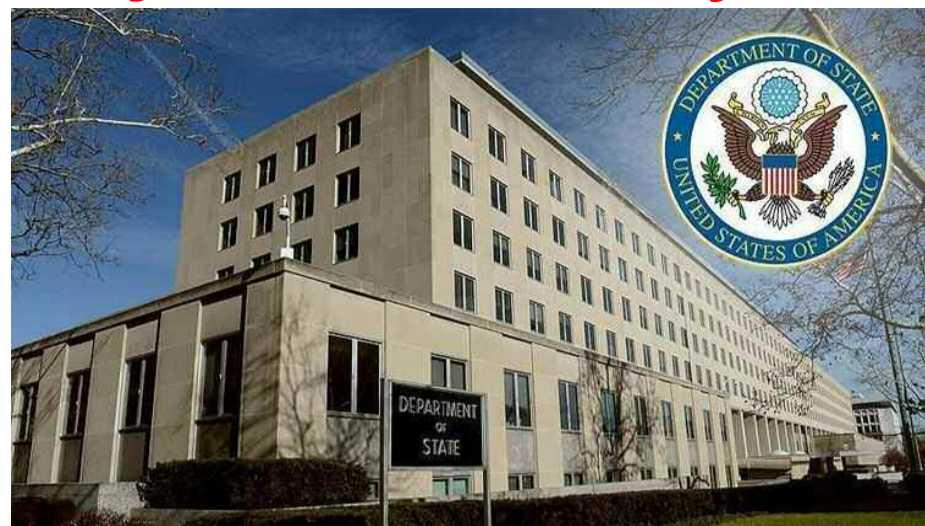
Berpîrsê Ofîsa Rûdawê ya Washingtonê Diyar Kurde ev êriş bi rêya maîlê ji Wezareta Karên Derve ya Amerîkayê pirsî.

Wezareta di bersiva xwe de got, "Mîlîsên Îraqî êrişî aramiya Îraqê, xelkê me û hevkarên me yên li herêmê dikin.

Serokwezîrê Îraqê Mihemed Şiya Sûdanî da zanîn ku ev êriş 'Nayên qebûlîkirin' û ew wekî 'karên terorîstî' bi nav kirin. Em jî xwediyê heman nêrînê ne."

"Em li hêviya Hikûmeta Îraqê ne" Wezareta Karên Derve ya Amerîkayê amaje pê kir ku ew li benda sekinandina êrişan in û pê de çû:

"Em li hêviyê nê ku Hikûmeta Îraqê ji bo rawestandina van êrişan

gavên pêwîst biavêje.

Nabe ku destûr were dayîn grûpên bi piştgiyariya Îranê li Îraqa ku xwediyê serweriya xwe ye wekî dilê xwe tevbigerin."

Çi bûbû?

Şeva 8ê vê mehê li nêzîkî komelgeha Sê Bîranê ya Hewlêrê 4 dron ketin xwarê û dronek jê ji aliyê sîstema parastina asmanî ve hat xistin.

Nûçegihanê Rûdawê Mistefa Goran ragihandibû 4 dron li nêzîkî komelgeha Sê Bîranê ya Hewlêrê

ketine xwarê.

Herwiha drona pêncan a ku ber bi Balafirgeha Hewlêrê ve diçû ji aliyê sîstema parastina asmanî ya Hêzên Hevpeymaniyê ve hat xistin.

Şênîyên Sê Bîranê diyar kir ku dema dron ketine xwarê wan dengên teqînên xurt bihîstine.

Welatîyên Sê Bîranê ji Rûdawê re got, di encama teqînê de camên malên wan şikestine.

Dije Terora Kurdistanê jî li ser êrişa dronî daxuyaniyek da û amaje pê kir ku ti ziyarên canî çênebûne.

109 Sal di ser darvekirina rêber û serokê gelê Kurdistanê Şêx Abdulsalam Barzanî re derbas bûn

Partiya Welatparêzên Kurdistanê (PWK) bi peyamekê Şêx Abdulsalam Barzanî bibîr anî û ragihand, "Şêx Abdulsalam Barzanî, bi damezrandina reformên ji heft xalan pêk hatî, bingehê edalata civakî, bingehê parastina jîngehê, bingehê yekgirtina hemû pêkhatiyên Kurdistanê danîye."

Peyama Buroya Ragehandinê ya PWK:

Em Şêx Abdulsalam Barzanî Birêzdarî Bibîr tînin

Şêx Abdulsalam Barzanî 109 sal berê, di roja 14ê çileyayê pêşîn ya 1914an de li Mûsilê ji aliyê Dewleta Osmanî ve hate darve kirin.

Şêx Abdulsalam Barzanî, kurê Şêx Mehmûd e û birayê mezin yê Şêx Ehmed, Mûhamed Siddiq Babo û Mele Mistefa Barzanîyê nemir e.

Şêx Abdulsalam Barzanî di sala 1868an de li Barzan ji dayik bûye.

Şêx Abdulsalam Barzanî, pêşmerge bû, herweha Serfermandarê Pêşmerge bû.

Şêx Abdulsalam Barzanî, serok û rêberekî milî, civakî, olî, niştîmanî bû. Şêx Abdulsalam Barzanî,

jîngehparêz û reformxwaz bû.

Şêx Abdulsalam Barzanî, bi damezrandina reformên ji heft xalan pêk hatî, bingehê edalata civakî, bingehê parastina jîngehê, bingehê yekgirtina hemû pêkhatiyên Kurdistanê danîye.

Şêx Abdulsalam Barzanî, rêberekî netewî, niştîmanî bû. Bername û daxwazên millî, niştîmanî yên gelê Kurdistanê pêşkêşî Dewleta Osmanî kir. Dewleta Osmanî ev daxwaz qebûl nekirin û bi vê jî nema, êrişî ser gelê Kurdistanê kir. Gelê Kurdistanê bi serokatîya Şêx Abdulsalam Barzanî serê xwe netewand, berxwedaneke meşrû û qehremanane pêk anî.

Di encama êrişên Dewleta Osmanî û berxwedana gelê Kurdistanê de, Dewleta Osmanî di roja 14ê çileyayê pêşîn ya 1914an de li Mûsilê li ber çavên Mele Mistefa Barzanîyê nemirê ku wê gavê 11 salî bû û li ber çavên gelê Kurd, rêberê netewî, niştîmanî, olî û civakî Şêx Abdulsalam Barzanî darve kir.

Belê Şêx Abdulsalam Barzanî hate darve kirin. Lê Şêx Abdulsalam

Barzanî serê xwe netewand. Ew alaya têkoşinê ya bi rûmet ya ku Şêx Abdulsalam Barzanî teslîmî gelê Kurd kir neket erdê, têkoşîna gelê me ranewestîya.

Têkoşîna gelê me bi Serokkomariya Pêşewa Qazî Mihemed, bi îlan kirina Komara Kurdistanê gihîştê asteke bilind. Alaya Kurdistanê ya Komara Kurdistanê li Mehabadê li Meydana Çarçirayê li ba da.

Ew alaya têkoşinê ya bi rûmet, ew alaya rengîn ya ku Pêşewa Qazî Mihemed teslîmî Mele Mistefa Barzanîyê nemir kir îro li Başûrê Kurdistanê, li ser Parlamentoya Dewleta Federe ya Herêma Kurdistanê li ba dibe.

Ew berxwedan û têkoşîn û serîhildana bi rûmet ya netewî û niştîmanî ya Şêx Abdulsalam Barzanî, îro li her çar perçeyên Kurdistanê jî di astên cuda cuda de ji aliyê gelê me ve berdewam e.

Em di 109emîn salvegera îdamkirina wî de, rêber û serokê gelê Kurdistanê Şêx Abdulsalam Barzanî bi rêzdarî bibîr tînin.

Ez û Kovan Xankî û 7 Pirs Li Dor Helbestvaniya Apo Osman Sebrî

Berî çend salan mamoste Kovan Xankî ji zankoya Duhokê çend pirs li dor helbestvaniya Apo Osman Sebrî ji min re şandin; helbestvaniya wî, kesayetiya wî û qehremaniya wî.. Min jî, ev bersiv lê vegerandin. Fermo xwendevanên ziman û toreyê Kurdî pirsên wî û bersivên min bixwînin.

1 - weke diyar ku Osman Sebrî berhemên kilasîk û nûjen jî hene; tu bi çi nerînê re ye, helbestvanek kilasîk e, yan nûjen e? Yan jî weke Cegerxwîn em bikin pir di navbera herdukan de?

Belê, wek ku ez û te serwextin, di jiyana Osman Sebrî de, bi tenê çend berhemên wî yê wêjeyî hatibûn çap kirin: Bahoz û Dêrdên Me/ 1956, vê paşiyê jî Bersiva Hoşeng/ 1977. Di sala 1981'ê de jî, rehmetî Hemreş Reşo, helbestên wî di dîwanekê de li Almaniya dane çap kirin.. Li gor xwendina min ji helbest û gotarên wî re û li gor ku helbesta kurdî a nûjen bi weşana kovara Hawarê û helbestên mîr Celadet, Dr. Kamîran Bedirxan û Qedrî Can destpêkiriye, ez Osman Sebrî di pey Qedrî Can re dibînim, ango berî Cegerxwîn. Ji ber ku Bahoza Osman Sebrî berî Kîme Ez! a Cegerxwîn çap û belav bûye.

Eger Cegerxwîn bi dîwana xwe Kîme Ez/ 1973, wek helbestvanekî nûjen hatibe nas kirin, Osman Sebrî berî wî bi gelekî, ji heyamê Hawarê ve wek helbestvanekî ku li ser şopa Qedrî Can dikulkulî, hatiye naskirin. Lê di baweriya min de herdu jî (Cegerxwîn û Osman Sebrî) ji kilasîkan e û pirek qewînî di navbera kevin û nû de. Ji ber ku pîraniya helbestên wan kilasîkî ne, bi tenê hin caran nûjen hunandine..

Eger Osman Sebrî di hunandina helbesta nûjen de berdewam kiriba, bêguman wê, ew mîrê helbesta kurdî a nûjen ba berî Qedrî Can.. Lê mixabin siyasetê ew di nav pêlên xwe de revand û wiha dîrî wêje û toreyê ket.. Dawî ez dikarim bibêjm ku hersê jî (Qedrî Can, Osman Sebrî û Cegerxwîn), di warê helbesta nûjen de şagirtên mîr Celadet û Dr. Kamîran Bedirxan in, ewên ku serwextî nûjeniya toreyê Eurofî bûn û wan şagirtên xwe bi wê nûjeniyê fêr kirin...

2 - Cudahiya (ferqa) apo Osman Sebrî bi helbestvanên din re diçi deye?

Di baweriya min de, cudahiya Osman Sebrî wek helbestvan ji helbestvanên din, di berdewamiya hunandina helbestê de ye. Osman Sebrî wek Cegerxwîn bi berdewamî ne nivîsand, siyasetê agir bi semyanê wî yê wêjeyî xist...!

Belê Cegerxwîn jî siyasî bû û her

wîha Qedrî Can jî û mamosteyên wan yê bingehîn mîr Celadet û Dr. Kamîran Bedirxan jî siyasî bûn, lê siyaseta ku Apo Osman dimeşand, ji ya gişan aktivtir bû û vê yekê ew di warê wêjeyî de lipaş hişt û her wiha ev yek cudahiye Apo ye ji helbestvanên din.. Cudahiya din; mêraniya Osman Sebrî ye. Wê mêraniyê ew di Felestîn, Urdu û Madegşkar re derxist.. Hevalên wî yê din man li Şamê û Cizîrê.. Cudahiyek din; Osman Sebrî divîbû berî helbestê xwe bigihîne welat (Kurdistanê)! Ango welat ji Apo re her tişt bû.. Ta ku wî navê Welat, li kurê xwe yê pêşîn kir û bang dikirê: Welato..

3 - Çima helbesta evîndarî (hezkirinê) li cem apo Osman pir kême?

Osman Sebrî mirovekî ciddî bû. Ew di xortaniya xwe de pêrgî gelek bobelatên seyir û bi xwîn hatibû; şoreşa şêx Seid û bidarvekirina mirovan li Amedê, şoreşa Agirî, kuştin, sirgûnî û talaniya şerqê ew his û hestê evîndariyê li nik wî qels û lawaz kiribû.. Mirov dikare bibêje ku kuştibû.. Vêca bi tenê welat ma bû evîna wî û wî welat di ser her tiştî re digirt.. Di baweriya min de ji ber vê yekê evîndarî li cem kême bibû.. Welat tev evîndariya wî jê dizî bû.. Tevî vê yekê jî helbestên evîndariyê hunandine, lê pîr kêmin.

4 - Eger apo ne di sêgoşeya (îraq, sûriya û turkiye) de ba, wê kasayetiya wî û helbestvaniya wî çawe ba?

Di baweriya min de wê kasayetiya wî a Axakî Kurdan ba, wê wek axakî kurdan li xwe meze kirba, bi tevî îrf û adetên axatiyê ve.. Wê axakî berberçî-ba.. Lê helbestvaniya wî, li gor cudahiyan ku di kesayetiya wî de hene, wê pîraniya helbestên wî evîndarî bana û hozpesinandinî bana.. Li gor ez serwextî jiyana wî me.. Apo Osman, li Şamê di nav endamên komela Xoybûnê de wek axayê eşîra Mirdêsan li xwe meze dikir û xwe kême kesî nedidit..

5 - Helbestên Apo Osman Sebrî pir pir bi zimanek sadene (raste û rastin), bi nerrîna te eve ji nixê helbestvaniya wî kême nake? Û bi taybet ji aliyê rewanbêjîyê (Rehwaniyê) ve?

Qet na. Ji ber ku di wî heyamî de wiha dihat xwestin.. Ew heyamê ku nezanî û cehaletê konê xwe bi firehî di ser Kurdistanê re vegirtibû, ji deh gundan yekî xwenda peyda nedibû, ewên ku hebûn jî, mela û feqa bûn. Jixwe kurdewariyê bi wan destpêkiriye, ango dibistana Hawarê, ku em bavê netewa kurdî şêx Ehmedê Xanî bidin alîkî... Hem jî bi saya wan zimanê me hat parestin.. Careke din dibêjim na, li gor

wî heyamî qet nixê helbestê li cem Apo kême nake..

6 - Weke diyar ku helbestvaniya Apo hinekî kilasîke, gelo ew û erûza erebî (يبرعلا ضرورع) di çawe bûne? Peyrewa wê kiriyê?

Apo Osman di medreseya Rişdiyê de ta pileya pêncan bi zimanê tirkî xwendiyê û di pey re serê wî ketiyê şek û pekên kurdewariyê de û ji bo vê yekê binxetî Sûriyê bûye. Ango wî bi zimanê erebî hiç nizanî bû. Li Şamê, bi saya mîr Celadet Bedirxan û kovara wî Hawarê dest bi nivîsîna kurdî kiriyê.. Di ber re jî fêrî erebî û xwendina zimanê erebî bûye, lê fêrî erûzên erebî ne bûye, li ber destê meleyan nexwendiyê ta fêr bibê.. Belê her ew di ziman û folklorê kurdî de şareze û milevan bû. Nivîsandinên wî yê pexşaneyî ji yê tev nivîskarên Hawarê rastir, tekûztir û bedewtir bûn û wiha jî di helbestên xwe de bi serketî bû. Di baweriya min de wî erûzên helbestên xwe ji stranên kurdî yê folklorî girtiye.. Ev yek jî, ji zîrekiya Osman Sebrî bû.

7 - Pîreka Apo karî çend piştewaniya wî bike, di tev aliyên jiyane de û bi taybet jî dema di zindanê (hebsê) de bû? Pir peyiv di navbera wan de hebûn ku pîreka wî alîkariya wî weke zilaman dikir, tu hineka dizanî?

Bêguman rola pîreka wî hebû, lê ne ew rola ku tu dibêjî.. Diya Hoşeng jina Apo Osman a dudwan bû. Apo di jiyana xwe de du jin anîne, diya Welato û diya Hoşeng. Diya Hoşeng Çerkezî bû, navê wê Şadya Receb Doxoz bû. Jinek bê deng, bêhin fireh, ser nerim û bê gazin û lome bû. Kar û barê zarokan, malê û mêvanan hildigirt.. Lê Osman Sebrî ji koka xwe ve fêrî têkoşinê bibû, jina wî jî qîma xwe bi têkoşina wî anîbû, qîma xwe bi feqîrtiya wî anîbû, ev yekane xweş piştgirtin bûn ji Osman Sebrî re û xweş navtêdan bûn ji berxwedan û têkoşina wî re..

Di baweriya min de ku kî jina Osman Sebrî ba, her wê Osman Sebrî ew Osman Sebrî ma ba, nedihat guhertin.. Belê rola diya Hoşeng gelekî mezin bû, spas jêre..

8 - Weke em dizanin te gelek caran ew dîtiye û pêre rûniştîye, gelo kesatiyeke çawe bû? Tu dikarî çawe pesnê wî bidî?

Osman Sebrî mirovekê xwedî gotin bû, ji gotina xwe danediket, gotina wî jî cihê xwe digirt.. Evîndarê ziman û Kurdistanê bû... Di sincê xwe de mirovekî bêhin teng û zirz bû, zû bêhna wî teng dibû, her divîbû gotin a wî be û ew gotin cihê xwe bigire... Ku bi dest wî keta, wê dîktatorekî kurd ba, wek ku hevalên wî, yê ku ji destpêkê, pêre di tevgerê de bûn dibêjin..

Gelekî hez lehengên dîrokî wek Napalyon, Selaheddîn Eyûbî dikir.. Di sala 1977'an de ez çûm bal Cegerxwîn, min pîrsa Apo Osman Sebrî jê kir, li min vegeand û got: Ka Osmanê berê..! Min bihîstiye diçe mizgeftê û nimêj dike..!

Mixabin ku di dawiya temenê xwe de, êdî nema huşê wî wek berê dikişand û hin caran êrîşî heval û hogirên xwe dikir.. Belê her ez wî, wek lehengekî ji lehengên gelê kurd dibînim, wek torevanekî, siyasetvanekî û têkoşerekî kurd yê pêşeng dinasim. Dawî dibêjim ku Apo kurdekî orjînal bû.

Konê Reş

Serokê CHPê serdana DEM Partiyê kir: 'Pêdivî bi dîyaloga zêdetir heye'

Serokê Giştî yê Partiya Komarî ya Gel (CHP) Ozgur Ozel, îro 13ê Kanûnê roja

Çarşemê serdana navenda giştî ya Partiya DEMê (DEM Partî) kir.

Piştî hevdîtina Ozel ya bi Hevserokên Giştî yê Partiya DEMê Tuncer Bakirhan û Tulay Hatimogullari re, li navenda giştî ya Partiya DEMê civîneke rojnamevanî hate saz kirin.

Ozgur Ozel di serdana pîrozkirina navê nû de got: "Em difikirin ku ev dîyalog û hevdîtin, dê gelekî ji pêşxistina demokrasiya Tirkîyeyê re bibe alîkar."

Bakirhan di axaftina xwe de diyar kir: "Hevdîtineke gelekî berhemdar bû. Di serî de li ser krîza aborî, demokrasiyê, pîrsa Kurd, qeyûm, jîngeh me gelek mijar gotûbêj kirin. Wekî em her car dibêjin, partiyên siyasî pîrsgirêkan bi rêya dîyalogê dikarin çareser bikin. Di vê pêvajoya em rûbirûyî gelek pîrsan bûne rde, pêdivî pê heye ku partiyên opozîsyonê zêdetir dîyalog û mizakereyê bikin."

Maraş Katliamî

Maraş Katliamî yaşandî şiralarda dîne-min İçişleri Bakanı olarak görev yapan Hasan Fehmi Güneş, katliam anlarını canlı

Katliamın tüyler ürperten detaylarını 33 yıl sonra anlattı

Donemin bakanı Maraş katliamının kanlı yüzünü açıkladı

ÇOCUKLARI KAYNAR SUYA ATILAR

yayında anlattı. Hasan Güneş katliam için "faşist bir plan" ifadelerini kullanarak tüyler ürperten katliamın detaylarını canlı yayında paylaştı.

KAYNAR SUYA ÇOCUK ATILDI
Hasan Fehmi Güneş, katliamın tüyler ürperten anlarını anlatırken, katliam esnasında kaynar suya atılarak öldürülen bir çocuk bile olduğunu kaydederek "Yörükselim Mahallesi'nde canilerin elinde kurtulan 10 yaşındaki bir çocuk kaçarak komşularına sığınyor ancak onca yıllık komşuları onu evine almıyor.

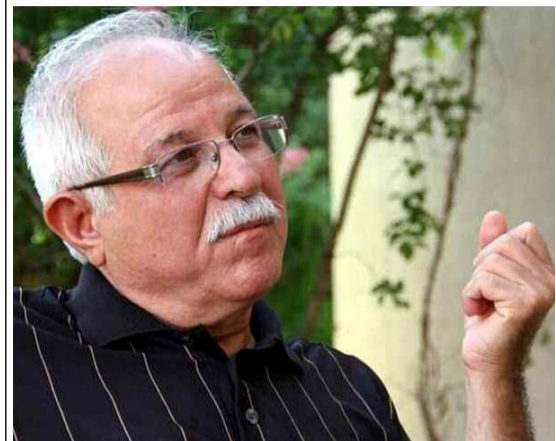
Yine bir kişiyi ağaca çivileyip ateş ederek öldürüyorlar. En vahşi olaylardan birisi de kocaman bir kazanda kaynar suya atılarak öldürülen çocuk cesedi bulduk" dedi.

Maraş, katliamının göz göre göre geldiğini ifade eden Günşe "Katliamın önüne geçilemedi, çünkü istihbarat bize bunlarla ilgili bilgi vermiyordu.

Ben istihbarat örgütünün oradaki cinayetlere, oradaki katliama katkı yaptığını düşünüyorum. Engel olmayı bırakın, MİT bizzat katkı yaptı." dedi.

Îbrahîm Guçlu: Divê namzedên Bakurê Kurdistanê zimanê Kurdî bizanin

Hilbijartinên şaredariyên Tirkîyeyê li Adara sala bê tèn kirin, Çavdêrekê siyasî jî dibêje, "divê namzedên Kurdan xwediyên nerînên Kurd û Kurdistanî bin û zimanê Kurdî bizanin".

Çavdêrê siyasî yê Diyarbekirê İbrahîm Guçlu ji K24ê re ragehand, "Ev hilbijartin ji bo Kurdan giring in, çî li Kurdistanê çî jî li tevahiya Tirkîyeyê, ji ber ku birêvebirina şaredariyê rasterast birêvebirina bajar û bajarokan û deverê ye".

herwesa tekez kir, "Li bajarên Kurdistanê, divê Kurd şaredariyên xwe hil bibijêrin".

İbrahîm Guçlu amaje da wê yekê, "Belkî derfet heye Kurd bikarin li bajarên biçûk serokên şaredariyan û pareke mezin a endamên civatan qazanc bikin". Herwesa got, "Lê qazancîna bajarên mezin ji aliyê Kurdan ve mimkin nîne".

Wî çavdêrê siyasî bal kişand ser taybetmendiyên namzedan û got, "Namzedên bajarên Kurdistanê, ji çî partiyê bin ferq naqe, divê xwediyên nerînên Kurd û Kurdistanî bin, Kurdiyê bizanin û Kurdistanê û bajarên Kurdistanê nas bikin".

Herwesa tekez kir, "Ji bo ku bajarên bi rê ve bibin, divê Kurdiyê bizanin û bikarin bi xelkî re bi kurdî danûstandinan bikin".

Li ser Bircên Amedê pankarta serkirdeyên Kurd hat daliqandin

Piştî heqaretên li Şêx Seîd hejmarek welatîyan posterê ku beşek ji rêber û

pêşengên Kurd tê de cih digirin bi Bircên Amedê ve daliqandin û li ser nivîsîn, "Ez Kurd im, nemir im."

Li navçeya Sûrê ya parêzgeha Amedê ya Bakurê Kurdistanê hinek kesan pankarteke ku wêneyên beşek ji serkirde, pêşeng û rêberên gelê Kurd tê de cih digirin li ser Bircên Amedê yên nêzîkî Meydana Şêx Seîd daliqandin.

Di pankartê de kesayetên Kurdan ên wekî Şêx Seîd, Qazî Mihemed, Leyla Qasim, Seyîd Riza û Musa Anter cih digirin û li ser hatiye nivîsîn: "Ez Kurd im, nemir im."

Piştî ku ew pankart hat daliqandin hejmareke zêde ya welatîyên Kurd ew dîmen li ser hesabên xwe yên tora civakî belav kirin. Piştî ku navê pêşeng û rêberê gelê Kurd Şêx Seîd Pîran li rêyeke Amedê hat kirin, Şêx Seîd rastî heqaretên nijadperest, Kemalîst û beşek ji aliyên çep ên Tirkîyeyê hat.

Li Perlemana Ewropayê lidûçûn ji bo pirsê qanûna budce û mafên darayî yên Herêma Kurdistanê tê kirin

Piştî bizavên Nûneratiya Hikûmeta Herêma Kurdistanê li Yekîtiya Ewropayê, çend endamên Perlemana Ewropayê ji bo piştgirîkirina Herêma Kurdistanê pirsyara perlemanê arasteyî berpîrsên siyaseta derve û ewlehiya Yekîtiya Ewropayê dikin.

Îro (Duşem, 11ê Berçileyayê 2023ê) sê endamên Perlemana Ewropayê bi navên Andreas Schneider, Nicholas Williamson û Francois Alphonse bi nivîsareka fermî û wekî piştgiriyek ji bo Herêma Kurdistanê pirsyara perlemanê arasteyî berpîrsên siyaseta derve û ewlehiya Yekîtiya Ewropayê dikin, herwesa lidûçûnê ji bo pirsê qanûna budce û mafên darayî yên Herêma Kurdistanê dikin.

Ew endamên Perlemana Ewro-

payê du pirsyaran li ser siyasîkirina biryarên Dageha Federalî ya Îraqê û sedemên li pişt biryarên wê dagedhê dikin.

Di pareke din a nivîsara wan de hatiye, tevî ku bendên lihevkerina navbera Hewlêr û Bexdayê li dest-

pêka îsal ji qanûna budceya (2023-2025) hatine binecîhkirin û ji aliyê Civata Nûneran û Civata Wezîrên Îraqê ve hatine pejiirandin jî, lê heta niha Hikûmeta Herêma Kurdistanê pişka xwe ji budceya Îraqê wernegirtiye.

Bakirhan bersiv da heqaretan: Şêx Seîdê Kal rûmeta gelê Kurd e

Hevserokê Partiya Gelan a Wekhevî û Demokrasiyê (DEM Partî) Tuncer Bakirhan derbarê Şêx Seîd de peyamek belav kir.

Bakirhan da zanîn ku bêrêziya li hemberî Şêx Seîd nayê qebûlîkirin û got, "Şêx Seîdê Kal rûmeta gelê Kurd e û serbilindiya me ye."

Hevserokê DEM Partiyê Tuncer Bakirhan li ser hesabê xwe yê medyaya civakî bi Kurdî peyamek belav kir û nerazîbûn nîşanî wan kesan da ku heqaretê li Şêx Seîd dikin. "Şêx Seîdê Kal rûmeta gelê Kurd e" Bakirhan di peyama xwe de wiha got:

"Şêx Seîdê Kal rûmeta gelê Kurd e û serbilindiya me ye. Di têkoşîna hebûna gelê xwe de xwedî xîreteke mezin e û di vê rêyê de gelek berdêl dane.

Em dijî şexsê wî bêhurmetî û heqaretan qebûl nakin û wan

kesên ku heqaretan dikin şermezar dikin."

Ji ber ku navê Şêx Seîd li Amedê li kolanekê hatiye kirin van rojan gelek nijadperestên Tirk heqaretan li Şêx Seîd dikin.

Şêx Seîdê ku li ber dewleta Tirkîyeyê serî hildaye yek ji pêşeng

û rêberên gelê Kurd e.

Piştî ku serhildan têk çû Şêx Seîd û 47 rêhevalên xwe 29ê Hezîrana 1925an ji aliyê hikûmeta wê demê ya Tirkîyeyê hatin îdamkirin.

Tirkîyeyê heta îro jî cihê gora Şêx Seîd eşkere nekiriye.

Belgefîlma 'Veşartina Sedam' li Festîvala Dihokê hat nîşandan

Belgefîlma dirêj a derhênerê Kurd Helkewt Mistefa ya bi navê 'Veşartina Sedam' li Festîvala Filman a Dihokê hat nîşandan.

Veşartina Sedam li Îraq û Herêma Kurdistanê cara ewil li Dihokê hat nîşandan.

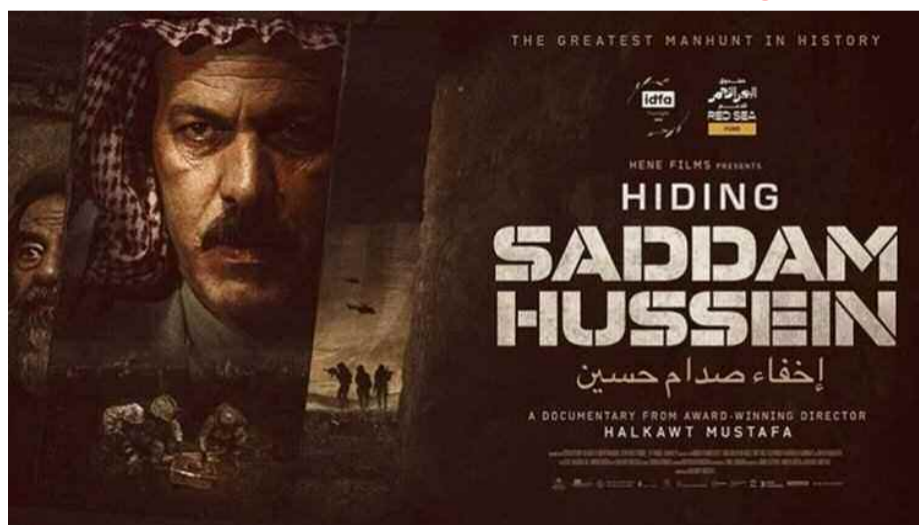
Xelkê eleqeyê zêde nîşanî belfefilmê da û bilêt beriya nîşandana belfefilmê qediyên.

Wezîrê Karên Dervê yê Îraqê jî li Dihokê li belgefîlmê temaşe kir.

Derhênerê film li ser xaliya sor hat pêşwazîkirin û sînemahazan eleqeyê mezin nîşanî derhêner Helkewt Mistefa da. "Veşartina Sedam" behsa çîroka Ela Namîq dike ku wî sala 2003yan 235 rojan Serokê berê yê Îraqê Sedam Husên li cem xwe veşartîye.

Dema ku Ela Namîq Sedam vedişart bi hezaran leşkerên Amerîkayê lê digeriyan da ku hikimraniya wî bi dawî bikin.

Tora Medyayî ya Rûdawê yek ji hevbeşên sereke yên belfefilmê ye, herwiha mafê wê heye ku bel-

gefîlmê li Îraq û Herêma Kurdistanê nîşan bide. Derhênerê belgefîlmê Helkewt Mistefa li Norwecê dijî û ew 10 salan li ser belgefîlmê xebitî. Helkewt Mistefa, ji Tora Medyayî Rûdawê wiha behsa armanca belgefîlmê kir:

"Armanca belgefîlmê ew e çîroka rast a wê çalê bigihîne cîhanê ku Sedam tê de hat dîtin.

Tenê kesek dikare wê çîroka bibêje, ew jî ew e ku çal ji Sedam

re kolaye."

Li aliyê din, Helkewt Mistefa sala 2016an bi filma sînemayê ya bi navê "Klasîko" li seranserê cîhanê navdar bû.

Klasîko li zêdetir ji 56 welatan hat nîşandan û gelek xelatên navdewletî wergirtin.

Belgefîlma Veşartina Sedam, 13ê Çiriya Paşînê li Festîvala Belgefîlman a Navneteweyî ya Amsterdamê (IDFA) hat nîşandan.

Keleha Hewlêrê tê nûkirin: Xebat dê 20 salan bidomin

Xebatên nûkirina Keleha Hewlêrê beriya niha bi du mehan dest pê kirine.

Niha kolana sereke ya Keleha Hewlêrê tê nûkirin û ev du meh in ku geştyar nikarin herin nava kelehê.

70 karker ji demjimêr 07:00an heta demjimêr 16:00an ji bo nûkirina kelehê dixebitin. Îsam Şakirê ku ev şeş sal in li Keleha Hewlêrê dixebite ji Tora Medyayî ya Rûdawê re da zanîn ku ew niha erda kelehê nûjen dikin û kevirên biçûk datînin.

Heta niha raxistina lûleyên avê û kêşana xetên karebeyê temam bûne.

Danîna kevirên rê jî dê her sê mehên ewil ên sala pêşiya me temam bibe û herwiha dê li nava kelehê hinek cihên rûniştin û bêhnvedanê jî werin çêkirin.

Tê payîn ku piştî danîna kevirên rêyan keleh dîsa deriyên xwe jî geştyaran re veke.

Seroka Endezyarên Nûjenkirina Keleha Hewlêrê Befrîn Ebdulqadirê li ser xebatan got:

"Divê hosta û karker şareza bin çimkî rêbazên ku em bi kar tînin di demên dawiyê de kêmtên bikaranîn."

UNESCOyê sala 2005an Keleha Hewlêrê wekî Mîrateya Cîhanî destnîşan kir.

Xebatên nûkirina kelehê 2007an dest pê kir lê ev xebat ji ber qeyrana aborî û hatina DAIŞê sekinîn.

Xebatan niha dubare dest pê kiriyê lê ji ber ku hikûmetê jî bo vê projeyê budceyê kêmtir veqetandiyê û herwiha krîzeke aborî heye xebat bi giranî bi rê ve diçin.

"20 sal pêwîst in"

Li gorî pêşbîniyên Komisyona Bilind a Nûjenkirina Keleha Hewlêrê, ji bo temamkirina xebatên nûkirinê "20 sal pêwîst in."

Serokê Komisyona Bilind a Nûjenkirina Keleha Hewlêrê Nîhad Letîf li ser pêvajoya nûkirina kelehê wiha axivî:

"Pere û piştgirî nebûn, ji ber qeyrana aborî piraniya karên me westiyabûn lê niha em dibînin ku li kelehê çalakiyê geş heye."

Nîhad Letîf herwiha da zanîn ku UNESCO heqdestê hostayan dide wan û Şêx Baz Berzençiyê ku li Hewlêrê kesekî darîçav e piştgiriya dide projeyê.

Temenê Hewlêra ku di nav bajarên herî kevin ên cîhanê de ye û Keleha Hewlêrê nêzikî 8 hezar salan e.

Herwiha Hewlêr di lîsteya 100 birdariyên cîhanê yê herî girîng de cih digire.

Li Herêma Kurdistanê betlaneya sersalê çend roj in?

Hikûmeta Herêma Kurdistanê ragihand ku dê betlaneya sersalê 8 roj bin.

Li gorî daxuyaniya hikûmetê, karmendên hemû sazî û dezgehên fermî dê di navbera 25ê Kanûna Pêşîna 2023yan û 1ê Kanûna Paşîna 2024an de betlaneyê bikin.

Hikûmeta Herêma Kurdistanê da zanîn ku karmend dê 2yê Kanûna Paşîna 2024an vegehin karên xwe. Li aliyê din, li Herêma Kurdistanê jî ber hilbijartinên meclîsên parêzgarîyan ên Îraqê 18ê vê mehê jî betlaneya fermî ye.

Berdevkê Amerîkayî hişyarî da Îraqê

Berdevkê Wezaretê Karên Derve ya Amerîkayê hişyarî da Hikûmeta Îraqê ku ji bo rawestandina êrişên li hemberî hêzên Amerîkayê gavan biavêje.

Berdevkê Wezaretê Karên Derve ya Amerîkayê Matthew Miller di civîna çapemeniyê ya rojane de pirsên rojnamegeran bersivandin.

"Eger Hikûmeta Îraqê tiştê neke em dudilî nabin" Matthew Miller li ser pirsê Berpirsê Ofîsa Rûdawê ya Washingtonê Diyar Kurde ya di heqê êrişên dawiyê yê li Îraqê û nêzîkbûna Îranê ya li hemberî êrişan de got:

"Wezîrê Karên Derve li ser vê mijarê hinek hevdiîn kirin. Bi Serokwezîrê Îraqê re hevdiîneke rûbirû jî kir.

Em pêşbînî dikin Îraq li hemberî wan grûpên ku êrişî hêzên Amerîkayê dikin gavan biavêje.

Eger Hikûmeta Îraqê tiştê neke em dê ji bo parastina karmend û leşkerên xwe yê li Îraqê beyî ti dudiliyê gavên pêwîst biavêjin."

"Em pêşbînî dikin Îraq gavên eşkere biavêje"

Diyar Kurde bi bîr anî, "Grûpên ku êrişî hêzên Amerîkayê dikin beşek in ji Heşda Şebiyê û Heşda Şebiyê îsal ji budceya Îraqê 2,7 milyar dolar wergirtine."

Kurde piştî vê têbîniya xwe ji Matthew Miller pirsî, "Gelo we ji Îraqê xwestiyê ku alîkariyên darayî yê van grûpan bibire?"

Berdevkê Wezaretê Karên Derve ya Amerîkayê Matthew Miller pirsê Diyar Kurde bi vî awayî bersivand:

"Ez careke din behsa guftûgoyên me yê diplomatîk ên taybet nakin.

Me bi avayekî zelal ragihandiyê ku em pêşbînî dikin Îraq ji bo rawestandina wan grûpan gavên eşkere biavêje." Li aliyê din, Berdevkê Pentagonê

Patrick S. Ryder gotibû, "Eger metirsî li ser hêzên me çêbibe em ji bo bersivdayînê dudilî nabin."

8ê Kanûna Pêşîna bi mûşekan êrişî Balyozxaneyê Amerîkayê hat kirin.

Berdevkê Balyozxaneyê Amerîkayê ya Bexdayê da zanîn, "Êriş milîsên Îranî nîşan dide ku li Îraqê bi awayekî azad tevdiçin."

Piştî vê êrişê Wezîrê Parastinê yê Amerîkayê Lloyd Austin bi rêya telefonê bi Serokwezîrê Îraqê Mihemed Şiya Sûdanî re axivî û destnîşan kir ku "Îraq ji parastina hêzên wan berpirsiyar e."

Li aliyê din, Berdevkê Pentagonê Patrick S. Ryder amaje bi hebûna wan hêzan kir û got, "Ev grûp dixwazin rewşa Rohilata Navînê jî xwe re bikin firset."

Pentagonê serê vê mehê ragihand ku grûpên çekdar ên nêzikî Îranê ji 17ê Çiriyê Pêşîna ve 78 caran êrişî hêzên Amerîkayê yê li Îraq û Sûriyeyê kiriyê.

Neviyê wî bang kir: 'Li Şêx Seîd xwedî derkevin'

Neviyê Rêberê Kurd Şêx Seîd ê bi navê Kasim Firat, li hemberî heqaretên nijadperestên Tirk ên li beramberî Şêx Seîd nerazîbûn nîşan da. Kasim Firatê ku Serokê Komeleya Şêx Seîd e, bangî hemû aliyan kir da ku "li Şêx Seîd xwedî derkevin".

Nîqaşên piştî navlêkirina navê Şêx Seîdê Pîran li rêyêke parêzgeha Amedê ya Bakurê Kurdistanê berdevam in.

Aliyên nijadperest ên Tirkiyeyê piştî ku ev mijar hat rojevê Şêx Seîd dikin armanc û heqaretan li şexsiyeta wî dikin.

Partî û aliyan nijadperest Şêx Seîd dikin armanc

ÎYÎ Partiya ku ji MHPyê cuda bûye, yekem alî bû ku nerazîbûn diji navê Şêx Seîd nîşan da. Lê Parlamenterê wê yê Stenbolê Salîm Ensarîoğlu berovajî partiya xwe xwedî li Şêx Seîd derket û li ser hesabê xwe yê medyaya civakî got:

"Ez wan tohmetên li dijî Şêx Seîd bi tundî red dikim ku bixwe yek ji nixên herî girîng ên herêma me ye.

Ew kesên van tohmetan tînin ziman, ji bilî kûrkirina dijberiya civakî xizmeta ti armanceke din nakin."

Ensarîoğlu piştî van gotinan wekî

Şêx Seîd bû armanc nijadperestên û bi "dabeşkirina welat û cûdakariyê" hat tohmetbarkirin.

ÎYÎ Partiyê tehemûlî gotinên parlamenterê xwe nekir

Berpirsên ÎYÎ Partiyê jî tehemûlî gotinên parlamenterê xwe nekir.

Berdevkê ÎYÎ Partiyê Kurşad Zorlu ragihand ku bi fermana seroka partiya wan Meral Akşenerê derbarê Salîm Ensarîoğlu pêvajoya disîplînê hatiye destpêkirin.

Kurşad Zorlu got, "Em vê daxuyaniya Parlamenterê Stenbolê birêz Salîm Ensarîoğlu bi ti awayî qebûl nakin. Ti pêwendiya nerîneke wiha bi partiya re me nîne û ji niha û pê ve jî nabe."

"Divê xeletî bîr rastkirin"

Salîm Ensarîoğlu yekser bersiv da û tekez kir ku ti kes nikare wî bi "cûdakariyê û xiyaneta li welat" tohmetbar bike û got:

"Min ti carekê cihêkarî nekiriye lê di rewşeke awarte de mirov hatine darvekirin. Ez ji bo şert û mercên wê demê tiştê nabêjim.

Lê piştî nedana cenazeyên wan berovajî nerîna min e. Divê em ji bo xeletiyê bibêjin xeletî. Yê di wê demê de xeletî kirine hatine darvekirin lê

nedana cenazeyên wan ez wê fam nakim.

Min ti carekê cihêkarî nekiriye. Ji bo hinek alî jî vê yekê kêfxweş bibin van gotinan nabêjim. Ev welat çiqasî yê Tirk be ewqasî jî yê Kurdan e.

Yê ku berovajî vê bifikire Kurd jî be û Tirk jî be dê xeletiyê bike. Ez li ser sîstemê û xeletiya ku hatiye kirin diaxivim.

Em dikarin nîqaşê li ser bikin. Eger vê mijarê wekî meseleyeke partiyê yan jî cihêkariyê bibînin ez dê xemgîn bibim."

Neviyê Şêx Seîd, Kasim Firat jî li hemberî van hemû nîqaşan banga xwedî derketina Şêx Seîd li hemû aliyan kir.

"Hemû partiyên Kurdan berpirs in"

Serokê Komeleya Şêx Seîd Kasim Firat got: "Hilbijartin nêzik bûne, navê Şêx Seîd Efendî li cadeyêke dikin. Aliyên siyasî jî li pey berjewendî û rantê ne. Dema ku wî navî lê dikin hinek ji wan radibin heqaretê li me dikin.

Ev yek nayê qebûlîkirin û divê hemû partiyên Kurdan vê yekê fêhm bikin û ew hemû di vê mijarê de berpirs in.

HUDA PAR îro şirkê hikûmetê ye û di pêvajoyê de xwedî biryar e. Mixabin naçe hesab napirse. Wekî din hûn dibînin hinek partiyên din ên çepgir dema hevparên wan heqaretê li me dikin ew dengê xwe dernaxin."

Şêx Seîdê Pîran 13ê Sibata 1925an li navçeya Pîranê ya parêzgeha Amedê ya Bakurê Kurdistanê li dijî hikûmeta wê demê ya Komara Tirkiyeyê serhildan da destpêkirin.

Lê serhildan bi ser neket û li gel 47 hevalên xwe 29ê Hezîrana 1925an jî aliyê hikûmeta wê demê ya Tirkiyeyê ve hatin bidarvekirin.

Heta niha jî cihên gora Şêx Seîd û rêhevalên wî jî aliyê dewleta Tirkiyeyê ve nehetine eşkerekirin.

Dijminatîya Nemir Şêx Seîd, Dijminatîya Kurd û Kurdistanê ye

Ez di şexsiyeta Nemir Şêx Seîd de hemû şehîdên serhildana azadiyê a 1925 an bibîr tînim.

bûne. Malbata nemir jî yek ji wan malbatên ku ji vê qetlîamê rizgar bûye.

Tevgera Azadî, di 1923an de ava

Aqilê dewleta tirkan heye û ew aqil li ser dijminatîya Kurd û Kurdistanê ava bûye. Ev aqile ku, di ser şexsiyeta Nemir Şêx Seîd re, dijminatîya Kurd û Kurdistanê dike. Komunîstên tirkan, Bîlûmûm çepgirên tirkan, îslamîstên tirkan, demokrat, rojnameger û lîberal, lîbojên tirkan bi vî aqilê dewletê perwerde bûne û mîsyon girtine ser xwe. Yê ku di civînên Komunîstên de rapor didan û ji serhildanên milî yê mîletê Kurd re digotin; "ev serhildan li henber M. Kemal in û paşverû ne" dîsa ew bûn.

Îro jî Komunîstên tirkan û lîboşên tirkan, ku ne ji wan kurdên ku bi wî aqilê dewleta tirk tevdiagerin nebe, nikarin li Kurdistanê konê xwe yê paramîlîterî vekin. Yê ku ev tirkên paramîlîter anîn Kurdistanê û li ser serê kurdan kirin wekîl û şandin parlamentoya tirkan ew aqilê dewletê ye, ku di nav me de bicîh bûye. Ew tirkên ku êrîşan tînin ser hêjayîyên me, êrîşan tînin ser doza Kurd û Kurdistanê, hêza xwe ji wan kurdan digirin.

Nemir Şêx Seîd kîye?

Ji bona nîşên nû bi kurtî ez malbata Nemir bidim naskirin.

Şêx Seîd ne xelkê Pîranê ye. Di 1914/15an de dema Şerê Ūris (Rûs) çêbû, malbata Şêx Seîd li Xinisê bûn. Ew ji Xinisê mihacir bûn, yanî xwe avêtine dūrî sengerên şer. Malbata min jî wisa bû. Dema Ūris hat ji ber wan vekîşyan. Mala Şêx Seîd jî, wê demê birayê wî, Şêx Seîd, mirovên wî vekîşyan. Hinek hatin Pîranê, birayê Şêx Evdîrehîm li Pîranêzewicî. Dema Şerê Ūris xilas bû, Şerê Cîhanî ye Yekem bû, piştî wê Şêx Seîd tevî birayên xwe çû û hinek ji wan jî li Pîranê man. Di wê demê de nêzî 800 hezar Kurd telef

dibe. Civîna xwe a yekemîn bi navê "Komîteya Serxwebûna Kurdistanê-AZADÎ" li Erzeromê lidar dixin. Nemir Şêx Seîd, Xalid Begê Cibîrî, Yusuf Zîya Beg jî endamên vê komîteyê ne. Nemir Şêx Seîd, Xalid Begê Cibîrî û Yusuf Zîya Beg di nav de, li seranserê Kurdistanê dest bi xebatê dikin. Di nav gel de germayîyek xurt derdikeve holê.

Tevgera Azadî, tevgerê Kurd ya Netewî bû û yek armanca vê tevgerê hebû; ew jî rizgarkirina mîletê Kurd û Kurdistanê bû. Ev tevger, ne di bin kontrola tu dewletekê de bû. Tu dewletan jî alîkariya vê tevgerê nekiriye. Lê aqilê dewleta tirk û ew rêxistin, kes û mîsyonerên vî aqilî her tevgera Azadî, di şexsiyeta Nemir Şêx Seîd de dikin "ajan û hevalbend" ên Îngîlîzan. A. Ocalan jî û tevgera wî jî bi vî aqilî tevgera Azadîya Kurdistanê di şexsê Şêx Seîd e wek; "tevgerê paşverû û Provakasyonê emperyalîstan li henber M. Kemal û Cumhûriyetê" nîşan dide. Helbet ev aqil, aqilê dewleta tirk bi xwe ye. Lê di eslê xwe de rastîyê vedîşerîn; Îngîlîz, Fransîz û Îtalîyan bi alîkariya sîleh û cebîlxaneyên giran û vekirina şîva trêne alîkariya komara mêtinkar ya Kemalîst kirine!

Ez dîsa vegeirim danasîna Şêx Seîdê nemir û Tevgera Azadîyê. Tevgera Azadîyê yekem belavoka Komîteya Serxwebûna Kurdistanê-AZADÎ, bi înzeya Nemir Şêx Seîd di 1924an de belav dike.

Di belavokê de amancên Komîteya Serxwebûna Kurdistanê-Azadî bi van xetan anîne ziman:

"Tirk û Osmanî, li ser navê Îslamê û Xelîfetîyê, ji 400 salî û virde mixabin gav bi gav me ji xwe re kirine xulam. Wan

me berbe cehalet û tarîyê de daftan e. Tirk, pêşî wek koçer hatin ba me, piştê bi dek û dolaban li vir bi cîhwar bûn, welatê me dagîr û wêran kirin. Kurdistan, tu demê mîna niha wêran nebû. Tu kurd û tu mînin li hember vê rewşê xwe ranagire. Ji vê rewşa bi kul û bi jan rizgarbûn wezîfa me teva ye. Loma divê em ji rêya heq û rastîyê danegerin. Divê em ji mirîne netirsîn. Ji bo ku em cardin mafê xwe bi destbixin, destûrê nedin tîkçûnê."

Le ser tevger û xebatên Komîteya Serxwebûna Kurdistanê-Azadî, îstîhbarata tirkan, tevgerê dişopîne û rapor dike. Li gor van raporên; di sala 1925an de Xalid Begê Cibîrî û Yusuf Zîya Beg tînin girtin. bangî Şêx Seîd jî dikin ji bo girtina îfadeyê. Qaymeqamê Xinisê Kurd e, ji nemir re dibêje; "bêje ez pîr im nikarim werim Bedlîsê îfadeyê bidim, îfadeya min bi daxwazekê li Xinisê bigirin." Dema li Xinisê îfadeya nemir Şêx Seîd digirin, Nemir Şêx Seîd gelekî aciz dibe, ji ber ku dizane Xalid Beg û Yûsif Zîya hatine girtin.

Li ser destpêkirina serhildanê jî Nivîskar û dîrokzanê Kurd Mahmûd Akyureklî van xetan şîrove dike: "Şêx Seîd endamê Tevgera Azadîyê ye di eslê xwe de. Lê dema Xalid Beg wan hatin girtin, Şêx Seîd bêhêvî ma, îrsada xwe berdewam kir, dema hate Pîranê, li wir tiştêk rû da. Cendîrme hatin, 3 firar xwestin, li ser wan firarên hinek alozî çêbûn. Şêx Evdîrehîm, birayê wî ye biçûk ciwan bû, bê tehemul bû, ji ber germiya wî meseleyek derket. Dema mesele derket, murîdên wî, Şêx Seîd ji Pîran derxistin, birine Hênê û ji wir jî çûne Liceyê. Dema çû xelkê got, Şêx Seîd Efendî qiyam (serhildan) kiriye. Dema gotin qiyam kiriye, herkes bi das û tîfing û her çiyên wan hebûn, digirtin û dihatin, qelebalixiyek geş bû. Li ser wê serhildan durist bû. Şêx Seîd Efendî jî di mehkemeyê de dibêje, jê dipirsîn tu di kuyê vî îfî de yî? Ew jî dibêje ez wek her kesî me." (03.01.2023, Rûdaw) Amancên Tevgera Azadî di dîroka Kurdistanê de pir zelale. Hin A. Ocalan û tevgera wî, hin çepgir-komunîst û îslamîstên tirkan bi aqilê dewletê, li ser Şexsiyeta Şêx Seîd; dijminatîya Tevgera Azadî û Kurd û Kurdistanê dikin. Ev stratejîya dewleta tirk e, aqilê dewleta tirk e, ku 99 sale li ser mîletê Kurd û Kurdistanê dimeşe. Divê ciwanên Kurd vê rastîyê bizanibin û li henber vî aqilê dijminên me hişyar bin.

Ez di şexsiyeta Nemir Şêx Seîd de hemû şehîdên serhildana azadiyê a 1925 an bibîr tînim.

Bi hezaran malbatên Hamasê li Efrînê hatin bi cih kirin

Bi hezaran malbatên Hamasê li Efrîn, Cerablûs û Babê ku ji aliyê dewleta Tirk ve hatine dagirkirin, hatin bi cih kirin.

Dewleta Tirk li herêmên Bakur-Rojhilatê Sûriyeyê ku dagirkirîye û sûcên şer lê dike, plana guhertina demografiyê bi hemû leza xwe xistiye dewrê.

Di şerê Îsraîl û Hamasê de ku 7'ê Cotmehê destpê kir, bi hezaran kes li Xezeyê hatin kuştin û bi deh hezaran kes jî ji cih û warên xwe hatin kirin. Di çarçoveya planên tarî yê li dijî herêmê de, hêzên hegemon û çeteyên hevkarên wan ên li herêmê, li gorî berjewendiyên xwe yê siyasî û aborî gel dikin qurbanî. Li gel sûcên xwe yê domdar, dewleta Tirk a dagirker û çeteyên wê gelê herêmên dagirkirî dide koçberkirin. Dewleta Tirk niha jî bi hezaran malbatên endamên Hamasê ji Xezeyê tîne û li herêmên wekî Efrîn, Cerablûs û Babê bi cih dike.

BI HEVKARIYA TIRKIYE-QETER Û HAMASÊ

Derketibû holê ku dewleta Tirk, Qeter û Hamasê plan kiriye ku 250 hezar şênîyên Xezeyê li herêmên dagirkirî, Bakurê Kurdistanê û herêmên Qibrisê yê di bin dagirkirîya Tirk de bi cih bikin.

BÊTIRÎ 4 HEZAR KON HATIN DANÎN

Agahiyên der barê Hamasiyên anîne herêmê de wiha hatin rêzkirin:

* Li kampa ji bo endamên Hamasê ya li gundê Celemê yê navçeya Cindirêsê ya Efrînê, di bin çavdêriya Saziya Îstîxbarata Neteweyî ya Tirk (MÎT) de zêdetirî 4 hezar kon û xanî hatin avakirin. Çêkirina kampa dewam dike û ji 3 beşan pêk tê. Çeteyên Feyleq El Şam bi serkêşîya MÎT'ê kampê bi rê ve dibin.

* Di 17'ê Mijdarê de zêdetirî 75 malbatên çeteyan ku di nav de gelek malbatên Hamasê jî hene, veguhastin herêmê da ku li kampên li gundê Çeqela yê navçeya Şiyê ya Efrînê di bin çavdêriya çeteyên El Emrat de werin bicihkirin. Bi sedan malbatên Hamasiyan li van konan bi cih kirin.

* Di 19'ê Cotmehê de di destpêka şerê Hema û Îsraîlê de dewleta Tirk bi koordîneya Kuwêt, Qeter, Îxwan Muslîmîn û Hamasê, bi dehan malbatên endamên Hamasê ji Xezeyê anîn navçeya Cindirês a Efrînê. 75 malbatên Hamasê di bin çavdêriya wesayîten zirxî yê dewleta Tirk de anîn kampa Dêr Belût a Cindirêsê. Her wiha 150 kon di kampê de hatin vedan.

* Di dawîya meha Mijdarê de jî li Babê ku di bin dagirkirîya dewleta Tirk û çeteyên wê de ye, bi heman rêbazê kon vedan û zêdetirî 150 malbatên Hamasê lê bi cih kirin.

Hat ragihandin ku fînansa kampê yekser ji aliyê rêxistinên paravên MÎT'ê; Destên Spî, ÎHH û her wiha El Eyy El Kerama (Komeleya Jiyana Birûmet) ya Filistinê ve ku MOSSAD bi rê ve dibe, tê kirin.

Festîvala Dihokê: Panelek derbarê bandora sînemayê ya li ser girtiyan hat lidarxistin

10emîn Festîvala Fîlman a Navneteweyî ya Dihokê bi nîşandana fîlm û lidarxistina panelan berdewam e.

10emîn Festîvala Fîlman a Navneteweyî ya Dihokê, 10ê Kanûna Pêşînê bi beşdariya 116 fîlmên navxwe û biyanî dest pê kir.

Di festîvalê de ji bilî nîşandana fîlm, belgefilm û kurtefilm, rojane panelên tîkildarî sînemayê tene pêşkêşkirin.

Di roja sêyemîn a festîvalê de panelek bi mijara di sînemayê de rola çak-saziya civakî û bandora sînameyê ya li ser girtiyan hat lidarxistin.

Di vê çarçoveyê de 6 fîlm nîşanî girtiyan hatin dayîn.

Berpîrsê nîşandana fîlman Adil

Ebdulrehman tîkildarî panelê got:

"Fîlmên panelê ji aliyê Desteya Hunerî ya Festîvalê ve hatine hilbijartin. Mijara fîlman ne tenê girtîgeh û girtî ne. Fîlmên festîvalê çî bin ew hatine hilbijartin û mijarên wan cûr bi cûr in."

Ji fîlmên hatine nîşandan 5 bi Kurdî bûn, yek ne bi Kurdî bû lê ew jî derhêner û gelek xebatkarên wê Kurd in.

10emîn Festîvala Fîlman a Navneteweyî ya Dihokê dê 16ê Kanûna Pêşînê bi dawî bibe.

АЗЕРБАЙДЖАН В РЯДАХ ООН

Чтобы стать полноправным членом мирового сообщества и получить возможность участвовать в происходящих на международной арене процессах, каждое из государств ставит перед собой задачу вхождения в ООН. Азербайджан, восстановивший свою государственную независимость 18 октября 1991 года, с целью налаживания всестороннего взаимного сотрудничества с государствами мира и укрепления своей независимости тоже стал предпринимать необходимые шаги для того, чтобы быть принятым в члены ООН.

29 октября 1991 года Азербайджанская Республика обратилась с обращением к ООН и всем странам мира. В обращении содержалась просьба к государствам-членам ООН, с учетом того, что после обретения государственной независимости Азербайджан идет по пути демократии, свободы и равноправия, учитывая его желание оказать содействие делу укрепления международной безопасности и сотрудничества, рассмотреть вопрос о ее приеме в эту авторитетную организацию.

14 февраля 1992 года Совет Безопасности ООН рассмотрел обращение Азербайджана и рекомендовал Генеральной Ассамблее принять его в члены этой организации. Таким образом, 2 марта 1992 года на 46 сессии Генеральной Ассамблеи Азербайджан был принят в члены ООН. В тот же день, в Нью-Йорке, перед штаб-квартирой ООН был поднят государственный флаг Азербайджана.

С 6 мая 1992 года в ООН начала работать азербайджанская делегация. А представительство ООН в Азербайджане открылось в 1993 году.

Членство в ООН открыло перед Азербайджанским государством возможность укреплять свою независимость, более эффективно воспользоваться международными законами в борьбе против армянской агрессии, тесной интеграции в мировое сообщество в целом.

Глобальная цель Организации Объединенных Наций состоит именно в том, чтобы объединить вокруг себя все страны мира, наладить диалог между цивилизациями и нациями, добиться уважительного отношения к национальным и культурным традициям всех народов.

Руководствуясь указанной целью, Азербайджанская Республика подняла перед этой организацией вопрос о недопустимости агрессии против независимой Азербайджанской Республики со стороны вооруженных формирований Армении и силового захвата последними территории другой страны. То обстоятельство, что Армения, оккупировавшая Нагорный Карабах, являющийся исконной азербайджанской территорией, захватила еще и близлежащие районы, и вызвало реакцию Совета безопасности ООН.

Данная структура приняла резолюции 822 от 30 апреля 1993 года по поводу захвата Кяльбаджара, 853 от 29 июля 1993 года после оккупации Агдама, 874 от 14 октября

1993 года по поводу оккупации Физулинского, Джебраильского, Кубадлинского районов, и, наконец, 884 от 12 ноября 1993 года в связи с оккупацией со стороны Армении Зангиланского района. В этих резолюциях, единогласно принятых Советом Безопасности ООН в ответ на оккупацию территории суверенного Азербайджана со стороны Армении, было подтверждено, что Нагорно-карабахский регион является неотъемлемой составной частью Азербайджана, содержится решительный призыв к уважению территориальной целостности и суверенитета, признанных международным сообществом границ Азербайджанской Республики, подчеркнута недопустимость применения силы с целью захвата чужих территорий. В резолюциях ООН требуется безотлагательное и безоговорочное выведение всех оккупационных сил с захваченных территорий Азербайджана, создание условий для безопасного воз-

ращения на свои постоянные места жительства вынужденно их покинувших людей. Помимо того, в указанный период Генеральный секретарь ООН выступил с семью заявлениями, поддерживающими территориальную целостность и суверенные права Азербайджана. Но приходится с сожалением констатировать, что Совет Безопасности ООН, добившийся преодоления кризиса во время иракской оккупации Кувейта, событий в бывшей Югославии и Афганистане, до сих пор не проявляет жесткой реакции на невыполнение Арменией указанных резолюций.

В связи с тем, что в результате армянской агрессии в Азербайджане образовалась миллионная масса беженцев и вынужденных переселенцев, Генеральная Ассамблея ООН в 1993 году на своем пленарном заседании приняла соответствующую резолюцию. Эта резолюция предусматривала оказание международной помощи беженцам и вынужденным переселенцам.

На 49 сессии Генеральной Ассамблеи ООН, состоявшейся в сентябре 1994 года, впервые принял участие Президент Азербайджанской Республики Гейдар Алиев. Выступая с речью на сессии, он с ее высокой трибуны проинформировал мировую общественность

о положении в Азербайджане, об агрессии со стороны Армении. 29 сентября 1994 года Гейдар Алиев в своем выступлении на сессии Генеральной Ассамблеи ООН так охарактеризовал политику Азербайджана в отношении к ООН: "В целом Азербайджанская Республика оптимистически оценивает перспективы ООН на будущее, намерена и впредь отстаивать высокие принципы Организации Объединенных Наций, стремиться к повышению эффективности и авторитета организации".

В расширении сотрудничества между Азербайджаном и ООН значительную роль сыграл визит Генерального секретаря ООН Бутроса-Бутроса Гали в Баку в октябре 1994 года. Лично ознакомившись с общественно-политической и экономической жизнью Азербайджана, Бутрос-Бутрос Гали заявил, что различные организации ООН активизируют свои усилия для оказания помощи Азербайджану в ре-

встрече с постоянными представителями государств-членов Совета Безопасности ООН, а 29 июля - представителями-послами, аккредитованными в ООН государствами мира, обстоятельно проинформировал участников встреч об Азербайджане, о его сегодняшнем дне, сложных проблемах с которыми страна сталкивалась и сталкивается, об армяно-азербайджанском нагорно-карабахском конфликте.

В 1996 году Азербайджан подписал конвенцию ООН 1984 года "Против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания". Присоединившись к этому соглашению, Азербайджан создал условия комитету ООН против пыток для деятельности на своей территории.

В 1998 году указом Президента Азербайджана Гейдара Алиева в Азербайджане на высоком уровне было отмечено 50-летие Всемирной хартии прав человека ООН. В том же году по его распоряжению в стране были отменены смертная казнь и цензура над прессой.

В сентябре 2000 года принимавший участие в Саммите тысячелетия ООН Гейдар Алиев выступил с речью и на этом всемирном мероприятии, проводимом с участием руководителей более 150 государств мира, он вновь проинформировал государства мира об агрессии Армении против Азербайджана, о положении, сложившемся в стране в результате армяно-азербайджанского нагорно-карабахского конфликта. Президент Азербайджана подчеркнул и необходимость проведения реформ в ООН, о которых в последнее время проходили широкие дискуссии.

После событий 11 сентября 2001 года Азербайджан присоединился к антитеррористическим мерам ООН. Азербайджанская Республика тесно сотрудничала с Комитетом ООН по борьбе с терроризмом и Санкционным комитетом по Афганистану. В октябре 2001 года Азербайджан принимал участие и в антитеррористических операциях в Афганистане и направил свой воинский контингент для оказания помощи международным вооруженным силам по охране безопасности в Афганистане.

В октябре 2001 года Азербайджанская Республика присоединилась к Конвенции ООН по предотвращению финансирования терроризма. В мае 2002 года Президент Азербайджана Гейдар Алиев издал распоряжение о реализации резолюций Генеральной Ассамблеи ООН за №№ 1368, 1373, 1377, направленных на борьбу с терроризмом.

В сентябре 2003 года премьер-министр Азербайджана Ильхам Алиев, выступая на очередной сессии Генеральной Ассамблеи ООН, затронул вопрос о реформах и сказал, что для преумножения силы и авторитета ООН реформы имеют важное значение. В своем выступлении господин Ильхам Алиев отмечал: "Теперь уже понятно, что существующие механизмы ООН не отвечают требованиям времени, и в связи с

шении имеющихся проблем.

Президент Азербайджана Гейдар Алиев принял участие и на специальной торжественной сессии Генеральной Ассамблеи по случаю 50-летнего юбилея ООН, состоявшейся в октябре 1995 года. В своем выступлении на сессии он обнародовал позицию Азербайджана в нагорно-карабахском армяно-азербайджанском конфликте и призвал мировое сообщество принять действенные меры для прекращения агрессии со стороны Армении. В 1996 году Генеральная Ассамблея ООН в резолюции о сотрудничестве с ОБСЕ еще раз заявила о том, что поддерживает территориальную целостность Азербайджана. Годом позже, 28 июля 1997 года во время своего официального визита в США Гейдар Алиев встретился с новым Генеральным секретарем организации Кофи Аннаном. В беседе с Президентом Азербайджана Кофи Аннан заявил, что ООН выступает за территориальную целостность страны, что армяно-азербайджанский нагорно-карабахский конфликт должен быть решен на основе принципов, выработанных на Лиссабонском саммите ОБСЕ.

Президент Азербайджанской Республики Гейдар Алиев, выступивший 28 июля 1997 года на

АЗЕРБАЙДЖАН В РЯДАХ ООН

этим реформы в Организации Объединенных Наций превратились в важный вопрос. Есть необходимость в реформировании Генеральной Ассамблеи тоже, там тоже должны найти свое отражение как реалии сегодняшнего дня, так и полувекковые реалии".

Год спустя, в сентябре 2004 года, в своей речи на 59 сессии Ассамблеи Президент Азербайджанской Республики Ильхам Алиев напомнил, что четыре резолюции Совета Безопасности ООН по поводу армяно-азербайджанского нагорно-карабахского конфликта все еще не выполнены. Президент Ильхам Алиев довел до сведения участников сессии то обстоятельство, что оккупированные азербайджанские территории используются с целью незаконного оборота наркотических веществ, передачи оружия, осуществления незаконной экономической деятельности, контрабанды, и что эти территории превращены в гнездо террористов.

Организация Объединенных Наций, создавая благоприятные условия для совершенствования управления, уменьшения бедности, обеспечения уважения прав человека и гендерного равенства, удовлетворения основных потребностей людей в областях здравоохранения и образования, содействует развитию Азербайджана.

Азербайджан, устанавливающий широкие отношения с ООН, пользуется разными формами сотрудничества. Для эффективного осуществления этого сотрудничества Азербайджан присоединился к ряду важнейших международных соглашений. Эти соглашения создают возможности для решения проблем, возникающих в связи с современной общественно-политической, социально-экономической сферами жизни страны. Азербайджан присоединился к международным документам, охватывающим такие важные вопросы, как гражданские и политические права, права ребенка, статус и защита женщин, беженцев, жертв войн, предотвращение геноцида и наказание за преступление, а также ряд других вопросов.

Азербайджан тесно сотрудничает и со специализированными в различных областях организациями ООН. Из них наиболее активными являются такие организации, как Программа развития ООН, Верховный комиссариат ООН по делам беженцев, Детский фонд ООН (ЮНИСЕФ), Организация ООН по вопросам образования, науки и культуры (ЮНЕСКО), Организация ООН по промышленному развитию (ЮНИДО), Всемирная организация здравоохранения (ВОЗ), Женский фонд ООН (ЮНИФЕМ), Международное агентство по атомной энергии (МАГАТЭ), Организация договора о всеобъемлющем запрещении ядерных испытаний (ОДВЗЯИ) (Азербайджан присоединился к этой организации в 1997 году).

Соглашение о сотрудничестве с ЮНИСЕФ Президент Гейдар Алиев

подписал в сентябре 1994 года, во время своего участия в сессии Генеральной Ассамблеи. Основной целью совместной деятельности с указанной структурой является оказание помощи для облегчения положения детей и подростков-беженцев и вынужденных переселенцев. В 1995-1997, 1998-2000 годы Азербайджан был членом Исполкома ЮНИСЕФ.

Связи Азербайджана с ЮНЕСКО осуществляются с целью оказания содействия стране в развитии таких областей, как образование, наука и культура. Соответствующим распоряжением Президента Азербайджана в 1994 году создана национальная комиссия страны при ЮНЕСКО. В развитии связей Азербайджана с ЮНЕСКО, в их расширении и усилении незаменимую роль

играет первая леди Азербайджана, президент Фонда Гейдара Алиева Мехрибан Алиева. В сентябре 2004 года за вклад в развитие традиционной музыки, литературы и поэзии, заслуги в области музыкального образования и обмена между культурами мира, проявленную преданность идеям ЮНЕСКО Мехрибан Алиева удостоена звания Посла доброй воли в области устных и музыкальных традиций.

Управление Верховного комиссара ООН по делам беженцев, с 1993 года развернувшее широкую деятельность в Азербайджане, осуществило значительные меры по оказанию гуманитарной помощи азербайджанцам, оказавшимся в результате агрессии со стороны Армении в положении беженцев и вынужденных переселенцев. Особенно в 1994-1995 годы, когда наша страна испытывала большие трудности, без кровительства беженцам и вынужденным переселенцам со стороны ООН-овских структур, других международных организаций, в Азербайджане разразилась бы гуманитарная катастрофа. В соответствии с Конвенцией Верховного комиссариата ООН по делам беженцев от 1951 года и Протоколу от 1967 года сегодня в Азербайджане создана совершенная, соответствующая всем международным стандартам зако-

нодательная база, регулирующая права и социальную защиту вынужденных переселенцев.

Азербайджан тесно сотрудничает с такими финансовыми и экономическими структурами ООН, как Международный валютный фонд, Всемирный банк, Всемирная продовольственная программа.

В 2000-2002 годы Азербайджан стал членом Комиссии ООН по положению женщин, в 2002-2004 годы - Комиссии ООН по устойчивому развитию, в 2003-2005 годы - Экономического и Социального Совета (ЭКОСОС).

Азербайджан активно участвует в объявленной в сентябре 2000 года проекте ООН "Цели развития тысячелетия". Так, выдвинутая государством в 2003-2005 годы Программа

неральной Ассамблеи ООН по армяно-азербайджанскому нагорно-карабахскому конфликту, в том числе поддерживал территориальную целостность Азербайджанской Республики в пределах признанных на уровне международных документов границ, требовал полного и безоговорочного выведения вооруженных сил Армении с оккупированных азербайджанских территорий, создания соответствующих условий для возвращения на свои земли всех азербайджанцев - беженцев и вынужденных переселенцев.

В ходе голосования, состоявшегося после обсуждений, 39 стран проголосовали за принятие резолюции, 7 стран - против, 100 стран воздержались. Таким образом, Генеральная Ассамблея ООН приняла резолюцию "О положении на оккупированных территориях Азербайджана".

В документе выражена серьезная озабоченность тем, что вооруженный конфликт в Нагорно-карабахском регионе Азербайджана ставит под вопрос международный мир и безопасность, и оказывает негативное влияние на гуманитарное положение стран Южного Кавказа. Генеральная Ассамблея призывает государства-участники уважать и поддерживать суверенитет, территориальную целостность Азербайджанской Республики в рамках его международно признанных границ. "Генеральная Ассамблея еще раз заявляет, что ни одно государство не должно признать ситуацию, сложившуюся в результате оккупации территорий Азербайджанской Республики, как законную, не должно со-

действовать или создавать условия для сохранения этой ситуации". В документе подчеркнута необходимость "безотлагательного, безоговорочного выведения армянских сил со всех оккупированных территорий Азербайджанской Республики". Азербайджан стремится развивать свои связи с ООН, для внесения своего эффективного вклада в его деятельность, активно участвует в обсуждении выдвигаемых предложений. Азербайджан выступает за расширение состава Совета Безопасности, за то, чтобы СБ стал более ответственным и демократичным, был в состоянии оперативно реагировать на новые угрозы, риски и опасности XXI века, выработал действенный механизм для осуществления принятых резолюций.

Итак, взаимные связи, образовавшиеся со вступлением Азербайджанской Республики в ООН, пройдя путь интенсивного развития, превратились в многостороннее сотрудничество и сыграли важную роль в развитии Азербайджана как независимого государства, в том, чтобы он занял свое достойное место на международной арене. Одновременно, Азербайджан тоже внес свой вклад в эффективное функционирование данной структуры, защиту международного мира и безопасности.

Одним из знаменательных событий в сотрудничестве Азербайджана с ООН является принятие Азербайджана в июле 2006 года в члены Совета ООН по правам человека. 14 марта 2008 года на расширенном заседании Генеральной Ассамблеи ООН обсуждался вопрос "О положении на оккупированных территориях Азербайджана", включенный в повестку дня 62 сессии под 20 пунктом. Постоянный представитель Азербайджана в ООН Агшин Мехтиев, выступивший в обсуждениях, рассказал представителям государств-членов ООН о захватнической политике Армении в отношении к Азербайджану, призвал делегации поддержать проект резолюции, автором которой является Азербайджан.

Проект резолюции, состоящий из 9 пунктов, выражал позицию Ге-

ДИПЛОМАТ

№ 46 (558) 10-16 декабря 2023-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

ГЕЙДАР АЛИЕВ 20

ДЕНЬ ПАМЯТИ

СПЕЦИАЛЬНЫЙ ВЫПУСК

Гейдар и Зарифа Алиевы - одна любовь на всю жизнь

В этой статье я уделила больше внимания Зарифе Алиевой, так как Гейдар Алиев довольно известная нам личность. Хоть этих людей уже нет в живых, но они всегда останутся в наших сердцах и мы помним их и гордимся ими!

Гейдар и Зарифа Алиевы познакомились в Кисловодске в 1947 году. Его старший брат поехал туда на отдых, и взял Гейдара просто за компанию. Атмосфера курорта располагала к знакомствам. Только что закончилась война, можно было влюбляться, строить планы и не бояться, что что-то им помешает. У брата в Кисловодске было много знакомых. В 1948 году они поженились. 12 октября 1955 года у них родилась дочь Севиль, 24 декабря 1961 - сын Ильхам. Пользовалась большим авторитетом в Азербайджане и в СССР.

Зарифа Азиз кызы Алиева

родилась 28 апреля 1923, в селение Шахтагы, Азербайджан. дата смерти: 18 апреля 1985, Москва) - известный азербайджанский офтальмолог, академик Академии наук Азербайджана, профессор. Автор четырнадцати монографий и сотен научных статей, 12 рационализаторских предложений. Супруга третьего президента Азербайджана Гейдара Алиева и мать четвертого президента Азербайджана Ильхама Алиева. В 1983 году Зарифа Алиева была избрана академиком Академии Наук Азербайджана. Зарифа Алиева много и интенсивно работала, ею было написано более 140 научных работ, 10 монографий, сделано 12 рационализаторских предложений. Она спешила сделать все задуманное, словно чувствовала, что ей богом не так много отпущено. В 1983 году Зарифа Алиева была избрана академиком

Академии Наук Азербайджана. Зарифа Алиева - это имя вписано большими буквами не только в историю советской офтальмологии, но и в историю восточной страны, в которой она стала настоящей "первой леди", как принято говорить на западе. арифатханум была достойной, любящей женой, верным другом и соратником Гейдара Алиева, заботливой и нежной мамой и бабушкой. Люди, близкие к ее семье, Зарифа-ханум подходило быть первой дамой республики: элегантная, интеллигентная, умеющая не выпячивать себя, она со всеми держалась приветливо и ровно. Конечно, она благотворно влияла на Гейдара Алиевича.

Кстати, хочу заметить, что Зарифа Алиева впервые ввела тенденцию в нашей стране сопровождать мужа на деловых встречах. До нее жены президентов не вмешивались в деловые отношения своих

вых встреч. До нее жены президентов не вмешивались в деловые отношения своих

шим авторитетом в Азербайджане и в СССР. Разработала и ввела несколько новых

супругов.

Большая часть трудовой деятельности Зарифы Алиевой прошла в Азербайджанском государственном институте усовершенствования врачей. Пользовалась боль-

методов лечения глазных заболеваний. С 1982 года жила в Москве вместе со своей семьей. В 1985 году скончалась от рака. Была похоронена в Москве, а затем тело было перевезено в Баку.

10 мая исполняется 95 лет со дня рождения Гейдара Алиева, национального лидера азербайджанского народа, который на протяжении многих лет оставался бессменным президентом су-

кто хранит теплые воспоминания о старом друге. Но все они сходятся в одном определении: "Гейдар Алиевич - талантливый человек".

Музыковед Жанна Дозорце-

веренной республики.

Политик, уважаемый далеко за пределами своей страны, человек, широко образованный и высоко интеллектуальный, руководитель, заботящийся о своем народе, - тот, кому не находят равных... Можно еще долго собирать высокие эпитеты с уст тех,

ва вспоминает о гастролях в Баку как о самых счастливых моментах своей жизни. В то время ей несколько раз приходилось слушать выступления президента. "Выступает Гейдар Алиевич по проблемам медицины, и такое впечатление, что человек всю жизнь только медициной и зани-

Большие таланты Гейдара Алиева

мался; говорит о проблемах транспорта, и кажется, что это величайший транспортник". Кроме того, Алиев увлекался музыкой, хорошо разбирался в искусстве и заботился о культуре своего народа. Тогда был создан Университет "слушания музыки партийно-хозяйственного актива" - так его называли советские артисты, выступавшие перед руководством страны.

А бывший член ЦК Компартии Азербайджана, генерал-полковник Александр Ковтунов, прослуживший 8 лет в Азербайджане, среди талантов Алиева отметил хорошее знание военного дела и своих войск. "Когда я попал к нему на прием, мы долго беседовали по вопросам мобилизационной боевой готовности республики, о прикрытии государственных границ, он знал, видимо, каждую пядь земли на границе", - вспоминает генерал-полковник.

Никас Сафранов, близко зна-

комый с семьей Алиевых, помнит свое удивление тому, как детально Гейдар Алиевич изучал свой портрет, подаренный известным художником, и как точно его комментарии совпадали с идеей автора. Действительно, талант! Сегодня целый ряд работ российского художника посвящен Азербайджану и его видам, а часть из них уже является частной коллекцией семьи Алиевых. Среди картин из коллекции азербайджанских пейзажей есть и большое полотно "Красоты Нахичевани" - того самого автономного региона страны, отделенного от нее территорией Армении, где 10 мая 1923 года родился будущий президент Азербайджана.

Ректор Бакинского славянского университета Камял Абдулла и один из авторов биографической книги о Гейдаре Алиеве Виктор Андриянов отметили заботу бывшего президента о воспитании молодежи. Камял Абдулла навсегда запомнил выс-

тупление Алиева перед ректорами азербайджанских университетов, в котором он сказал: "Молодежь - мое вам завещание". А сам в это время занимался воспитанием сына Ильхама, который теперь продолжает политику отца в президентском кресле и продолжит историю семьи Алиевых в следующей книге Андриянова.

Гейдар Алиев оставил Азербайджан относительно стабильной страной, при нем республика вошла в СНГ, при нем надолго укрепились связи с Россией. Тем не менее, Азербайджан не стал исключением из числа стран, которые вызывают критику по вопросам прав человека, свободы слова и демократичности выборов.

Талант строгого политика распространялся почти во всех жизненных сферах. Сегодня очень много тех, кто благодарен Алиеву за участие в их судьбе, кто хранит память о друге, соратнике и руководителе./ rian.ru/

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:
TAHİR SÜLEYMAN
İMTİYAZ Ü SERNIVİSAR:
TAHİR SİLƏMAN
УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
ТАХИР СУЛЕЙМАН
Tel: +994 50 352-33-18
+994 55 202-73-53

Xüsusi müxbir:
Tariyel Cəlil
Региональный корреспондент:
Усуб Тейфур
Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın
mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə
S.Mehmandarov ev 25, mənzil 17
Navnisan: Bakû Az1040, soçaq
S.Mêhmandarov xani 25, mal-17
Адрес: Баку Az1040, улица
С.Мехмандаров дом 25, кв.-17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnilib və "Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur.
e-mail: hewler@mail.ru
Şəhadətnamə: NƏŞ 005004966
BUSB-un Sabunçu rayon filiali
VÖEN 1800061582
H/h 438010000
Sifariş: 1500